

სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერ. ჟურნალი

განათლება

წელიწადი ქვეყნა

მ ა ნ ვ ა რ ი

1912 წ.

- შინაარსი: 1. რეაქციისკენ. 2. ორიოდ სიტყვა ხალად დასაბუქლად დამხადუ ბუღს „გურთსეჟანზედ“ კეთილის მოსურნესი. 3. ქართული საღმრთო წერილის შესახებ ა. ხახანაშვილისა. 4. უიმედობის ფესვები ილია ნაკაკაშიძისა. 5. „ახალი ქართლის“ შედეგები „ქვეყანი“ (დასსიათუბა) იპ. ვარაგავასი. 6. ქალთა ხელსაქმე; დასახლისობა, სელოსობა, განებითი პრაქტიკული შედეგისობა ი. ფერაძისა. 7. ჭიკტიკი: ილ. ალხაზიშვილისა. 8. მოკლე სუბარი ანატომიდან, ფიზიოლოგიიდან და ჭიკტიკიდან ექიმ. ევგ. ლოსაბერიძისა. 9. გათხრეული ბადი (ლექია) ვაჟა-ფშაველასი. 10. უარები სპა პირზე შუკუისა დ. თურდოსპირელისა. 11. ექსპრომტი, მისიეჟ. 12. ქალთეთერი და სირინოზი (პოქმა) ირ. ევდოშვილისა. 13. მოკლადტე (თარგმანი) ილ. გოგიასი. 14. † ნინო ქიქოძის მეგობართავანისა. 15. სსიქადულო სიტოცსლე და მშვიდობიანი გარდაცვალება (ხიკო დოღობერიის სსოფნს) იაკობ გოგებაშვილისა. 16. აღაგირელ ქართუელთა გულტურული ხაზიჯი ვარლამ ბურჯანაძისა. 17. გიორგი სააკაძე ივ. გომარჩილისა. 18. მოწერილი ამბები (წერთი სსსსერედან) საჩხერეოისა. 19. პსუსხად ბანს „კოლხიდის“ შედაგვას მასწავლებლისა. 20. უცხოეთი —ახალი პროგრამა დასაწეის სკოლებში ჩატი-ის. 21. ბიბლიოგრაფიები. 22. განცხადებანი.

უოველდღიური საზოლიტიკო და სალიტერატურო

„ს ა ხ ა ლ ხ ო ბ ა ჯ ე თ ი“

(წელიწადი მესამე)

უოველდღიურ გამოცემის გარდა გაზეთს ექნება კვირეული

ს უ რ ა თ ე ბ ი ა ნ ი დ ა მ ა ტ ე ბ ა

დამატება გამოვა კვირაობით

გაზეთის ფასი დამატებიახათ: წლით, როგორც ქალაქში, ისე ქალაქ გარეთ ღირს 8 მან. 50 კაპ., ნახევარი წლით—4 მან. 50 კაპ., ერთი თვით—75 კ.

ცალკე ნომერი ყველგან ერთი შაური, დამატებიანი ნომერი (კვირისს) 7 კაპეიკი. ადრესის გამოსაცვლელი ფასი 40 კაპ.

განაწილება ფასისა: გამოწერის დროს 3., 1 მარტისთვის 2 მან., 1 მაისისთვის 2 მან. და 1 ივლისისთვის 1 მან. 50 კაპ.

1912 წლის ხელის-მომწერთ პრემიად მიეცება ქართული სიტყვა-გაზმულ სახ. კრებ. პირველი ტომი „გრდემლი“, კრებ. დაახ. 500 გვ. იქნება და დაურიგდება იანვარშივე. რეაქცია ღიაა 9—7 საათ.

Тифлисъ, редакція „Сахалхо газети“.

რედაქტორ-გამომცემელი ნ. კურდღელაშვილი.

უოველ-დღიური საზოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი

„ბათუმის გაზეთი“

გაზეთის ფასი: ერთი წლით 4 მან. ნახევარი წლით 2 მან. 50 კაპ. სამი თვით 1 მან. 50 კაპ. ერთი თვით 60 კაპ. წლიურ ხელის მომწეროებს გაზეთის ფასი შეუძლიათ გადაიხადონ ნაწილ-ნაწილათ უოველ ორ თვეში ერთხელ 1 მან. წინდაწინ 4 მანეთის შესრულებამდი.

ადრესი: Батумъ „Батумисъ Газети“.

რედაქტორ-გამომცემელი ა. მ. ჭელიძე.

განათლება

(წელიწადი ქსეთე)

I	ი ა ნ ვ ა რ ი	1912 წ.
<p>ჟურნალი წლიურად ღირს 3 მ. 50 კ. ნახევარი წლით 2 მან.</p> <p>სახალხო სკოლების მასწავლებლებს ჟურნალი დაეთმობათ წლიურად 2 მან. 50 კაპ.</p>	<p>ცალკე ნომრის ფასი 35 კაპ.</p>	<p>ხელის მოწერა მიიღება თფილისში წერაკითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში და „ნაკადულის“ რედაქციაში. წერილები და ჟურნალის ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ ადრესით: Тифлисъ. Дворянская Грүзинская Гимназия. Л. Г. Боцвадзе.</p>

2-6885

რედაქციისაგან

მეხუთე წელიწადია, რაც ჩვენი გამოცემა, ჟურნალი „განათლება“ გამოდის. თუ რამდენათ სამძიმოა ჩვენში დროული გამოცემების ბეჭდვა, როცა არსაიდან არავითარი დახმარება და არც ნივთიერი შემწეობაა, ყველასათვის ცხადია. სწორედ ამ გარემოებაში იყო თავიდანვე ჟურნალი „განათლება“, მას აკლდა სახსარი არსებობისა, მაგრამ ბევრისაგან გვესმოდა გამამხნეველი სიტყვები: გაუძელ, გაუძელ როგორმე, ჟურნალი თავის გზას თვითონვე გაიკაფავს და ხარჯიც შემდეგში შემციირდებაო; ამას გვეუბნებოდნენ

ყველანი, ვისაც „განათლების“ არსებობა სახეიროდ მიაჩნდა. ჩვენც, როგორც ჩვენი ჟურნალის პატივცემულმა მკითხველებმა იციან, ამ უკანასკნელი ორი წლის განმავლობაში, პირნათლად გამოვდიოდით ჩვენს მკითხველებთან: ჟურნალს დაბირებული სდროზე ვუგზავნიდით ყველად, რაც კი შეგვეძლო, არც მართანდათან გაუმჯობესება დაგვიცვებია უუურადღებოდ, რასაც შედეგშიაც ვფიქრობთ იმ იმედით რომ მკითხველთა რიცხვი იმატება და მით ჟურნალის არსებობასაც მეტად საღისარი აღმოუჩნდება. მეტის-მეტად

ბევრმა ხარჯმა და ხარალმა გვაიძულა ჟურნალის ფასი ათი შაურით გაგვედიდებინა; ამ სახით სოფლის მასწავლებლებს და სოფლის სახალხო სამკითხველოებს წლიურად, გაგზავნით ჟურნალს ორ მანეთ ნახევრად უუთმობთ. პატივცემული მკითხველი დაგვეთანხმება, რომ ეს ფასი ჟურნალ „განათლებისათვის“ დიდი არ არის და ყველასთვისაც ხელმისაწვდენია, ვისაც კი სურს მშობლი-

ურს ენაზე თვალ-ყური ადევნოს აწინდელს მეცნიერებას, სწავლა-აღზრდის საქმის მოწესრიგებას სალი პედაგოგიურის თვალსაზრისით და სიტყვა-კეზმულ მწერლობასაც. რედაქცია არ ჰკარგავს მომავლის იმედს და ამ ნომრით იწყებს 1912 წლის გამოცემას, მასთან ყოველს ღონისძიებას იხმარს, რომ მკითხველი საზოგადოება მომდურავი არ დარჩეს.

ორიოდე სიტყვა ახლად დასახელებად დამხადებულს
„კურთხევის სედა“

მკითხვევა გვქონდა დაგვეთარგილებინა მოსკოვში დასახელებად დამხადებული „კურთხევანი“, რომლის გამოცემას კარგი ხანია ელის ჩვენი ეკლესია. ეს „კურთხევანი“ არ იბეჭდება იმ სახით, რომელიც აქამდის ცნობილი იყო ჩვენს სამღვდლოების შორის. იგი გამოდის ბევრნაირად შესწორებული და შეცვლილი. „კურთხევანის“ შესასწორებლად ტფილისში შესდგა კომიტეტი ეგზარხოსის თავჯდომარეობით და ჩვენი ეკლესიის წარმომადგენელთა მონაწილეობით. რა თქმა უნდა, ტექსტის შესწორება და შეცვლა თავს იდებს ქართული ენის მკოდნე პირთა, საღვთო მწერლობაში გაწვრთნილ-გამოცდილთა.

ჩვენ ნამდვილად არ ვიცით, რითი ხელმძღვანელობდნენ კომიტეტის წევრნი, როცა ასწორებდნენ უკვე ძველად ნაბეჭდს „კურთხევანს“, ხოლო ეს კი ექვს

გარეშეა, რომ მათ მოახდინეს შესამჩნევი ცვლილება აქამდის ცნობილ ტექსტში. შევადარეთ რა ორიოდე ნაწყვეტი ძველი და ახალი გამოცემისა, დაგვებადა სურვილი მკითხველს გავუზიაროთ ჩვენი იქვენეულობა და აზრი იმის შესახებ, რამდენად სასურველი და შესაწყნარებელია ტფილისის კომიტეტის მიერ „კურთხევანის“ ტექსტის შეცვლა.

კომიტეტი, როგორც ქვემო მოყვანილი რამდენიმე მაგალითიდან დანიახავს, ცდილობს შეასწოროს ენა, როგორც სტილის მხრივ, აგრეთვე გრამატიკული ფორმების მიხედვით. გარდა ამ გარეგანი შეცვლისა, კომიტეტი ამოკლებს ტექსტს, ადგილ-ადგილ სთარგმნის ახლად სლავიანური წიგნების თანახმად და ამ გვარად უარჰყოფს საქართველოს ეკლესიის მიერ ძველი დროიდან მიღებულს დედანს, დაპყარებულს ბერძნულს ორიგინალზედ.

მოვიყვანთ რამდენსამე მაგალითს იმ შესწორებისას, რომელიც წილად ხვდა ენას.

ძველად დაბეჭდილი იყო აქამდის:

შეჭკეცოს

ჩუტნო

შტუნერიებითა

შიშტელნი და ქედდადრეკილნი ვართ:

წყალთა ამათ შინა

მიქცეველ

განახლება

ალმკაცელი

სულად

ლოცვა ნათლისაჲ

მაცხოვარ

ოვფალი...

იბეჭდება ახლა შესწორებული:

შეკეცოს

ჩუნენო

შტენერიებითა

შიშტელ და განცხადებულ არს

წყალსა ამას ზედა.

მიმქცეველი

ბრწყინვად

ალმკატეილი

სლვად

შედეგი ნათლის ღებისა

მაცხოვარ, ვისა მეშინის

უფალი... ვისგან შევსძრწუნდე.

ამ მაგალითებიდან მკითხველი დარწმუნდება, რომ კომიტეტი ასწორებს როგორც ენას, აგრეთვე ლექსიკონს, სცვლის ფორმებს და სიტყვებს, უმატებს ახალს განმარტებას და წინადადებას. ეს ცვლილება იმდენად თვალსაჩინოა, რომ საჭიროება იბადება ავჯიხსნას კომიტეტმა, რით ხელმძღვანელობს იგი ტექსტის ამ გადაკეთებაში. ჩვენ წინაპრებს ათასი წელიწადი მეტი ჰქონია ნათარგმნი სამღვთო წერილი, შეუნახავს იგი ექვთიმე და

გიორგი მთაწმინდელის შემდეგ მტკიცედ და შეუტყუველად, ახლა კომიტეტი ტვირთულობს ამ მძიმე და დიდმნიშვნელოვან საქმის გარდაქმნას მიუწოდომელ მიზეზებით მკითხველისთვის და ეკლესიის მსახურისთვის.

მივმართოთ ცოტა რთულს მაგალითებს, რომელნიც უფრო მკაფიოდ გვიჩვენებენ, რა გაბედულებით სცვლიან ტექსტს და შეაქვთ თავისებური ელფერი „სამღვალო წერილში“.

ძველად დაბეჭდილი იყო აქამდის: საცნობელ მიეც და ნივთიერთა არა დაიყენებოდეს ურთიერთას

შენდა დიდებასა აღვაფლენთ თანა დაუსაბამოთ მამით შენით და ყოვლად წმიდისა სახიერით და ცხოველს მყოფელით სულით შენითურთ

მოსრულნი ესე აღსრულებად სულითა წმიდითა აღავსენ

ახლა იბეჭდება შესწორებული: საცნობელნი მრავალნი მიეც არა დამკენებელი ურთიერთას.

შენდა დიდებას ზღვაფლენთ მამისა და ძისა და წმიდისა სულისა

სჯულისანი სულითა წმიდითა აღავსენ.

ეს მოყვანილი ადგილები არყვევენ „აკურთხევანს“ იმდენად, რომ ყოველი მსმენელიც, რომლის ყური შეჩვეულია წინანდელს ტექსტს, მაშინვე იგრძნობს შეცვლას და დაეკითხება თავის თავს, რას ნიშნავს ესე?!

არ გვინდა გავაგრძელოთ ამონაწერი შედარებით ძველს და ახალს გამოცემაში, რადგან ეს მოითხოვდა ვრცელს წერილს. ზოგან და ზოგან ახალს გამოცემას აკლია შედარებით ძველს ტექსტთან რამდენიმე ფურცელი, მაგალითად, „აღსარებიდან“ გამოკლებულია რვა ფურცელი. ხშირად ორი-სამი წინადადება გადავნილი, ანუ ორი-სამი სიტყვა (მაგა-

ლითად: „ესიცა“, „ესე“). ან შეცვლილი და გადასმულია სიტყვები: „აკურთხე მიმქმელი“ ს მაგივრად ნახმარია მიმქმელი აკურთხე“, „ეტყოდეს“ მაგივრად — „სთქვეს“, „კეთილის მოქმედსა“ მაგივრად — „მშენიერსა ხუროსა“.

ამით ვათავებთ ამ მოკლე წერილს და მივაქცევ ყურადღებას ვისიც ჯერ არს, რათა დროზედ იქმნას გამოკვეული, რა ანძულებს კომიტეტს შესცვალოს ძველი ტექსტი, რით ხელმძღვანელობს ამ ცვლილებაში და რომელი დედანი აქვთ მიღებული საფუძვლად ფორმის და შინაარსის გადასაკეთებლად.

კეთილის მოსურნე.

ქართული სამღვთო წერილის შესახებ

ბულ-ახილი აღსარება ყველას და ყველაფერში ვერ მოუხერხებია. მეც ამ რიცხვში ვარ ჩასათვლელი, მხოლოდ ერთი პირობით: რაც ქვემოდ მოგესხენებათ, ჩემი წრფელი რწმენაა და მისი ეჭვის თვლით განხილვა შეუწყნარებელი ცილის წამებათ გამოდგა. შესაძლოა ვინმემ კიდევ მიკეინოს „ჩამორჩომილი“ და „დაძველებული“ მსოფლ-მხედველობის აღსარება. ან გამკიცხოს მეორემ ამ ჟამად გათახსირებული და აბუჩად აგდებული „პატრიოტული“ გრძნობის გამოთქმისთვის. მე მაინც ჩემსას ვიტყვი, საქვეყნოდ აღვიარებ გულში, ნადებს.

მიყვარს ქართული ეკლესია, მიყ-

ვარს მისი გარეგანი გემაც, იქ მწყობრად მგალობელთა გუნდი და ტკბილ ხმაზე წაკითხული სამღვთო წერილი. მიყვარს ჯერ იმიტომ, რომ მხოლოდ აქ მესმის დიადი და გამომეტყველი მამა-პაპური ენა, რომელზედაც ღვთისადმი ლოცვას აღაველევდნენ ჩვენი წინაპარნი, აღმაშენებელი მცხეთის, სიონის და გელათის ტაძრებისა. სასოების გარდა, რომელიც ავსებს ჩემს დაწყულულბულ გულს, ქართული სამღვთო წერილი მიღვიძებს ჩაფერფლილს პატრიოტულს სიამაყესაც. როცა ვისმენ სამოციქულო კითხვას, მაშინ მაგონდება მეფე დავით აღმაშენებელი, რომელსაც თან დაჰქონდა იგი

მოგზაურობის და ომიანობის დროსაც, არ გააჭარებდა არც ერთ დღეს, რომ არ წაეკითხა მოციქულთა საქმენი. ჩემი ოცნება აცოცხლებს მაშინ ათასი წლის წარსულ სურათს, ვხედავ ახოვან და სახელოვან მეფეს ხელნაწერ სამოციქულოს კითხვით აღტაცებულს და მასთან ძველ საქართველოს, მორწმუნეს და მტკიცეს ეკლესიის და მამულის დაცვის საქმეში. როცა დაუჯდომელი გაისმას ღვთის-მშობლის ხატის წინაშე და სულს ეწვეთება მალამოსავით აქ ამონაკითხი სიტყვები, მაშინ ცოცხლად ვხედავ თვალცრემლიან მეფე თამარს, რომელიც მუხლ-მოდრეკით ჩაკვირვებია ლოცვანს და შეჰვედრის უფალს საქართველოს დიდებას და ბედნიერებას. როდესაც ჩემი ყური გაიგონებს ნაზად დაწყობილს „მამაო ჩვენოს“, მაშინ გამომებატება მეფე ირაკლი კრწანისის ველზე გულ-მხურვალედ მლოცავი, რათა ააცდინოს მამულს კარზე მომდგარი საშინელი განსაცდელი. მესმის „ქრისტე აღსდგა“ და წამსვე ვხედავ დავით გარეჯის მონასტრის ბერებს, რომელთაც ზედ აღდგომა ღამეს, ლიტანიობას, დავცა სპარსეთის შემოსეული ჯარი და მათი უმანკო სისხლით შეღება სავანის ზღუდენი.

წყნარი და საიდუმლოებით მოცული გალობა „რომელი ქერუბიმთანი“ უცებ მაგონებს იმ მოსწავლე

ბავშვებს, რომელნიც საეკლესიო სკოლაში ანგელოზის ხმაზე აღუღუნებდნენ ამ ლოცვას, განსწავლულს წმ. ექვთიმეს მიერ. ვხედავ ჩამწკრივებულ ბიჭებს, ცეცხლებრივ ანთებული თვალებით, ვხედავ მათ დედამას ხელ-აპყრობით შემავედრებულს, რათა გაუზარდოს უფალმა შვილი მამულის მცველად და კერის სანთლად. სმენად ვარ გადაქცეული, როცა დიდებულად კითხულობენ სახარებას, მკაფიო ენით გადმოთარგმნილს დაუღალავი მუშაკის გიორგი მთა-წმინდელის ღვაწლით. ვსტკებები კითხვის ძველებური კილოთი, აღტაცებაში მოვდივარ სამღვთო წერილის ღრმა ცოდნით და დაუშრეტელი სიყვარულით, რომელიც ერთად ჩააქსოვეს ღირსმა ქართველმა მთარგმნელებმა. სწორედ აი მაშინ ვგრძნობ სიამაყეს, როდესაც ვუკვირდები ამათ შეუღარებელს შრომას და ვგრძნობ, რა ნიჭით, შრომის მოყვარეობით და შეგნებით ათასი წლის წინად გადმოიღღეს ქართულად ეკლესიის საქირო და აუცილებელი წიგნები. ეს სამღვთო წერილი, რომელიც გაისმოდა ათასი წლის წინად ქართველი ერის ბავთაგან, შეგვრჩა აქამდის და მეოცე საუკუნის მორწმუნე ხდება დავით აღმაშენებლის, თამარ მეფის, ირაკლის თანამედროვედ: იგივე ლოცვა იმავე ენით, იგივე გალობა იმავე ხმაზე, იგივე საპოცი-

ქული და სახარება მაკავშირებს ძველ დროთა ქართველ საზოგადოებასთან და ჰყოფს განუწყვეტლად წარმოშობას და განვითარებას წარსულს და აწმყო საუკუნოებისას. ამიტომ მიყვარს ქართული ეკლე-

სია, ამიტომ თავ-გამოდებით ღირსია დავიცვათ ძველად ნათარგმნი სამღვთო წერილი, რათა ისტორიული კავშირი არ მოისპოს ჩვენსა და ჩვენს წინაპართა შორის.

ა. ხახანაშვილი.

უიმედობის ფესვები

ჰესისიმისტებს, უიმედო ხალხს, ჩვენ დროში უფრო ნასწავლთა შორის შეხედებით. ნუ თუ სწავლა, გონების განვითარება—უიმედობის წყაროა? რა თვისების არის ეს სწავლა-განათლება, რომელიც სასო-წარკვეთილებაში ჩაადგებს ხოლმე ადამიანს? ძირი რომ უნახოთ დღევანდელ აღზრდა-განათლებას, იქნებ მივაგნოთ ჰესისიმისმის აღმზრდელ გახრწნილ ფესვებს.

ვთქვათ საშუალო სასწავლებელში, გიმნაზიაში აბარებენ ქართველი მშობლები თავიანთ შვილსა. ბავშვი—ცოცხალი, ბუნების სიყვარულით საესუ არსებაა. ბავშვი და ბუნება ერთია. იმერტომაც არის, რომ ბავშვი, სიარულს რომ ისწავლის, მაშინათვე დედა-მიწას დაუწყებს ხოლმე ჩხრეკას,—ეტრფის ყვავილებს, მცენარეებს, ცხოველებს, კატა; ძაღლი, ფრინველი—მისი გულითადი მეგობრებია. ბუნება ბავშვის ოჯახია, მახლობელი სფერა, რომელთანაც იგი რაღაც ილუმალი ძაფებით არის დაკავშირებული. თითქო ცხოველებიც გრძნობენ ბავშვებთან ერთობას, დანდობილი გულით უცქერიან იმათ, არ გაურბიან ბავშვებს, უყვართ, მათთან ცელქობა და თამაში.

მიეცით ბავშვს პაწია ნიჩაფი ხელში, გაუკეთეთ ეზოში ქვიშის პაწია გორაკი და დარწმუნებული იყავით, რომ მას საბუშაო არ გამოელევა. ყველაფერი დავიწყდება ქვეყანაზე და ცხარედ, გულ-მოდგინედ შეუდგება მუშაობას. ამხანაგები თუ იშოვა, მაშინ ხომ ერთი ორად იმატებს მისი მხნეობა და ხალისი. პაწია არსებანი ერთი ფაციფუტში არიან. შეუდგებიან მაშინათვე ქვიშის სახლის შენებას. თხრიან ქვიშას, გამოჰყავთ გვირაბები, ნაფოტებს შოულობენ და მით ამაგრებენ სახლს. გულ-მოდგინედ იშველიან ერთმანეთს. ჩხუბი ძალიან იშვიანთად მოსდით ხოლმე ამ დროს. იცინა, რომ საერთო საქმეს აკეთებენ; მუშაობაში ჩხუბი და მეტოქეობა მოზრდილთა ჩვეულებაა, ბუნებას რომ მოსწყდება ადამიანი, თითქო თავის მოყვასთანაც კავშირს ჰკარგავს, განმარტებული სულდგმულია მაშინ იგი ცხოვრებაში, გარეშაში მკვდრები ეგულება და მთელი თავისი ძარღვები უნდა დაქიმოს და ავარჯიშოს თავისი კეთილ-დღეობის დასამკვიდრებლად. ბავშვები კი ბუნების შვილები არიან. როცა წაიჩხუბებიან, მალე ისევ შერიგდებიან. საერთო დედის კალთა—მათი შე-

მაერთებელი ძალაა. ბავშვები, უკუყო-
არსებანი, თითქო ინსტინქტიურად, ალ-
ლოთი გრძობენ იმას, რაც ჰკვიანმა
მოზრდილებმა დაივიწყეს, რომ დედა-მი-
წა ვრცელია და ყველა მაზე დამკვიდრე-
ბულ სულდგმულთათვის სამყოფია. ამ
ჰემარიტების შეგნება—ზხოლოდ ადა-
მიანის გონების და გულის განათლება-
ზეა დამოკიდებული.

შეიძლება სთქვათ, რომ თამაშობა-თა-
მაშობაა, და რად უნდა იჩხუბოს ბავშვმა
თამაშობის დროს თავის ტოლ-ამხანაგებ-
ში. თქვენ გავიწყდებთ, რომ ბავშვის
მუშაობას ჩვენ იმიტომ უძახით თამაშო-
ბას, რომ გარედან, „ჰკვიანურად“ უტკე-
რით მათ გულ-მოდგინე ფაცი-ფუსკა,
„ჰკვიანურად“ ვსჯით იმის შესახებ, თუ
რა უმნიშვნელო შედეგი უნდა მოჰყვეს
იმათ სათამაშო მუშაობას. ბავშვებისათვის
კი ეს თამაში—ცხოვრების საგანია, მთელ
მათ არსებას ეუფლება, ისინი დინჯად,
დაკვირვებით უტკერიან თავის ხელობას.
უყვართ ის საქმე, რომელსაც აკეთებენ
და უყვართ ერთმანერთი, საერთო საყვა-
რელ საქმეში მოზიარენი. მოზრდილთ კი
სძულთ ერთმანერთი, რადგან თვითფულმა
მათგანმა საკუთარი საქმე აიჩინა ცხოვ-
რებაში და მისგან ელის გამდიდრებასა
და ბედნიერებას.

დააქტერდით ბავშვის პაწია სახის გა-
მომეტყველებას მუშაობის დროს და თქვენ
უშეკველია დარწმუნდებით, რომ იგი სუ-
ლაც არ ხუმრობს, დინჯი დაკვირვებით
აკეთებს თავის საქმეს. თქვენ გეცინებათ.
ბავშვი ხომ ბავშვია, ჯერ განათლებული
პაწია არსებაა, მან სხვა „გონიერი“ ხე-
ლობა არ იცის და რაც იცის, იმას გულ-
დასმით, დინჯად აკეთებს, და რატომ არ
გეცინებათ, როცა განათლებული კაცი,
რომელმაც ცხოვრების საგნის გამოკვე-

ვას ბევრი დრო შესწირა, ცხოვრებაში
მართლა სახუმრო საქმეს დინჯად აკე-
თებს. რატომ არ გეცინებათ, როცა იგი
გულ-დასმითა და ჰაპან წყვეტით სცი-
ლობს თავისი საკუთრების გამრავლებას,
და არ იცის, რომ ყოველი ახალ-შემდენი-
ლი საკუთრება—მისი ცხოვრების ნაწი-
ლია. მისი ნიკის; ცხოვრების წყლის
შთამოქმედი. რომ საკუთრება არის—ნივ-
თად ქვეული სარკობლე, მოვლვარე
ფიმიფანდურებში დანთქმული ცხოვრება.
რატომ არ ესმის გონიერ ადამიანს, რომ
საკუთრების შექმნა—მისი სულიერი ძალ-
ლონის დამარბვია, მისი ნიკის, ტალან-
ტის სამარება და ამ მხრივ ყოველ ჩვენ
ნივთს ის კი არ უნდა დავაწეროთ, გა-
რედან ჩემი, ივანიკას ან მახარბელას სა-
კუთრებააო, არამედ აქ განისვენებს ჩემი,
ივანიკას ან მახარბელას ცხოვრების ში-
ნაარსო.

ჩვენ ვეცნავლია, სოკრატის ბიოგრა-
ფია, წავიკითხავს და არ გვახსოვს კი მი-
სი შესანიშნავი სიტყვებო. არ გვახსოვს,
როგორ გაჩერდა ეგი სავაქრო დუქნის
წინ, დაკვირვებით დაათვალიერა იქ გამო-
ფენილი ნივთები და სთქვა: რამდენი
ნივთი ყოფილა ქვეყანაზე, რომელიც
სრულებით არ არის ჩემთვის საქროო.

ბავშვებს რომ ბუნების კალთას მოს-
წყვეტენ და გიმნაზიაში მიბარებენ, ყო-
ველთვის გამახსენდება ხოლმე ადამ და
ევას სამოთხიდან განდევნის ამბავი. თით-
ქო მშობლები ამ განდევნისათვის თავის
შვილებზე შურს იძიებენ. ჩვენ დავკარ-
გეთ სამოთხე ჩვენ წინაპართა წყალობით
და თქვენც უნდა დაკარგოთ ჩვენის წყა-
ლობითაო.

ხე ცნობისა კეთილისა და ბოროტისა
დღეს გიმნაზიებში ჰყავის და სანამ ჩვე-

ნი შეილება მისი ნაყოფით იკვებებიან, სამოთხეს ვერ დაუბრუნდებიან.

გიმნაზიაში გამეფებული მეცნიერება ისე განირჩევა ბუნების კალთაში შეძენილ მეცნიერებისაგან, როგორც მეცნიერ ბოტანიკოსისგან შეკრებილ-გამზმარი მცენარეების ჰერბარიუმი—ცოცხალ, დედა-მიწიდან ამოსულ, აყვავებულ მცენარეებისაგან, იმიტომაც არის, რომ გიმნაზიაში კურს-დასრულებულთა გული ძველი ენების, ლათინურისა და ბერძნულის გრამატიკის ფურცლებ შუა გამზმარ ყვავილს წააგავს ხოლმე.

ყმაწვილმა გაიარა უიმედობის პესსიმისმიის აღმძვრელი სკოლა და მერე ბევრი უნდა ეცადოს, რომ თავის გულს სიცოცხლის შნო და ელფერი დაუბრუნოს. უფროს ერთი ისე სამუდამოდ, სიკვდილის დღემდე უიმედო პესსიმისტად რჩება და თავის მემკვიდრეთაც უანდერ-

ძებს ხოლმე ამ პესსიმისმს, რადგან—

რაიცა ერთხელ სულს დააჩნდების, საშვილი-შვილოდ გადაიციემის.

პესსიმისმის აღმძვრელ ბაცილლას პირველად მაშინ ყლაპავს ხოლმე ბავშვი, როცა პირველად დაამთქნარებს, მის თვალ-წინ გადაშლილ სასწავლად საყვარებულო წიგნის შემხედვარე. დარწმუნებული ვარ, დღევანდელ პესსიმისტთა უმრავლესობის სიტყვებისა და ნაწარმოების მიკროსკოპიული ანალიზი რომ შეიძლებოდეს, ჩვენ უეჭველად აღმოვაჩენდით მათში ამ პირველ-ჩაყლაპულ ბაცილლის შთამომავლობას.

პესსიმისმიში დღეს ცხოვრების არა ნამდვილ, არამედ დამახინჯებულ კანონთა შეგნების შედეგია და ამ კანონთა დამატკაცებელი—დღევანდელი. სასწავლებელია.

ილია ნაკაშიძე.

„სწავლი ქართლის“ ქვილები

„ჭ კ ვ ი ა ნ ი“

(დახსსიათება)

II.

როგორც მოგახსენეთ, ფლიდებით სავსეა ჩვენი კურთხეული, მაგრამ ბევრთაგან მოძულეებული, საქართველო. ისინი შხამით ავსებენ საზოგადოებრივ ატმოსფერას და სულიერ გადაგვარებისაკენ მოაქანებენ საბრალო ერს. მაგრამ ფიქრით ნუ გაქვთ, ბატონებო, ნუ დაღონდებით, სასოს ნუ წარიკვთ: ჩვენში „ქკვიანებიც“ ბევრია, ძლიერ ბევრი! გეამათ,

იმედი მოგეცათ? მართლაც ნამდვილ მოქალაქესათვის, მგრძნობიარე მამულის შეილთათვის იმაზე სასიამოვნო რა იქნება, რომ მათ საყვარელ მხარეში ქკვიანები გამრავლდნენ? ოღონდაც. დავაკვირდეთ ამ ჩვენი ახალ დროის „ქკვიანებს“, კარგად ავათვალ-დავათვალეკოთ. ჩვენ არც ისე განებერებული ვართ ბედისაგან, უეჭვით რამე მივიღოთ, უხიფათოდ,

იმედ გაუტრუებლად რამე შეგვრჩეს... ვის არ მოეხსენება, რომ „ახალ ქართლში“ სუყველაფერი მომეტებულ შემთხვევაში წალმა-უკუღმა ტრიალებს: კრავი მტაცებლობს, მგელი სულგარძელობს, ბერი ერობს, ერი ბერობს, მხალღი ფართი-ფურთობს, მამაცი კუთხეში მიმალულა. გარყვნილება ბრკვეიალებს, უმინკობა კონკეშშია გახვეული, ფლიდი ბელადობს, ნამდვილი ბელადი კი ბოსელშია დამწყვედეული, ან ტყეშია ჩადებული და იქ შიშოილ-სიცივით სული ძვრება; უნიკობა გვირგვინ დადგმული ყოყოჩურად დაიარება, მკერმეტყველობს, იმონავებს, ნიკი კი ხშირად თავჩაქინდრული, შეუქმნიველი, ცხოვრების ტვირთით დამძიმებული, ლანდივით დაიარება და თვის ნიქს დაეთარში, სარდაფში ან რომელსამე კანცელარიაში ახრჩობს... და თუ ეს ასეა; სამწუხაროდ, ჩვენში, მამ შეიძლება ჩვენებური „ქკვიანიც“ უქკუო იყოს, უქკუო კი მართლაც ქკვიანი.

— ვინ არის ჩვენში ქკვიანი ან ქკვიანად აღსარებული? ბევრი!

„ქკვიანად“ ითვლება ჩვენში ის საზოგადო მოღვაწე, რომელიც არც წვადს დასწავს და არც შამფურს: ენა შაქრიანი, უწყინარი, დამთბობი, ამტანი, აუღელვებელი, ის ყველგან მიღებულია, ყველასაგან საყვარელია; მას ყოველსავე საქმეში მოთავედ ასახელებენ, ყველგან ჩრინ. მართლაც, ის აქაც არის მეთაურებში და გამგეებში, იქაც, მაგრამ, რასაკვირველია, არსად მისი გული, გონება, ენერგია არ არის. რითიმე გატაცება მას არ შეუძლია და მისი აზრით, არც კი შეშენის: ეს ფანტაზიორებს, დონკიხოტებს, აი მაგალითად ცხვედამე რომ იყო, ასეთებს შეშენის. მწერლობას ის გაურბის; მწერლობას ის ახლა თითქმის უკად-

რისობს, რადგანაც ეს ხელობა, მისი აზრით, გამოგდებულების და უადგილოდ მოხეტიალებს შეპფერის; მას კი შესაძინევი ადგილი უქირავს. მართლა იყო დრო, როდესაც ის მწერლობდა, ცდილობდა მიანიც რამე დაეწერა, მაგრამ ეს მაშინ იყო, როდესაც პატარა კაცი ბრძანდებოდა და გზას იკაფავდა ცხოვრებაში. თავგანწირვა ან რა იმისი საქმეა! მისი აზრით, უსამართლობასთან ბრძოლა, როდესაც ამ უსამართლობის წარმომადგენელი შენზე ძლიერი და ღონიერი, უბრალოდ დროს დაკარგვა, უმიზნო და უშედეგო უარყოფა პირადის უენებლობისა: აბა ვის რა არგო საბრალო მოხუცმა დიმიტრიმ თვისი გატაცებული პროტესტით?! არავის... თითონ კი იწამა. ან ვის რა გაუკეთა გაბრიელის სისხლით დაწერილმა, დაურღვეველი ლოდიკური კანონებით შეკრულმა და შეგნებულ მომავლის შეიღურ გრძნობით გაშუქებული პოლემიკურ. ხასიათის მოხსენებებმა? არავის. შემთხვევით სოსიკო მერკვილამდეს რომ არ აღმოენინა, ერთი ქართველიც ვერც კი წაიკითხავდა. რომ წაიკითხეს, მერე რა? ვის აუტოკა გული? ვინ გამოიყვანა სამოქმედოთ?... არავინ თითონ კი სულმნათი, ასეთმა ბრძოლამ ბოლოს დროს სულიერადც შეარყია!.. ასე მსჯელობს ჩვენი ქკვიანი, ფხიზელი, დაამებული, ფრთხილი, აუღელვებელი, ვითომც საქმიანობა დაუსახავს მიზნად ამ ჩვენ ქკვიან მოღვაწეს. და აკი შინ და გარედ ის მიღებული და პატივსაცემი პირია!.. არავინ კი არ ამჩნევს, მომეტებულად შინაურებში, რომ ის ღმერთს და „მამონას“ (კუქს, ფაშეს) ერთნაირად „ქზვიანურად“ ემსახურება, რომ არც ერთს მის საქმეს ნიქს, გატაცების, ენერგის და უანგარობის ბეჭედი არ აზის, რომ მისი

„ნელ-თბილი“ საქმიანობა უფრო უკუკუობის შედეგა, ვინემ ქვეიანობის და რომ ასეთი პირნი ისტორიას ვერ შექმნიან, ეროვნულ საქმეს ერთი ბეწვითაც ვერ წასწვევენ წინ... მაგრამ საზოგადოებაში მაინც „ქვეიანის“ სახელი აქვს დავარდნილი.

ჩვენში „ქვეიან“ და მკოდნე ექიმათ ის ითვლება, რომელსაც „თავი მალდა დააქვს“: წარბებ შემკმუნული დაღის, ძნელად თუვისმე დაელაპარაკება ღთუ და იწყო ისეთის აპლომბით და რიხით, მოყვება ღაპარაკს, თითქოს შეუცდომელი ჭურუმი იყოს, თითქოს ყველაზე მალდა იღგეს ქუით, დაკვირვებით, ცოდნით. მის თვალში ყველა მისი კოლლეგები პიგმეები, არამზადები, დილეტანტები, ერთის სიტყვით პატარა კაცუნები არიან. როგორც დიდის ნიქის პატრონი, ის თხოულობს თავისადმი პატივს, თითქმის თაყვანის ცემას. პატარა, წერილმან ეროვნულ საქმეებში და მუშაობაში ის აბა როგორ მიიღებს მონაწილეობას?! ეს მას არ ეკადრება, ეს მისი დამამცირებელი იქნება! მხოლოდ ისეთ დაწესებულებებში და საზოგადოებებში იწყებს მუშაობას, სადაც მას უსათუოდ თავმჯდომარეობა ან მისი ამხანაგობა მოელის. რუსების თქმის არ იყო: „*большому кораблю больше и плавание!*“! ამ როლში ის უფრო იბერება, უფრო მკვერპტყველურად სდუმს, ვინემ რასმე აკეთებს გულით, სულით, გატაცებით. მას უფრო აინტერესებს პროცესი და მეხანიკური მიმდინარეობა სხდომებისა, ვიდრე საქმეების არსებითად გარჩევა და გადაწყვეტა.

როგორც ექიმს, მას უმთავრესად კლიენტები მალდა წრეებში ჰყავს, ცნობილ პირებს ექიმობს, რასაკვირველია, იმისთვის, რომ სახელი გაითქვას და ქანქარიც

შეიძინოს. დაბალ ხალხს ის არ ეკარება; ხალხიც მას არ ეკარება, უკეთ რომ ვსთქვათ, ხალხს ვრიდება. ვმზინან მასთან მისვლისა, რადგანაც ბევრი სმენია მის შესახებ... სოფელს ეს ვაებატონი სრულებით გაუბობს: აბა რა უნდა გააკეთოს იქ? ხომ ჩამორჩა მეცნიერებას?! პირიქით მას ებრალებიან ის მჩატე და ახირებული ექიმები, რომლებიც ცხოვრების მოძრაობაში აქტიურ მონაწილეობას იღებენ, რომლებიც, გარდა საექიმო მეცნიერების პრინციპებისა, სხვა უფრო მალდა პრინციპებსაც აღიარებენ და ემსახურებიან შეძლებისა და გვარად სოფელს, ხალხს. „ჩერჩეტები, სულელები არიანო“, იტყვის ხოლმე მათზე ჩვენი „ქვეიანი“ ვაებატონი. ჩვენს საზოგადოებაში ასეთს „ქვეიან“ ვაებატონებს აქვსთ პატივი, გავლენა, სახელი; ჩვენში ასეთს ვაებატონებს თვლიან „ქვეიან ქართველებად“ და ის კი არ იციან, რომ მათ დიდი ხანია ხელი აიღეს ქართველობაზე და თვისი პირადი და ოჯახური ცხოვრება მოაწყვეს ისე, რომ არავინ დასწამოს შოვინისტობა, მამულიშვილობა. უცხო ენა მეფობს მის ოჯახში; კერძოთ კაბინეტში, მაშინაც კი, როცა ქიზიყელს ან ჩოხატურელს იღებს და ელაპარაკება; უცხო ენაზე დაწერილი წიგნები და ჟურნალ-გაზეთები ამშვენებენ მაგიდებს... ეს ხომ ასეა, მაგრამ მათ საზოგადოებაში მაინც „ქვეიანის“ სახელი აქვთ დავარდნილი!

„ქვეიანათა“ აღსარებული ის ქართველი მოხელეც (მსაჯული, მასწავლებელი და სხ.), რომელიც სცილდა და ხარიბდას შუა უფნებლად დანავარდობს და საზოგადოდ დრო-შერჩეულად იქცევა და მოქმედობს. ის არავის აწყენიებს: არც ბატონს და არც პატრონს. ყველგან და

ყველასთან ორკოფობს, მშვიდად, ყუათიანად იქცევა. უფროსთან თავმდაბალი; გამგონი და აღმასრულებელია; მის წინააღმდეგ არც ერთს შემთხვევაში არ წავა, წინააღმდეგ აზრს არ გამოსთქვამს. როცა უფროსი მისს შეხედულობაზე, შეეკითხება, ხშირად პირდაპირ უპასუხებს „მე თქვენი აზრისა ვარო“. შეიძლება უფროსის აზრი მისი რწმენის წინააღმდეგ იყოს, შეიძლება მისს წმინდათა წმინდასაც ბლაღაღდეს—ეროვნულ თავმოყვარეობას შეურაცხყოფდეს, მაგრამ ეს არაფერია! ჩვენი „ქვეიანი“ ვაჟბატონი ოფიციალურ საქმეებში და კრებებზე თავის დღეში მხარს არ დაუჭერს და არ დადასტურებს ქართველივე მოხელე—ამხანაგის აზრ-შეხედულებას, რაც გინდ პრინციპიალურად საშართლიანი იყოს იგი; ეკრძაღვის, სოლიდარობა, შეთანხმებული მოქმედება არ დაგვეწამოს უფროსმაო... სხვებს კი სიამოვნებით უერთდება, მგეობრულად ხელს აწოდებს. ქართველ ამხანაგებში ის ყოყორობს, მათ ის არაფრად ავდებს; მათთან კარგი განწყობილება არა აქვს. და ამას „ქვეიანურ“ მოსაზრებით სჩადის: სურს თვის ბატონებს თითქოს უთხრას: „ხედავთ, მე ჩემიანები არ მიყვარან. იმათთან არაფერთარი კავშირი არა მაქვს, მე თქვენი ვარო“. უცხო ტომის ამხანაგებში ის „ქვეიანურად“ თავმდაბლობს; ცდილობს ყველას ასიამოვნოს, ყველასთან კარგ განწყობილებაში იყოს; ყველა მიიღოს ოჯახში, ყველასთან მგეობრულად ცხოვრობდეს. შეიძლება ეს უცხო მისი ერის მტერიც იყოს; უპატიოსნო გაუტანელ ადამიანდაც იყოს ცნობილი, მაგრამ ეს ჩვენი „ქვეიანი“ ვაჟბატონისთვის სულ ერთია. პირიქით, რაც უფრო კაციქამია და ხეპრეა უცხო ამხანაგი, იმდენად უფრო მეტად ფეხქვეშ ეგება მას.

ოჯახური მისვლა-მოსვლა ჩვენს „ქვეიანს“ განსაკუთრებით უცხოელებთან აქვს. თავისიანებში თითქმის არ დაიარება; თავისიანებს თითონაც კარებს უკეტავს. ეს იმისთვის, რომ ბატონებმა მის კეთილსაიმედობაში ეჭვი არ შეიტანონ და თავისიანათ ჩათვალონ. ეს ატესტატი კი მისთვის თავი-და თავი ცხოვრების მიზანია!

ჩვენი „ქვეიანი“ ცდილობს მისმა შვილებმა უცხო ენები უნაკლულად შეისწავლონ: კილო ლაპარაკისა, გამოთქმა ზედმიწევნით შეითვისონ. ვინ იტყვის რომ ეს ცული არისო? ღმერთმა, მართლაც, გამარავლოს ჩვენში უცხო ენების მკოდნე პირნი! მაგრამ ჩვენი „ქვეიანი“ სამარცხვინო საშუალებას ხმარობს მიზნის მისაღწევად: ის ურჩევს, თითქმის უბრძანებს შვილებს ამხანაგობა და მისვლა-მოსვლა მხოლოდ უცხო ტომების ზღმევებთან გქონდესო, თავისიანებს არ მიეკარონ, სხვათა შორის, იმისთვისაც, რომ გამოთქმა არ გაიფუტონ, ქართულად არ ილაპარაკონ; სასწავლებლებშიაც ისინი მამის ნებართვით სამშობლო ენას არ სწავლობენ!—

რას ლებულობენ მერე ჯიღდოდ ასეთი დაძვირებისათვის, თავმოყვარეობის და ეროვნულ გრძნობის შელახვისათვის, ასეთის ყოველივე ადამიანურ ღირსების ახლისათვის ჩვენი „ქვეიანი“ ქართველები? სინიღის თუ შვარცხენენ, ადამიანობას თუ დაპკარგვენ, ეროვნულ გრძნობას თუ ფეხით გასთელავენ, მუხანათის მონა-მორჩილი გახდებიან—მაშინ ამის ნაცვლად თანაბარი ღირებულობის წარმატება, დიდება, პატივი ან სიმდიდრე მინც უნდა მიიღონ!.. მაგრამ ასეთს პატივს და დიდებას მათ ვინ აღიარებს?! ცოტას წაუჯიკიანებენ ხოლმე სამსახურში, ერთი წლით

დაუქარებენ ჯილდოზე წარდგენას, შუათანა ადგილზე სტოვებენ და უცხოეთში არ გადაადგებენ... აი შედეგი მათის „კვიანობისა“, უკეთ რომ ვსთქვათ, უკუღმართობისა და გადაგვარებისა!

ღმერთო ჩემო! მერე როგორ გამრავლდნენ ჩვენში ასეთი „კვიანები“! ყველგან; ყველა სფეროში ისინი ბლომად არიან. მწერლობს, ქართულ ლიტერატურას ვითომც ემსახურება ვინმე პირი და ამავე დროს სამსახურში და პირად ცხოვრებაში „კვიანობს“; რომელიმე სულიერი მამა თავისიანებში სიმართლის, პირდაპირობის და ეროვნულ სიწმინდის დაცვის მქადაგებელია, კერძოდ პირად ცხოვრებაში და სამსახურში კი უსათუოდ

„კვიანობს“; ჩვენში კვიანობს მასწავლებელი, კვიანობს ბერი, კვიანობს ვეჟილი, კვიანობს ექიმი, კვიანობს ვაქარი... ბატონებო, აბა რათ ჩამოვთვალოთ, ჩვენში თითქმის ყველა კვიანობს, ვისაც დიპლომი მიუღია და კერძო შრომით და ინიციატივით ცხოვრებას გაურბის.—აი სიმპტომი ჩვენის დაავადყოფებისა! მერე სადა ხართ თქვენ, ქართველო ბელეტრისტებო და დრამატურგებო? რათ არ გვასურათხატებთ ამ შინაურულ მტრების საზიზღარ სახეს, რათა ყოველმა პატრიოსანმა მნახველმა ამ სახეს შეათურთხოს და ზიზღით პირი იბრუნოს!—ველით.

ი. ვართაგავა.

ქალთა ხელსაქმე: დიასახლისობა, სკოლისობა, გოსებითი ზრექტიკული მოვალეობა

1. ქალთა ხელსაქმე... ხელსაქმეს ბევრს სკოლაში ასწავლიან დასაფლეთს ევროპაში... მეცნიერები ხელსაქმის სწავლებას მოწაფეთათვის მერტად სასარგებლო მოვლენად სთვლიან. ისინი მხოლოდ მაგნებლად სთვლიან ქალთა თავლების მხედველობისთვის წვრილი საგნების კეთებას და ისეთს მუშაობას, რომელიც, საგნთა სიზატარავის გამო, მითხროფს ზედმეტს დაკვირვებას, დიდსინს ცქქრას და ამით თავლთა დაღლილობას გამოიწვევს. ასეთს სამუშაოდ ითვლება ქარგვა, სადილეების ამოხვევა, დალიანატება, გვირისტი და სხვა... ხელსაქმობა არ უნდა სწარმოებდეს ხელაფნურ განათების ჟამს, მით უმეტეს, აუ სამუშაოდ შავი ფერის მასალა... დიდს სკოლებში სასურველია, რომ გამართონ განსაკუთრებული ოთახები ხელსაქმის სასწავლებ-

ლად. საწერ საჯარჯიშობებთან შედარებით ხელსაქმის სწავლება უფრო ნაკლებ მანებულია მოწაფეთა ჯანის სისდაისთვის. ხელსაქმის მოვებით სერხემლის გაბრუნდება ისე შესაძლებელი არაა, როგორც საწერ საჯარჯიშობის მოვებით. ხელსაქმე თხოულაბს თავლების უფრო ნაკლებს მოძრაობას, ვიდრე კითხვა... ხელსაქმის სწავლება შეიძლება დაწვეულ იქმნას სკოლაში უოფნის მორეწლიდამ... ავსტრიაში უშლიან მოწაფე ქალებს ისეთი ხელსაქმის კეთებას, რომელიც თხოულაბს თავლთა მიახლოებას საგანზე... ნიმუშები უნდა იყოს მახვილი და იმ ზომისა, რომ მთელმა კლასმა კარგად დაინახოს. რაც შეეხება სამუშაოს ფერს, უზირატესობა უნდა მიექცეს გათეთრებულს ტილოს და მხარული მქრქლი ფერის ქსოვილებს... კერძო

სუშვობებისა წითელი ანუ ღურჯი ფერის ძ-
ფით. უნდა შეიქმნეს ყურადღება იმ ქსოვილს,
რომელიც ადვილად ხუნდება, ფერი ეცვლება.
ამისთანა ქსოვილი საშიშია სწავლავის მხრით.
ქსოვა უცისნაყო, წინდის ჩხირებით, და ჭრა
საშიში არაა.

ცერვის დროს არ უნდა დაეურდნო მარც-
ხენა ხელსა. ორივე ხელი სრულიად თავისუ-
ფალი უნდა იყოს... საზოგადოდ მოწაფე ქა-
ლები უნდა ერიდებოდნენ თვალთა მხედველობ-
ბის განკარგულებას ჭრა-კერვის და სხვა ხელ-
საქმის დროს... ფეხით სატრიალებელს საქე-
რავ მანქანასე მუშაობა მკანებელთა ხანდახან
ნერვებისთვის, განსაკუთრებით დედათა წესის
დროს...

2. დიასახლისობის სწავლება... ეს
საკითხი ახალია სწავლა-აღზრდის საქმეში...
სასკოლო ჰიგიენას არ შეუძლია მხარი არ
დაუჭიროოს დიასახლისობის შესწავლას სკო-
ლებში მოწაფე ქალთა მიერ. სწავლებას უნდა
ჭჭონდეს **საქმიანობითი** (პრაქტიკული) ხა-
სიათი. მოწაფე ქალებს დასაწოდებენ ჯგუფ-
ჯგუფად; თითო ჯგუფში შედის ოცი მოწა-
ფე, რომელთაც ხელმძღვანელობს ერთი მს-
წავლებელი... საჰმათა 20 კაკეთილი...
ქალები, განსაკუთრებით ისეთნი, რომელნიც
მუშათა შვილები არიან, სკოლის გათავების
შემდეგ ხანდახან პირდაპირ ქარხანაში სამუ-
შაოდ მიდიან, შემდეგში ისინი თხოვრების
და ხელბან დედად, მაგრამ სამუერნო, სა-
დასახლისო აღზრდა კი არ აქვთ მიღებუ-
ლი... ძლიერ სჯირობა, რომ სახალხო სკო-
ლებში შემოიღონ სადასახლისო საქმეების
სავალდებულო სწავლება, — განსაკუთრებით კი
მზარეულობის სწავლება, — ან არა და შემოი-
ღონ დამატებითი კურსი ყოველსავე ამის შე-
სასწავლად. ამ საქმეს დიდი მნიშვნელობა ექ-
ნება **ნივთიერად და ჰიგიენურადაც**.

13-14 წლის ქალები, რომელნიც სახლ-
ხო სკოლაში სწავლობენ, ხალხით შეისწავ-

ლიან. სადასახლისო საქმეებს, რომელთა მი-
მართ მათ აქვთ ერთგვარი მისწრაფება.

ბელგიაში 1862 წელს შემოიღეს საქა-
ლო საოსტატო სემინარიებში დიასახლისობის
თეორიული სწავლება... შემდეგ მას მიუმატეს
სამზარეულო ხელობის შესწავლა, რომელსაც
ასწავლიდნენ არდაღებების დროს. 1881
წლიდან დიასახლისობის სწავლება ბელგიაში
წესიერად სწარმოებს ხსენებულს საქალო
სემინარიებში.

გერმანიაში აკუსტ ფონსტერმა კასელ-
ში გახსნა **სამზარეულო სკოლა**... ამის
შემდეგ სამზარეულო ხელობას კასელის ყვე-
ლა სკოლებში ასწავლიან. ამ შავალით: მიზა-
ძეს ბაღენმა, საქსონიამ, პრუსიამ, ვიურტემ-
ბერგმა, და სამზარეულო ხელობას ასწავლიან
მრავალს სკოლაში. 1878 წლიდან ვიურტემ-
ბერგში არსებობს სადასახლისო საქმეთა შე-
სასწავლი სკოლა, — ბაღენში კი არსებობენ —
სამზარეულო ხელობის მოგსაყრი კურსები.

ზაფიანგეთის საქალო საოსტატო სემი-
ნარიებში ასწავლიან დიასახლისობის შესაფერს
საქმეებს, აგრეთვეა — ინგლისში, ნორვეგიაში,
შვეიცარიაში და ჩრდილო-აშერიკის შერაიებულს
შტატებში.

3. ხელოსნობა... ხელოსნობის სწავლე-
ბა ფაქტთაგან პირველად შემოიღეს ფილიან-
დიაში... ჰიგიენის თვალსაზრისით ხელოსნო-
ბას აქვს ორი დიდი უზიარტესობა: ა) ხელს
შუქობს კუთების განვითარებას და ბ) მას
შეაქვს სხვა და სხვაობა სასკოლო საგნების
მთელს რიგში. ხელოსნობა განავითარებს რო-
გორც კუთებს, ისე მათთან შეკავშირებულს
ნერვებს. ერთის მხრით მუშაობის წარმატე-
ბისთვის სჯირობა **სისწორის** (ТОЧНОСТЬ)
დაცვა და მეორეს მხრით მუშაობის ჯამს ნერ-
ვები განავიწყენ კუთების მოძრაობას. სასკო-
ლო მეტადინობის მოხებით ბუნებრივ ბუნე-
ბას შეეძინება არა სასურველი ცუდი ჩვეუ-
ლებანი; ხელოსნობის უმთავრესი სვანია —

ყოველი დღის ძიებით ხელი შეუშალს სკოლის ამ ცუდი გავლენის წყდ მოქმედებას ბავშვთა ბუნებაზე. ხელისნობის მეოხებით ბავშვებს ეძლევათ უანის სისაღე, ხელი უმატრდებათ და წარჩინებული თვალ-ზომა (ГЛАЗОМЕТРЪ) ენიჭებათ. მართალია, რომ თავისუფალი გიმნასტიკური მოძრაობანი და სხვა და სხვა ხელსაწყოებზე ვარჯიშობანი ფრიად სასარგებლონი არიან ფიზიკური (სხეულებრივი) განვითარებისთვის, მაგრამ ყოველივე ესენი მავნის განვითარებას მცირე ეურკადლებს აქტევენ; მავნისთვის კი ამოძრავება და ვარჯიშობა უფრო საჭიროა, სანამ სხეულის სხვა ნაწილებისთვის... თამაშობანი ამ მხრით უფრო სასარგებლონი არიან, რადგანც მათის მეოხებით მავა რამდენადმე მოძრაობს... ხელის მოძრაობანი ხელისნობის სხვა და სხვა დარგის მუშაობის შესრულებების უამს იმდენად მრავალ-მხროვანი და მრავალ-სახოვანი არიან, რომ თვით საუკეთესო გიმნასტიკური მოძრაობანი მათ ვერ შედრებნიან... ამის მეოხებით ხელისნობამ ცხა გაიკათა: სამურწალო მეცნიერებათ... მკურნალმა ფამენმა 1910 წელს ფიზიკური მკურნალობის შესახებ მომხდარს შესამე საერთაშორისო კრებაზე დამტკიცა, რომ ხელისნობამ უნდა დაიჭიროს პირველი ადგილი ფიზიკურ ვარჯიშობათა დამარებით მკურნალობის სხვა და სხვა საშუალებათა შორის: ხელისნობის სამკურნალო მოქმედება შესდგება შემდეგ მოქმედ ძალთაგან:

ა. ფიზიკური გავლენა. ხელისნობა კუთების შეკუმშვას გამოიწვევს, და აუფრობებს მათს საზრდობას, აძლიერებს რბილი ძარღვების მოქმედებას, ნერვების და მანე ნაწილების მომხლებული ორგანოების მოქმედებას აორკეებს;

ბ. სულიერი გავლენა. მკიდრო კავშირი აჩვენებს ნერვების შუაგულთა და კუთების შორის... კუთების თავისუფალი შეკუმშვა

ყოველივეის შეერთებულია თავის და ხერხმლის ტრინის ცნობილ ნაწილების გადაზინებასთან... ამის გამო ხელისნობას აქვს გავლენა შუაგულ „ნერვიულ წოების“ მოქმედებაზე, შეამცირებს გადამტეხულ შთაბეჭდილებათა მიმდევრობას, საკეთილოდ მოქმედებს აღმანის სულსა, ნებას და ტკუაზე, — და ამთანავე აძლევს მას უნებორიეს გამყოფილებას იმის გამო, რომ შეიგნებს წარმოების მუშაობის მიზნის შესაფერისობას...

გ. ხელისნობას ადგილი აქვს ტლერქის, ქარების და სხვა ხანგრძლივ სხეულებათა რჩენის დროს... ხელისნობის სამკურნალო გავლენა დამტკიცდა მომავალ სხვა ავადმყოფობის მორჩენის უამს. მრავალი სხეული განიკურნა მისის მეოხებით სულიერ ავადმყოფობათა. ნერვების და კუჭ-ნაწლევების სხეულებათაგან. მართლაც, შესაფერის შრომას, რომელსაც შეუძლია ტრინი აძმუშავოს ჭარმონიულად და ყოველ მხრით, ძლიერს მოარჩინოს აღმანი სხვა და სხვა ნერვიულ სხეულებათაგან. ქალ. ციურიში მკურნალმა გრომანმა დაარსა სხილი, რომელსაც ავადმყოფებს ახევენ სხვა და სხვა საქმეს, ამოძრავებენ ხელისნობის სხვა და სხვა დარგში... უკანასკნელს დროს ეს საშუალება სცადა მკურნალმა ლერიმა, ბერლინის ახლოს ქ. ცაფენდორფში.

მოწყალები ხელისნობის სხვა და სხვა დარგის შეთვისების დროს უნდა ისე იტკეს, რომ მათს სხეულის რომელიმე სსსარი არ დამახინჯდეს. უფრო საშიშია ისეთი დგომა, რომელიც ხერხმლის გაბრუნებას გამოიწვევს... მეცნიერთა აზრით, საჭიროა მუშაობის დროს ფეხები განზე გაწეული იყოს და მუხლები გასწორებული... ამისთანა მდგომარეობას ადგილი უნდა ჰქონდეს მამინ, როდესაც მოწყაე ხერხავს, შალაშინებს და ან სატეხით ხეს ან ფიცრს ადრუტის. არის მერყენიარი დგომაც ხელისნობის დროს: მოწყაე ერთს ფეხს ცაღამს წინ დაახლოე-

ბით ერთი ფეხის-გულის სიგრძეზე... ასეთი დგომას მაშინა უფრო შესაფერი, როდესაც შალშინი შიშივა... მოწაფეს შეუძლია რიგ-რიგობით სამუშაო მაგიდის წინ დგომის დროს ხან ერთი ფეხი გასწიოს წინ და ხან მუროუ... ფრიად სჯობია, რომ სამუშაო მაგიდა და ხელ-სამწყო შეეფერებოდეს მოწაფის ტანის ზომას და მის ჭასაკსა... თუ მუშაობას დროს მოწაფე წელში იხრება, ამის მეორებით გულმკერდი და სტომოქი ძლიერ შეიწროვდება, რის გამო მათში სისხლი თავისუფლად გედარ მოძრაობს და ამ ორგანოების სხვა მოქმედებაც შეიწროებულია. რა თქმა უნდა, რომ ასეთი მუშაობა მავნებულა იქნება მოწაფისთვის... ჩვენ აქამომდის ვლანარაკობდით სადურგლო მუშაობის შესახებ... საჩიღინგრო მუშაობის დროსაც სჯობია ურადლება მიექცეს წესიერს დგომას... გამომდელი მასწავლებელი ურადლებას მიაქცევს მოწაფის ასეთს თუ ისეთს დგომას საჩიღინგრო მუშაობის ჟამს... მოწაფეებაც ვადლებოქნი არიან მისს სხვა და სხვა ჩვეუბასს დემოტრინილონ...

მოწაფეები უნდა კრიდებოდნენ ხელოსნობის შესწავლის დროს დადლილობას. ისეთი სამუშაო უნდა აღინიონ, რომელნიც განავითარებენ მარჯვენა და მარცხენა მხრის კუთებს თანასწორად... ძლიერ სასარგებლო იქნება, რომ მოწაფემ მარცხენა ხელითაც აკეთოს ის საქმე, რომლის კეთებას შეეზღია მარჯვენა ხელი... უფრო უზიარტკობა კუთებით ისეთს სამუშაოს, რომლის დროსაც შესაძლებულია ღრმა სუნთქვა, უკეთუ, რასაკვირველია, სამუშაო ოთახში ბევრი მტერი არ სდგას. მანერებელია ისეთი სამუშაო, რომლის დროსაც აუცილებულია წელში მოხრით დგომა დიდის ხნის განმავლობაში. უნდა მოერიდონ მოწაფეები შუშის ქადადებს ხეზე მუშაობის დროს. წებოს განსნ და სხვა ცეცხლით შემამალებელი საქმე უნდა ხდებოდეს სახელო-

სნოს გარეშე, იორემ ორთქლი და ბოლი სხელოსნოს შიგნით ჭაერს წასხდენენ... ზაფხულში სახელოსნოს ფანჯრები გადებული უნდა იყოს. არამც და არამც შესაძლებული სადებავი მასალა არ უნდა იმარონ.

ბევრგან დასავლეთს ეგრობაში **ხელოსნობის შესწავლა სავალდებულოა**, განსაკუთრებით სასტატო ინსტიტუტებისა და სასახლო სკოლებში. ზოგიერთს ადვილას დაწესებულია ხელოსნობის ინსპექტორის განსაკუთრებითი თანამდებობა.

4. **გონებითი პრაქტიკული მაცადინობა.** კავკასიის სასწავლებლებში ბოლო დრომდის (1907 წ.) ურადლება არ ჰქონდა მიქცეული ხელოსნობის და სხვა პრაქტიკულ საცხოვრების საგნების შესწავლას მოწაფეთა მიერ და არც მათს ფიზიკურს განვითარებას გიმნასტიკურ და სხვა მოძრაობათა სმუალებით... კავკასიის სასწავლო ოქქის აწინდელი მზრუნველი ნ. ფ. რუდოლოფი, როგორც ვიცით ზედმიწევნით მცოდნეა ხელოსნობის და სხვების პრაქტიკული სწავლების სადმზრდელო მნიშვნელობისა. (იხილეთ 1910 წლის ანგარიში, მზრუნველისგან შედგენილი) მისი მუთარობით და გამხრეებით კანადა ჩვენებურს სასწავლებლებში გიმნასტიკის და სხვა თავისუფალ ფიზიკურ მოძრაობათა და თამაშობათა სწავლება, რასაც არ შეუძლია ხელი არ შეუწეოს მოზარდი თაობის ჯანის სისადეს და იმავე დროს სუღიერ ნიჭთა განვითარებასაც... თან და თან ხორციელდება ჩვენს სასწავლებლებში ძველებური ბრძნული თქმულება: „სალი სული მხოლოდ სადს სხეულში“... ჩვენ დავამატებთ: **სადს სხეულში სალი ნებაცაა**, სადა სამოქმედო ნიჭი... მოძრაობის მნიშვნელობა, ესდეს დავიწეებელი ძველს სკოლაში, დილი... ყოველივე ამოფლად მოძრაობის, ყოველივე მოძრაობით განვითარდება. ჩვენ სიცოცხლე სხვა რა არის, თუ არ მოძრაობა გა-

მუდებელი... უმძირაობა, ერთს ადგილს
 ჯდობა, წოლა, მუდმივი სიზანტე—ბუნების
 საწინააღმდეგო მოვლენა... ჩვენ გვსურს შეით-
 ხველებს გავანთოთ ზოგიერთი ადგილები
 გეგასიის სასწავლო ოჯახის მსრუტეველს ნ.
 ფ. რულოლის სანტარესო წერილიდამ,
 რომელიც დაიბეჭდა რუსულს გაზეთს „გეგა-
 ზის“ 1911 წლის 228 ნომერში სათაურით:
 „по поводу дрезденскаго конгресса“.
 საქმე ისაა, რომ საზღვაოგო მენიერებამ
 ბოლო დროს მსურველ ეურადღებ მიაქცია
 იმ თვალსაჩინოებას სწავლების დროს,
 რომელიც კატობრიობას უმოდურა დიდებულ-
 მს პესტალოცციმ, რომელიც ამისთანავე
 გვემცნო, რომ თუ ცოდნასთან არაა შეერთე-
 ბული ოსტატობა, სერხი, მაშინ თვით ცოდ-
 ნა ყოველსვე მნიშვნელობას მოკლებულია...
 თვალსაჩინოებას და გონების შრატკიეულს
 შეცდინობას აწინდელმა ზედაგოგაკამ ფართად
 გაუხსნა გზა სკოლებში, სადაც მის დახმარე-
 ბით თითქმის ყველა სკანას სწავლიან... გა-
 მოსადგვია ის, მზადობად, თუნდა ქართული
 ენის სწავლების უამს. ავიდით ზატარა მკა-
 ლითად თუნდ დექსი „გუთნის ჩივილი“ (ი.
 გოგებაშვილის „დედა-ენა“ გვერდი 220
 გამოც. 1910 წლ.)

ჯამბარამ სთქვა: „ჩემი საქმე
 მანებდრებსაც ნუ მოსვლია:
 წვიმა მოვა, დავრბილდები,
 მზე—ცეცხლივით მომედება!“
ბილიამა სთქვა: „გვერდზე ცურვით
 გვერდის ტუფი გადამხრება“
ფრთემ სთქვა: „ბელტის ბრუნებითა
 ნეკნები სულ დამემტვრევა“
სახნისმა სთქვა: „ქვეშ ტარებით
 მე მზის შუქი შენატრება“
საკვეთმა სთქვა: წინ ტარებით
 წინა კბილი არა მჩნება.
რვილმა სთქვა: „წელში წვივითა
 წელის მივივი გადამწვდება“.

ლირიტიამ სთქვა: „ძახილითა
 კირიტი ხმა ადარა მჩნება“.
 ამ მშვენიერს ლექსში შვიდი სიტყვაა ხაზ
 გასმული: „ჯამბარა“, „კბილა“, „ფრთე“,
 „სახნისი“, „საკვეთი“, „რვილი“ და „ლირი-
 დიტა“. ეს სიტყვები სახელების გუთნის სხვა
 და სხვა ნაწილისა... სოფლის ბავშვებს (ქართლ-
 კახეთში) შეუძლიათ ზირდაზირ ცაცინონ გუ-
 თანის თვით ხუნის დროს; თვალთ ნახონ
 ფრთეს მიერ ბელტის ბრუნება, სახნისის
 ქვეშ ტარება, საკვეთის წინ ტარება, რვალის
 წელში წვივა და ღირდიტის ძახილი, მისი ბა-
 ნი... ამას დარა აჯობებს!! თუ ბავშვებს
 ეტოდინებთ ზატარა გუთნის გაკეთებაც ესეც
 ხომ კარგი იქნება... იმერეთში ვი შესადლოა
 ცაცინონ სკოლებში გუთანი ჩამუშობ (მოდე-
 ლი) ანუ გუთნის დიდი სურათით მისი ჩაწი-
 ლების სისწორით და სიხსნადით გამოხატუ-
 ლებით. მის შეხებით, საშობლო ენის სწავ-
 ლებას თვალსაჩინოებითი პრაქტიკული
 ხასიათი ექნება და მოწაფეთა თვითმომქმე-
 დებაც განვითარდება. ესევე შეიძლება ითქვას
 ყველა სკანის სწავლების შესახებ. ყოველისვე
 ამის შემდეგ გასაკება იქნება ის ახრება,
 რომელსაც გამოსთქვამს ბატ. მსრუნველი
 თვისს ზემოდ ხსენებულს წერილში. იგი
 ბრძანებს: „დრეხდენში მოხდა საერთაშორი-
 სო საჭიგეინო გამოფენა 1911 წლის დეი-
 ნობისთვეში. გამოფენის უამს მუშაობდა ზირ-
 ველი ნემეცური კონგრესი, რომელმაც შეა-
 მუშავა მოზარდი თათბის განათლების და
 აღზრდის საკითხები. კონგრესმა საზატეო
 ადგილი დაუთმო მოწაფეთა თვითმომქმედ-
 ბის განვითარებას საზოგადო სკოლის ყველა
 საფეხურზე. კონგრესის დადგენილებით თი-
 თოველ სკოლას საზოგადო განათლების სა-
 სიათისას უნდა ჰქონდეს „შრომის მოყვა-
 რეობის სკოლა“ სადაც თითოველს მო-
 წაფეს შეუძლია თვისის მოწოდების შესაფერი
 მომზადება შეიძინოს და, სწავლის დამთავრე-

ბის შეძლებ, საზოგადოების და სახელმწიფოს სასარგებლო წევრი გახდეს.

კონგრესის აზრით, ხელოსნობის სხვა დარგები, ცხოვრების თანამედროვე პირობათა მიხედვით, მეტად ხელს უწყობენ ხასიათის შემთუშავებას, ნების გამტკიცებას, და ადამიანის აზროვნების სიცხადის ამაღლებას (ხასი უგულვან ჩეჩია). ამისთანავე საჭიროდ ცნობილია, რომ ხელოსნობას როგორც შესასწავლეს სავანს, უნდა ენიჭებოდეს უფრო მეტი დამოუკიდებლობა, ხანამის აქამდის იყო... აი ამის გამო კონგრესზე იმას დაჰმარტობდენ, რომ დასაწყისს სკოლაში, სემინარიაში კურსს დამთავრებულ მასწავლებელთა გარდა, ინიშნებოდენ. სატენიკო ცოდნით აღჭურვილი მასწავლებლები, რომელთაც შეუძლიათ აწარმოონ პრაქტიკული მანდადინობანი, — მოწაფეთა თვითმომკვდების განსავითარებლად... მეგრამ ამ მანდადინობათა მარტობდენ ხელთსურთი ხასიათი სასურველი არაა. უფრო საუკეთესო შედეგები აქვსთ ისეთს მანდადინობათა, რომელთაც თას ხელავთ გონებითი მნიშვნელობა და რომელთ სავანის სკოლაში შეთვთსებული ცოდნანი განუმტვიცო მოწაფეებს. ამისთას პრაქტიკულ მანდადინობათა განმხორტვილებლად საჭიროა გონებითი მუშაობის სასუელისნობის, წიგთსაცაკების საშეთსხელოთა, ლაბორატორიების, საცდელ მინდვრების და სხვათა ფართო მოწყობა, აგრეთვე სხვა ზოგად განმანთლებელ დაწესებულებათა, — რა თქმა უნდა საჭირონი აქნებან მომზადებული ხელმძღვანელებიც... კონგრესის აზრით, სწავლების საქმის ასეთს დაუქნებან შეუძლია ნამდვილი განათლება შეიტანოს ხალხის ფართო მასაში... მხოლოდ მხედველობითს გონებითს მუშაობას არ შეუძლია ამ მიზანს მიაღწიოს: ცოდნასთან ადამიანს ხერხიც საჭიროდება... სახალხო სკოლის შესახებ ჩვენც სწორედ ამისი

შეკავსი აზრები გამოთქვითი წეწს 1910 წლის ანგარიშის ბოლოში ..

1908 წლიდამ კავკასიას სასწავლო ოლქმა გადასდგა პირველი ნაბიჯი სწავლების უველას ხანების კლასი გარეშე პრაქტიკულ მანდადინობათა მტკიცე ნიადაგზე დასაყენებლად კვასის გარეშე პრაქტიკულ მანდადინობათა მიზანთ: ა) შეუკავშიროს სწავლებაცხოვრებას და მასცეს მოწაფეებს შეძლება უფრო კარგად და უფრო ადვილად შეითვისონ სწავლების სავანთა დასაწყისი. ამას გარდა პრაქტიკული მანდადინობანი, გონიერ გართობებს თვითვეურ ვარჯიშობათა, საბავშვო საერთო თამაშობათა და ექსკურსიების ერთად, რასაც ასე დაქინებით ახორტვილებენ კავკასიის საშუალო სკოლაში, საუკეთესოდ ატარებინებენ მოწაფეებს თავთსუელს დროს და იცავენ მათ „ქუჩის“ გამათახსირებელი გაუღებისავან... დღეს მე ის უფრო მახარებს, რომ 1911 წლის დრეხდენის კონგრესმა პირდაპირ სთქვა, რომ იმისთანა პრაქტიკული მანდადინობანი, რომელთაც მე წინად „ლაბორატორიული“ მანდადინობანი ვუწოდე, აუცილებლად საჭირონი არიან საშუალო სკოლის ყველა საფეხურზე და არა თუ მხოლოდ ისეთს ხანებში, როგორნიც არიან მათემატიკა, ბუნების მეტყველება, ფიზიკა, არამედ ჭუმანიტარულ საგნებშიც (ისტორია, სიტყვიერება, ფილოსოფია).. მკვლითად, ისტორიაში, კონგრესის აზრით, შეიძლება მოწყობოს პრაქტიკული მანდადინობანი: საშინაო კითხვა, რეკონსტრუქციები, ზეპირი და წერითი, სუბარნი, საშუაობანი ხელთსურის ხასიათისა, საშუაობანი ხატვიდამ, კოლექტივების შედგენა, შეკრება და რიგზე დალაგება საშობობლოს წარსულის ისტორიის კუთვნილებათა... უფველივე ეს შეკნივრად გააცნობს მოწაფეს მშობლიურს წარსულს... სწავლების ასეთი მოწყობით, თვით სწავლება განდება ცოცხალი, საინტერესო; საშუალო

სკოლის მოწაფეებსაც მიეცემა შეძლება უკეთესად შეითვისონ უმაღლესი მეცნიერების დასაწიისი, უფრო მეტის შეტებით აირჩევენ თავის სპეციალურს საგანს და შეითვისებენ უმაღლესი სასწავლებლის კურსსა. ამასთანავე ჩვენს საშუალო სკოლა თავისი ჩაცვივებული მრავალ-საგნოვნობით განდებთ უფრო შეგნებულად, მიმზიდველად, განცხობველებულად. ამ მიზნის მისაღწევად საჭიროა ნივთიერი სახისარი, ურომლისოდ არა გაკეთდებარა. უნდა ვგვადრთ და კამოგნახოთ სახისარი ამა თუ იმ გზით იმ შეგნების წინ წამძღვარებით, რომ სკოლაში მოწაფეთა დამოუკიდებლობის და თვითმოქმედების განსავითარებელი ფუძეს შექმნით ზეგნ ასწილ მიფაგებთ საზოგადოებას და სასიელმწიფოს იმით, რომ სულით ძლიერს და სხეულით მაგარს საშუალო განათლების ახალგაზრდებს აღვზრდით.

ეჭვს გარეშეა, რომ განათლების ვეგლა საფესურები თხოულბოტენ სკოლის მოქმედების ზირობათა ისეთს მოწესრიგებას, რომელთა მქობებით შეიძლება ბეჭვს, ჭაბუკს და მოზრდილს დაებადოს და გაუძლიერდეს შრომის სიყვარული და განუვითარდეს დამოუკიდებლობა და თვითმოქმედობა... ამ ზირობათა შეუსრულებლად ვეგლას მიერ ცნობილი მკვდარი ხასიათი შერჩება ზეგნს სკოლას, რომელიც თვისი მოქმედების ველს შეხდელავს მხოლოდ იმითი, რომ სვაზღებულოდ სთვლის შესწავლას მოწაფეებს საზოგადო განათლების ცნობილი საგნები, — ისე კი რომ მათ არავითარი კავშირად არ ჰქონ-

დეთ ცხოვრებასა, გარე შემორტემულ გარემოებასა და სინამდვილესთან... იმისდა მიუხედავად, რომ ასეთს სკოლაში ბეგნს მაცადინობენ, — მინც წესიერს წარმატებას ვერ აღწევენ, რადგან სწავლა მხოლოდ საკლასო მაცადინობით განისაზღვრება... მაქვს სრული იმედი, რომ ყოველ ახალ სასწავლო წელს სკოლის გარეშე მრატეიკული მაცადინობანი საშუალო სკოლის ვეგლას საგანში უფრო ფართოდ განხორციელებული იქნებიან ცხოვრებაში, როგორც კლასში ცოდნის საუკეთესოდ შესათვისებლად, ისე სკოლის მიერ მოწაფეთა სწავლების და აღზრდის სვაზღებულოდ მიზანთა გეგმის შესაბამად განსახორციელებლად...

სისას, სიძველეით საცავს ჩაბარდა ის დრო, როდესაც მოწაფე უსულოდ ტიკინს წარმოადგენდა და ერთ თავად ჯდომით და მაცადინობით, ხშირად შეუგნებელი თუთიფუშური ზეზირობით, ტვინს იღაეებდა.. რა მოგვცა ასეთმა სკოლამ? უმეტეს ნაწილად ნახევრად ნასწავლი, და შეგნებელი აღამიანები, — რომელთათვის დვინოს და არშეივობის გარდა, არა არსებობს რა დელა-მიწაზე... ამას გარდა მოგვცა სხეული, დაავადებული წევრები, რომელნიც ადრე რიგი ვანახრობით სცხოვრობდა და რიგიც განმორდა წუთისოფელსა... რადგანც სკოლა არა თუ ხელს არ უწეობდა მათს ფიზიკურს განვითარებას, არამედ მათს ჯანის სისაღესაც ზირობაზირ საზარეს უთხრიდა.

n. ფერაძე.

ჰიზიენა

(წერილი ჰირველი)

„ჯანი მრთელი მოგცეს ღმერთმა
და გული მხიარული“.

(ხალხ.)

ჩვენ ძლიერ ხშირად უცხადებთ ერთ-მანეთს სურვილს: „ჯანი მრთელი მოგცეს ღმერთმა და გული მხიარული“-ო, ეს იმას ამტკიცებს, რომ **ჯანმრთელობის მნიშვნელობა** და მისი ფასი კარგად გვაქვს შეგნებული. მართლაც და ჯანის სიმრთელეს განა სხვა რამ ძვირფასი საუნჯე შეედრება!?

მაგრამ ცარიელი სიტყვით და სადღეგრძელოთი, თუ გინდ სავესე ყანწით ვსვათ, ჯანს ვერავის შევმატებთ. საჭიროა ჰიგიენის ცოდნა, რომ თვითვეულმა ჩვენ-განმა ბუნებრივად, ჰიგიენურად იცხოვროს და სხვასაც ასწავლოს ზომიერი, გონიერი ცხოვრება.

ჰიგიენა გვასწავლის: რა ადგილი და მდებარეობა ავირჩიოთ სოფლის თუ ქალაქის გასაშენებლად; საცხოვრებელი სახლი რა ნიადაგზე და რა გვარი უნდა აშენდეს, რომ ჯანმრთელობას ხელი შეუწყოს. გვიჩვენებს რა გვარ სისუფთავით შევინახოთ ჩვენი თავი და ტანი, სახლი და კარ-მიდამო, ქუჩები და მოედნები და სხვ. და სხვ. არის აგრეთვე ჰიგიენა ბავშვის აღზრდა-განათლებისა (ჰიგიენა სკოლისა). ჰიგიენა ღარიბებს გვაძლევს როგორც უნდა გეჰონდეს ჰამა-სმა, ჩაცმადახურვა, შრომა, ძილი, ვათობა, მოსვენება და ასე გასინჯეთ ჰიგიენა ქალ-ვაჟთა სიყვარულის ვითარებაშიაც-კი ერევა

(სქესებრივი ჰიგიენა), ერთის სიტყვით აკენის არტახიდან, უკანასკნელ კუბოს ფიცრამდე ჰიგიენა მფარველი ანგელოზით თანა გვსდევს ყოველ ჩვენს ბიჯის გადადგმაში და ცდილობს თავიდან ავაცილოს ჯანის ყოველივე ავადობა—სუ-ლიერი და ხორციელი, ხოლო ვაი იმას, ვინც ჰიგიენის ურჩი გახდება—ადრე თუ გვიან დაუსჯელი არ დაჩჩება.

ჯან-მრთელი კაცი, რა თქმა უნდა, ძალ-ღონით და ენერჯით სავსეა, შრომის უნარი მეტი აქვს და თუ განათლებულიც არის უფრო მედგრად ებრძვის ბუნებას სარჩო-საბადებლის შესაძენად. ცხოვრებაში განმეფებულ საჭირ-ბოროტო ტალღებსაც ისე ვეღარ ეჩაგვრინება, ამას კი თანა სდევს მთელი ოჯახის უეჭველი კეთილ-ღლეობა, ქონებრივი ძლიერება, ზნეობრივი ამაღლება, მრავალეამიერება; უშრეტელი სიხარული და წარმატება.

საზოგადო ჰიგიენა არა თუ კერძო კაცის, მთელი ხალხის და სახელმწიფოთა ცხოვრების ვითარებაში შედის—ჯანმრთელობის დაცვა—აღდგენაზე ზრუნავს. ჰო და ის სოფელია ღონიერი და ბედნიერი, რა სოფელშიაც ყველა ოჯახი ჯან-მრთელი და შრომის მოყვარეა; რა სოფელშიაც ოჯახის ყოველი წევრი თავის უნარის და გვარად შრომობს, ქალია თუ კაცი ოჯახს ჰმატებს—სარჩო-საბადებელი

შეაქვს. ამით ოჯახის შემოსავალი გასავალს სჭარბობს, სიმდიდრე გროვდება, წარმოიდგინეთ ამისთანა იდეალური სოფლები მთელს მაზრაში, მთელს გუბერნიებში და მთელ სამეფოში. ჰო და რა ძლიერი და ღონიერი უნდა იყოს ეს ბედნიერი სახემწიფო!! აი ამ იდილისა-კენ მიისწრაფის მთლად განათლებული კაცობრიობა.

აბა ავიღოთ ახლა ას კომლიანი სოფელი და ამითში თუნდ ხუთი კომლი სწელი ვიანგარიშოთ... ეს ხუთი კომლი, შრომის უნარს მოკლებული, რასაკვირველია, უნდა დაბეჩავდეს. ამისთანა ოჯახს არა თუ თავის თავის შენახვა აღარ შეუძლია, პირიქით ყოველ ცისმარე დღე ვალიანდება—მეფავის ქსელში ებმის და ანუ სოფლის სამადლო ხდება.—სოფელი ამით საშინლად ზარალობს, რადგან მწარმოებელი მუშა ხელი აკლდება და შემოსავლის მაგიერ, პირიქით, გასავალი მატულობს. ამ გვარად ჩვენი მეზობელი, ივანეა თუ პეტრე, მარტოდ თავისათვის კი არ დაბეჩავდა, მთელს სოფელს დააკლდა, სოფლის ტვირთი გახდა.

თვითვეულ დაბეჩავებულ კომლზე დღეში თუნდ ერთი მანეთი ხარჯი რო ვიანგარიშოთ, გამოვა რო სოფელი ხუთ კომლზე თვეში 150 მან. ხარჯავს ანუ წელიწადში ორას თუმანს. ერთს მაზრაში რო ასი სოფელი ჩავთვალოთ. და ერთს გუბერნიაში თუნდ ხუთი მაზრა, მაშინ მთელი გუბერნია მოგების მაგიერ ყოველ წლივ ზარალობს ერთ მილიონ მანეთზე მეტს. მაშინ როდესაც, ამ 2500 დაზარალებულ კომლისთვის, უკეთეს პირობებს რო ხელი შეეწყოს, თვითვეული

ოჯახი ადვილად შესძლებდა, ყოველსაცე ხარჯს გარდა თუნდ სამი მანეთის გადაჩენას, მაშასადამე ესენი თავის წილად მთელს გუბერნიას ყოველ წლივ ასიათას მანეთამდე (100,000) ძალა—სიმდიდრეს შესძენდნენ—ფულად იქნებოდა იგი შეძენა, თუ სარჩო-საბადებელით.

რაც აქ სოფლის მუშაკზე, მიწის მწარმოებელზე ითქვა, იგივე ითქმის მოქალაქეზე და ქალაქის მუშაკზე. იგივე ითქმის ყოველ წოდების მშრომელ კაცზე და ხელოსანზე, განურჩევლად იმისა კაცი საზრდოს მოსაპოებლად, ქკუა-გონებით შრომობს, იბრძვის, თუ ფიზიკურ ჯანღონით.

დიად, უგუნურ კაცს თუ უხარბიან თავის მეზობლის დაბეჩავება, თორემ განვითარებულ გონებისთვის ადვილი მისახვედრია თუ რისთვისაც და რად უნდა ვზარუნავდეთ „სხვითა“ ჯან-მრთელობისთვის და მის კეთილ დღეობისათვის. გონიერმა ადამიანმა კარგად იცის რა დიდი მორალური (ზნეობრივი) და ეკონომიური ძალა-მნიშვნელობა აქვს მთელ კაცობრიობის კეთილ დღეობისთვის თვითვეულ კაცის ჯან-მრთელობას და მის კეთილ დღეობას, კულტურულ განვითარებას.

ყოველად კეთილს, ქეშმარიტად განათლებულ ადამიანს სხვათა ჰირიც თავის ჰირად მიანია და არა ისე, როგორც ბრძანებს ჩვენებური ბრიყველი ანდაზა: „სხვითა ჰირი, ღობეს ჩხირია“... აქ სიტყვა მოკლედ მოვსჭარად და შეუდგეთ ჰიგიენის შესწავლას—რაც ვისწავლოთ სხვასაც ვასწავლოთ.

თ ა ვ ი I.

ჰ ა მ რ ი.

„რომელმან შექმნა სამყარო
 ძალითა მით ძლიერითა...
 ჩვენ კაცთა მოგვცა ქვეყანა
 გვაქვს უფვალავი ფერი“...
 შთა.

I.

დასაბამითი მთავარი მიზეზი სიცოცხლის გაჩენისა და მისი აღორძინება-განვითარებისა არის: 1) სითბო-სინათლე ანუ მზე, 2) სინოტიე ანუ წყალი, 3) მიწა ანუ დედა-მიწა და 4) ჰაერი ანუ ატმოსფერო.

სადაც კი ეს ოთხი უმთავრესი შემოქმედებითი ძალა ბუნებისა, ზომიერად არის შეკავშირებული, სიცოცხლეს იქ სდულს და გადმოდის. ამ გვარი ბედნიერი კუთხე ქვეყნისა ადამიანისთვისაც მართლაც რომ ნამდვილი ედემი და სამოთხეა.

სამაგიეროდ ამ ოთხ სტიქიონიდან აბა რომელს გამოაკლებთ, რომ სიცოცხლის ჩარხი წამსვე არ ჩაიშალოს. ამიტომაც ჰიგენა მეტად დიდს ყურადღებას აქცევს ამ ოთხსავე სხეულს ბუნებისას, რადგანაც მთელი ჩვენი სიცოცხლე, კეთილ-დღეობა და ჯანმრთელობა ამათ რაოდენობაზე და სიავ-კარგზეა დამყარებული.

II

გაგინათ ჯერ პირველად

ჰ ა ე რ ი.

მთელს დედამიწის ბურთს გარს არტყია ატმოსფერო. ჩვენ ისე ვცხოვრობთ, ისე „დავცურობთ“ ჰაერში, როგორც

თევზი წყალში. ჰაერი ჩვენთვის ყოველ წამის საზრდოა, სიცოცხლის წყაროა. დაბადების პირველ წამიდან ვიღრე სიკვდილამდე, ჰაერით გვივლია პირში სული, იგია ჩვენი უკვდავების წყარო.

საზრდოებლად, საკვებთ დღეში სამჯერ ჰამა-სმა ჩვენთვის სრულებით საკმარისია, მაგრამ ჰაერის შესუნთქვა-კი თვითვეულ წამში 15—15 ჯერ გვჭირდება—საათში თითქმის ათას ორასჯერ უნდა შევისუნთქოთ, რომ პირიდან სული არ ამოგვხდეს.

გაგონილი გექნებათ, რომ სახელოვანმა ექიმმა ტანერმა დავის თავზე სცადა: აღმოაჩინა რომ შიმშილს (სრულებით უკმელად) ადამიანს შეუძლია სამი კვირა (21 დღე) გაუძლოს, ხოლო უსმელად (მწყურვალად) მხოლოდ დღე-ღამე (24 საათი) სძლებს. აბა ახლა სცადეთ ჰაერის შეუსუნთქველად დიდხანს შესძლებთ განა სიცოცხლეს!? დიდი ქებაა, რომ სუნთქვა ერთს წამს შეაჩეროთ, მაგალითად, მარგალიტის მამებარი მუშა ზღვაში რომ ჩადის, როცა ყურყუმელაობს, რაც გინდ გამოაცილი იყოს, ერთს წამზე მეტს ვერა სძლებს უჰაეროდ, უსუნთქველად.

მაშასადამე, თუ კი ყოველ-დღიურ საკმელ-სასმელის არჩევანში ვართ, ნუ თუ იმას უფრო არ უნდა ვცდილობდეთ, რომ ცხოველ-ყოფელი ჰაერი, შინ თუ გარედ ყოველად უბიწო და უმწიკვლო გვქონდეს!?

ჰაერს სწვა ბევრგვარი დანიშნულება აქვს. მაგალითად, შესუნთქული ჰაერი თუ ჩვენთვის უკვდავების წყაროა, სამაგიეროდ ამოსუნთქულ, ამოქშენილ ჰაერის უკანვე ჩასუნთქვა სისხლს გვიშხამავს. აი ამ გაფუჭებულს, ჩვენს ამოსუნთქულს წამხდარს ჰაერს, ისევე ჰაერი ანიავებს—ბუნებაში ქსაქსავს, ჰფანტავს, განაზავებს.

გარდა ამისა ჰაერს დიდი გავლენა აქვს ჩვენზე თავის ტემპერატურით (სითბო-სიცივით); იგივე ჰაერი ზოგჯერ ჩვენი მტერიც არის—ერთი ადგილიდან მეორეში გადააქვს ქარს სხვა და სხვა გვარი ქირის ბაცილ-მიკრობები—აქ თუ გვაშორებს, იქ შეჭყრის.

შემდეგი ქვემდებარე წერილებიდან უფრო დავრწმუნდებით რა დიდი წვლილიც უძვეს ჰაერს სიცოცხლის ჩარხის ტრიალში.

III.

ატმოსფეროს ჰაერი უმთავრესად შესდგება ორი გაზისაგან *) აზოტისა და მჟავბადისაგან. გარდა ამისა ჰაერში შერეულია წყალ ორთქლი და ნახშირ-მჟადა გაზი. აგრეთვე თეზაფი, აზონი, ამიაკი არგონი, თეზაფ-მჟადა, ნახშირ-წყალმბადი და მტვერი, ამასთანავე თვით მტვერში ყოველთვის ურევია: მკვერი

*) ავსსნად, ცოტადანათ მანც, რა არის გაზი, რადგან ამის უმდეკ ძლიერ ბეგრან გვექნება დასხელებული. გაზი (ლათინური სიტყვა) ჰაერგვარი სხეულია, როგორც ოროქლი, ომსივარი, მაგრამ ჰაერივით თავლთ უხილავია, არა აქვს არც გემო, არც ფერი და არც სუნი. მაგალითად თითონ ჰაერი არის გაზი.

მე-XVII საუკუნემდე არც იცნობდენ გარდა ჰაერისა სხვა ამ გვარ სხეულს. ხალხ

მინერალური ლითონთა და მიწალებთან ანადენი; მტვერი ორგანიული ცხოველთა და მცენარეთაგან ანადენი და მტვერი ცოცხალ ორგანიზმთაგან შემდგარი. ესე იგი თვალთ უხილავ ცხოველთა და მცენარეთ ქარი აიტაცებს ხოლმე მალა ჰაერში. ზოგჯერაც არა ამ ქვეყნის მტვერი, ციდან, ვარსკვლავებიდან წამოსული დაცურაობს ჰაერის მალალ ფენებში.

ამ გვარად ატმოსფეროს ხალასს ჰაერს შეადგენს მხოლოდ მულმივი ორი გაზი: მჟავბადი და აზოტი. დანარჩენები, რაც აქ ზემოდ ჩამოვთვალეთ, შემთხვევით არიან შერეულნი და ამიტომაც ჰაერში მათი რაოდენობა სრულებით შემთხვევითია.

ილ. ალხაზიშვილი.

(შემდეგი იქნება)

ამ ჟამად ბუნების მარტავ სხეულთა შორის ცნობილია სულ ხუთი გაზი: მჟავბადი, აზოტი, წყალბადი, ფტორი და ხლორი. ამთაში ფტორი თუმცა უფერულია, მაგრამ ძლიერი სუნი უდის; ხლორი მოეფიხალა ფერისა და სმინელი მძიმე, მადრნობელა სუნი უდის. დანარჩენ გაზებს არც ფერი აქვსთ, არც გემო და არც სუნი. ამ ბოლო დროს მუცნიერებმა შემთხვევით აღმოაჩინეს გადეკ ორიოდე გაზი.

მოკლე საუბარი

ქსანტომიდიდან, ფოსფოროლოგიიდან და ჰიტეინიდან

„დაკნინების,
დამცირების

ქართულ უღვას მწარე ხანა
და კარგს იზამს,
თავის მიზანს,
თუ მიხედავს ხან-და-ხანა“!

დ. თომაშვილი.

„რაც საჭიროა
ჩვენთვის, არ ვიცით,
ხოლო რაც ვიცით,
როდღ გვჭირია“.

ფაუსტი.

ჩემო საყვარელო მეგობარო! ვიცი ხშირად მიგაქცევია უურადლება ადამიანის ატეპულუბისთვის, მისი ასოების ადგილ-მდებარეობისა და მათი ერთმანეთთან დამოკიდებულებისათვის, მაგრამ დარწმუნებული ვარ, ბევრი გვრც შეგინიშნავს და ბევრის დანიშნულება და არსებობის მიზანიც ვერ გავიგია. შე მინდა რამდენიმეთ დავგეშარო და ორიოდე სიტყვა გითხრა ამის შესახებ. იმედიც უნდა დამიგებებ.

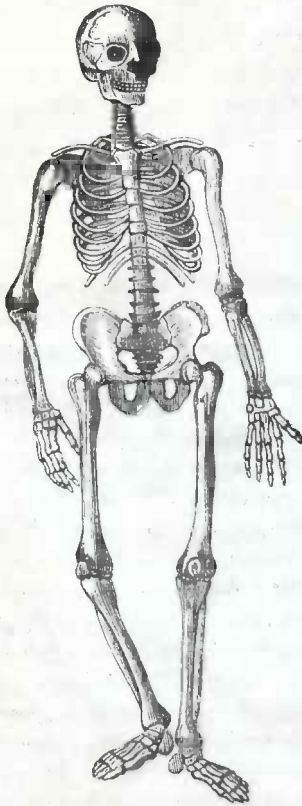
ადამიანის სხეულის უმთავრესს ნაწილს შეადგენს ძვლები. ივინი წარმოადგენს მის სიმტკიცეს და სიმგრეს. ძვლები რომ არ ყოფილიყვნენ, ადამიანს არც დგომა, არც ჯდომა, არც გაულა და არც შემოაბა შეუძლებოდა. მთელი მისი სხეული ცომივით რბილი და მოთენთილი იქნებოდა. მაგრამ ძვლები სხეულს იმგრებენ და ადამიანს ყოველსავე მოქმედებას უადვილებენ. ძვლები ერთობ მაგარი და მკვრივია. ეს სიმკვრივე აისახება მით, რომ ძვლების შესადგენათ შეერთებულია ორგანიული ნივთიერება არა ორგანიულ მარილებთან (კირთან, ფოსფორთან და სხვასთან).

ძვლის ნივთიერება ორნაირია: მკვრივი და

ფხვიერი. ეს შეანასკნელი დასრუტილ-დაცხვეულია. ფხვიერი ნაწილი მოქცეულია ძვლის შუა გულში, მკვრივი კი გარედან არის გადაკრული და კარგ საფარს წარმოადგენს მასში მოთავსებული ნაწილებისთვის.

ძვლებს ის ადგილები, სადაც ვუსაბი კვების, დაკორძეილი აქვს. მათ ემსხვეთ აკრეთვე ნასრუტები, მარწმინტეა ხვრელები, რომლებშიაც შედიან და გამოდან სისხლის მიმოქცევი მილები და ტვინის ძაფები-ნერვები. ძვლები ერთათ აცმული და შეწობილი წარმოადგენს ჩონჩხს. ჩონჩხში ჩვენ შეგვიძლია შემდეგი უმთავრესი ნაწილები გავარჩოთ: თავი, კისერი, ტანი-გულ-მკერდით, ხელები და ფეხები. თავის ძვალი ყოფილს მხრიდან დაფარულს ძვლის კოლოფს წარმოადგენს, რომელსაც მხოლოდ წინიდან და მრთში აქვს ნასრუტები. ამ ძვლის კოლოფს თავის ქალას უწოდებენ. ერთის შეხედვით კაცს ეტონება, რომ ამ ქალას ერთად ერთი ძვალი შეადგენსო, მაგრამ თუ კარგად დაუკვრდებით სახვით, რომ თავის ქალაში რაღაღენიბე სხვა და სხვა ძვალია ერთმანეთთან მჭიდროთა შეერთებულ-შეკავშირებულ ი. მაგ. ცალკე ძვალს

წარმოადგენს შუბლის ძვალი, რომელსაც მარჯვნივ და მარცხნივ მჭიდროდ უერთდება საფეთქლის ძვლები; ზევიდგან კი თხემში. თხემში უკან შეერთებულია კეფის ძვალები, რომელიც სახსრით კისრის ან ქედის ძვლებს უერთდება. ეს ზემო ჩამოთვლილი ძვლები

ადამიანის ჩონჩხი.

ადამიანის არსებობის ზირველ ასაკში ერთმანეთთან თვალსაჩინოთ არიან შეერთებული. მათ შუა ბლანდია გავლებული, რომელსაც უიფლებლანდ ეძახიან. ეს ბლანდი შემდეგში, როცა ადამიანი იზრდება, ძვლად იქცევა;

გაქვადება, და ისე მჭიდროდ აერთებს ძვლებს, რომ მათი დაშორება შეუძლებელია. — ეს ძვლები ერთი ერთმანეთში ხერხის კბილებით არიან ჩამჯდარნი და შეხორცებულნი. უმთავრესი ბლანდი გავლის შუბლის ძვლის დასაწყისიდან თხემის ძვლებ შუა და უწყვეტ კეფის ძვლის დასაწყისამდე. ამას ისრის მსგავსი ბლანდი ეწოდება. წინა და უკანა თავთან ამ ბლანდს აქვს თავისუფალი ადგილი, რომელიც ხალ დაბადებულ ბავშვებს კარგად ემჩნევთ და რომელიც სპის და ოთხ კუთხოვანს წარმოადგენს. ორი წლის შემდეგ ეს ადგილები ძვლით ივსება და შეერმე აღარც კი ემჩნევა.

ზემოთ ჩამოთვლილ ძვლებს გარდა თავის ქალაში კიდევ შემდეგი ძვლებია: ზევითა უბის ძვალი, ლოყის და ცხვირის ძვლები; თავის ქალაში შიგნით მყოფი ცხვირის მსგავსი ძვალი, რომელსაც ცხვირს უწოდებენ. სოლის და სხხინის მსგავსი ძვალი და სხვა და სხვა მცირე ძვლები; ძირა უბის ძვალი, რომელიც უფრო მალთან იწეება, წინისკენ მოდის და ნიკაპთან თავდება. ეგულა ამ ძვლებს გარეთ კანი მკვრივი აჭეთ და შიგნითა კი ფხვიერი, ღრუბლის მსგავსათ დასურუტილ-დაცხვეული. ამ ნასურუტში იყოფება წითელ-უფითელი ქონის მსგავსი ნივთიერება, რომელსაც ძვლის ტვინი ჰქვიათ. აქვე გადან სისხლის სადენი მილები და სურუბი (ტვინის ძაბებში).

შე ვთქვ. რომ კეფის ძვალი კისრის ან ქედის ძვლებს უერთდება მყოფი. ქედის ძვალი შვდება. იგი კეფის ძვლის დასაბამიდგან იწყება, ერთმანეთს ხრტილებით უერთდებიან და თითქოს ერთი მუორეზე სსუდან—ისე არიან დაწყობილი. ამ ძვლებში ზირველ ძვალს „ატლანტი“ ჰქვიათ. შემდეგი ძვალი მათში ევკლანზე უფრო დიდია. მისი უკანა ქიმი ამოზიდულია კისრის და გულმკერდის ხერხემლის ძვლების დასაწყისში და ადვილად ნახვით თუ ამ ადგილზედ უგრიდგან ხელს მოიხვეთ.

სერსემელის ძალები, ან სერსემელის მიძევბი, ბუერია. ამათში თორმეტი სერსემელის გულ-მკერდის ნაწილს ეკუთვნის, ხუთი წინისას, (5) ხუთი გავისას, და ოთხი კუდისუნი-სას. გულ-მკერდის სერსემელის ძვალს აქვს ტანი და ქიშობი, ერთი იმათგანი უკან არის ტაშვირალი და ორი კი განსუდ. ამათ სრტილის და სახსრის საშუალებით უერთდებიან ნეკებო, ან გვერდის წესებო, რიცხვით თორმეტი. ეს ნეკებო იწეება გულ-მკერდის ნაწილის სერსემელის ზირველი ძვლიდან და მადის წინ გულის ფიცრისაკენ. ივინი დაკორძილი და ცოტათი რკალივით მოხრდა-მოდგვრწილია და შვიდი იმათგანი კაცანტელათი გულის ფიცარს მიემბის, სამი ერთმანეთს ხრტილ სარევი სახსრით და ორიც თავისუფლად დათავდება.

ცოტა სხვანაირი შუნობა და მოყვანილობა აქვს წინის სერსემელის ძვლებს, მაგრამ ამაზედ აქ აღარ შეგვირდებოდა და თქვენ უურადლებას მივატევე უმთავრესად საჯდომის ან გავის ძვლის შუნობა-მოყვანილობას. გავის ძვლები, როგორ ზევითაც ვთქვი, სუითა. ივინი ერთმანეთს არიან მიხორციელებიან. ეს შეხორცება მეხუთმეტე წელიწადზე იწეება და ითვლება 25-ზე, ამათ ცრუ მიძეუბი ჰქვიან, რადგან ნამდვილი სერსემელის მიძევის მარტო მსგავსება აქვთ შეარსნაილი. გავის შიგნით ზირსუდ არის ორი წეება სერსემელის, ოთხ-ოთხი თვისაეულის მხრით; ეს სერსემელი უკანაც გადას. უკნიდანვე გავის ძვალს აქვს 3-4 ბორცვი, რომელიც ოდესღაც აქ უოფილ ძვლის ქიშობს მოგვაცოცნებენ. გვერდიდან გავის ძვალს უერთდება მენჯის უსახელო ძვლები, ზევიდან წინის ძვლების და ქვევად-გან კი კუდისუნი, კუდისუნში ომხი ძვლია; ერთ იმათგანს, რომელიც უფლასზე ზევით სძევს და დიდა, ორი ექინტი აქვს იქით აქვთ გაშვირლი, რაც სერსემელის ძვლებს ქიშობს მოგვაცოცნებენ. დანარჩენი ძვლები აღარ

გვანან სერსემელისს. უფლას ამ ძვლებში კეთის ძვლიდან დაწეებული, ქედის და სხვა ძვლებში თვით კუდისუნსმდის არსებობს ერთი სერსემელი, რომელშიაც მოთავსებულას სერსემელის ტვინი.

გავის ძვალს მარჯვნიდან და მარცხნიდან უერთდება მენჯის უსახელო ძვლები, რომლებიც წინით დაბლისკენ წამოზიდულნი ტიპის გასწვრივ შეერთდებიან და აკეთებენ რვალს, ხიდის კამარის მსგავსათ. მთლად ეს ადგილი წარმოადგენს ძრო გავარდნილ უსწორ-მასწორო ჯამს, რომელსაც ნაპირები ორი მხრით ძაღზე გადაქმნილი აქვს და ერთი კი ჩამოტკრეული. ამ მენჯის უსახელო ძვლებს უერთდება სახსრით ტაბუხის ან თქმოს თავი, რომელიც კვირისტავივით მრგვალია. მრგვალ თავს დაბლა მისდევს უფლი და შერევი კი მთელი ტანი თქმოს ძვლისა. თქმოს ძვლი გავითავდება მსხვილი და დაბორძილი თავით, რომელსაც მუხლის სახსრში წვივის ძვლები უერთდებიან. ამით სუვევლას წინიდგან მუხლის კვირისტავი აფარათ. წვივაში ძვლი ორია: ერთი მსხვილი და მეორე წვრილი და ცოტა მოკლე. ივინი კოჭისა და ქუქლის ძვალზე არიან მიმბოლნი. ამის შემდეგ იწეება იუხის ტერევი. ტერევი რამოდენაზე სხვა და სხვა ზომის და მოყვანილობის ძვლია.

უოველივე ეს თავდება იუხის თითობით. მაგრამ ახლას იხვევ სვეით უნდა დაუბრუნდე. მე ვსთქვი, რომ გულ-მკერდის სერსემელის ნაწილს ნეკები უერთდება მეთქი. ამ ნეკებზე უკნიდან და ზევიდან ზურგში დაკრულია: ორსავე მხარეს ფართე ძვლი, რომელიც უოველს თქვევითაცანს უსახავს და რომელსაც ბეჭს უწოდებენ. ბეჭს სამუთონოვანი ფირფიტის სახე აქვს. მინაკანი შეწყვილი ნაწილით იგი ნეკებზე არის დაყრდნობილი და კუთუბით ეკვრის იმთა, სვეითა, ზურგის ნაწილი თავისუფლია და აფრთხი ორ ნაწილად განიოფიება: ბეჭის ზურგის სვეითა და ბუ-

ჭის ზურგის ქვევითა ნაწილად. ბუქის ნაბი-
რები ეოველგან ერთნაირი არ არის. ზევითა
ნაწილი უფრო სქელია და აქვს ამონაჭერი
ღაფიწის ან კიბკიანის შესაკრებიქლად. ღაფიწი
იწეუბა ბუქთან, შიდას და უერთდება გულის
ფიტარს. იგი ცოტა დაგრესილ-გაღვირვილია
და აქვს კორძები კუთების მისკანაჲდ. ღა-
ფიწი მხარ-ბუქს ამაგრებს და მუდმივ, თანას-
წორობაში აქენებს შას. ვის თქვენგანს არ
უნასავს კიბკიანა კატეხილი კატო, რომელსაც
შელაფი მამოფარდნილ-სამოკიდებუელი აქვს
ბუქს აგრეთვე ბუქის თავთან უერთდება მს-
რის ძვლი. ამ ძვალს იდაფეში შეუერთდება
შელაფის ან წერთის ძვლები; რიცხვით ორი:
მაჯისა და წერთისა. ასეთ კიდევ მაჯა, სხადც
რამოდენიმე სხვა და სხვა ზომის და მოყვა-
ნილობის ძვლია, მერმე ხელის ჩონჩხი და
ღებოლას კი ხელის თითები.

ეგვლა ეს ძვლები, სხეულში მოთავსებული,
შეერთებული არიან ჯერ სხვა და სხვა ნაირი
ხრტილით, მერმე სახსრის ბუდით, რომელ-
საც გარედან მაგარი ხმელი ძარღვები არტ-
უთა და ბოლთს კი კუთები. სახსრის ბუდეში
მუღამ იმოფება წრობლი, სითხე, რომელიც
ძვლების ერთმანეთზედ წოლას და ხახუნს ამ-
ცირებს და მერმე მათ მოძარბას ეოველ
მხროვ უადვილებს. თქვენც რომ ურმის ღერძს
ქონს ან საზონს უსვამთ ადვილ სატოკა-
ვით!

— შე ვთქვი რომ ძვლებს სხვა და სხვა
სასე და მოყვანილობა აქვს შეთქი, და მართ-
ლაც თუ კარგათ დაუგვირდებით, თქვენ შეამ-
ნეუთ, რომ ზოგი ძვლი ცრქელია და წვრი-
ლი, ზოგი მოკლე და მსხვილი და ზოგიც
ბრტყელი ფირფიტასავით. ამასთანვე უხდა

შეგნისწოთ; რომ თვით ხერხემლი ღარწიით
სწორო კი არ არის, არამედ მიხრდილ-მოხრდი-
ლი დაზნექილი. აგრეთვე ძვლის თავი ელ-
ველს სახსარში მსხვილია და ტანი კი ვიწ-
რო. რათ არის ეს ასე?

უნდა გითხრათ, რომ სწორეთ ამაში გა-
მისხატება ბუნების სიდიადე და გონივრობა.
მან ისე მოაწყო და განამზადა კაცის აკბუ-
ლებში ეოველივე, რომ უკეთესი აღარ შეიძ-
ლება. იგი შეეცადა, რაც შეიძლება ცოტა
დაუნარჯა და ბური კი გაეკეთებინა. და მართ-
ლაც, ადამიანის სხეული ხუროთ-მოძღვრების
და ტუნების უღიადესი ნაწარმოებია. აქ სავ-
სებით ნახმარი და დაცულია ის კანონები,
რომლებიც ხუროთ-მოძღვრებაში და ტუნიაკა-
ში ახლაც ეოველს ნაბიჯზე იმძარება.

ხერხემლი მიხრდილ-მოხრდილია, ძვლების
თავები დაშისვილებული, მისთვის, რომ უფ-
რო კარგათ აიტანონ სიმძიმე ჯერ თავის
თავისა და მერმე კარგე. მაგრამ ვინით,
რომ ადამიანი რამდენიმე ათეულ ფუთ ჰქერს
ატარებს თავის ბუქებზედ. რომ სხეული კერ-
გათ არ ეოფილიყო აკბული და მოწოხილი,
იგი ხომ ერთ წამში დაიშხვროდა და მტვრად
იქცეოდა!.. მაგრამ დიდი არის ბუნება და
საკვირელ არიან საქმენი მისნი. ამის შესა-
ხებე თამამად შეგვიძლია. ვთქვათ: „ვითარ
განხილენე საქმენი შენი და ეოველივე სიბრ-
ძნით ქმენი!“

ამას შემდეგ უნდა დავიანსავთ.

ექიმი ევ. გ. ლოსხაბერძიძე.

(შემდეგი იქნება)

გაობრებულო ბაღი

მართი უყურეთ ჩემს ტურფა ბაღსა
ნაობარს-ლა ჰგავს, — უბატრონოსა!..
წყაროც დამშრალა უკვდავებისა
რო ჩუხჩუხებდა ბაღის ბოლოსა.

*

ჩამქნარ-ჩამდნარა მცენარეები:
ვარდნი, იანი, ხენი მყოფანნი.
გამხმარს ხეებზე, დამქნარს ბუჩქებზე,
სხედან, ჩხაფიან ყვავნი, ყორანნი.

*

ალარ სწვევია ჩემს ბაღს ბულბული,
თუმც გაზაფხულმა სუფრა გაშალა;
არ დასტიკტიკებს თავზე მერცხალი,
გადაკარგულა, ისიც გამწყარალა.

*

უფრთხიან ჩემს ბაღს სხვა ცხოველებიც
როს საქეფო არა-რა სდნება:
არც თვალს ახარებს და აღარც სმენას,
ბაღის ნაყოფით ველარვინ ძღება.

*

ერთი უყურეთ ვარდის ფესვებში
მოურიდებლად გველები ძვრება!..
ვაჰ, რა ძნელია შვენიერება
ოდეს ჩვენ თვალ-წინ იღუპვის, კვდება.

*

მშველელის ხმალი ამოწეული
ალარ ამოდის, ქარქასში რჩება..

გველებით წნული ღობე ავლია
ბაღში გადასვლა მძაგს, მეძნელება.

*

ვინ იღვა თავსა შეჩვენებულმა
აღსავსემ გესლით, ბოროტებითა
და ჯოჯოხეთად გარდაქმნა ბაღი, —
ელემი თავის მოქმედებითა?!

*

სიმახინჯეა ამისი მქნელი
და ვერაგობა გულის, ტვინისა
ბოროტებისგან შეზელილ არსთა,
ნაყოფი წყეულთ ბილწის ტინისა.

*

შორით ვუცქერი და ცრემლსა ვაფრქვევ,
ვერ გავიყვანე მილი ცრემლისა
მის მოსარწყავად, განსაცხოვლებლად
თუმცა მკლავს მუდამ ნდობა შევლისა.

*

მიმქრალი თვალი ჩემზედა ჰრჩება,
ჩემგან მოელის იგი შველასა,
ვაჰ რო ველარ ვშველ... თქვენ ჰირსა გვა-
გემუდარებით, ძმანო, ყველასა: რავთ
უშველეთ რამა, თქვენი ჰირიმეთ,
ჩემის გულის და გონის მწველასა!..

ვაჟა-ფშაველა.

უარიბი ხმა პირზე შეეყინა

შემოდგომის დამე იყო. ჟანგიან-ღრუბ-ლიანი ცა ჩამოსწოლოდა გატიტლებულ არე-მარესა და ცრემლებად აღნებოდა. ეს ის ცრემლები არ იყო, რომლითაც გაზაფხულისას ალიონის აწვევის უმაღლ მოფერქვევა ხოლმე მწვანეთ აფოფინებულ წალკოტსა. არა! ეს იყო სევდიანი, კაე-შნიანი, რომ მით გამოერტირა დაკარგული ბედნიერება, ფირუზ ზვირთებში მოკისკასე გაზაფხულის მშვენიერება.

ქარი გაშმაგებით ჰქროდა. ეხეთქებოდა ხეებს, სახლებს, რომ ძირიან-ფესვიანად ამოეთხარა, წვილ-კივილით შეესვა ფრთებზე და დასასამარებლად გაექანებინა. ხან ბრძოლის გეგმასა სცვლიდა: მუდა-რით მიჰმართავდა სახლში შეეშვათ, რომ ჩაჰკონებოდა თავის უსაყვარლეს სტიქიას—ცეცხლსა. მაგრამ ისევ მალე ჰკარ-გავდა მოთმინებას და შეებრძოდა ხოლმე განწირულებითა.

ყველაფერი შავ, მოკუმშულ სილუეტებად გამოიყურებოდა. ახალგაზდა ყმაწვილი, რომელსაც სიცივისაგან გული უთრთოდა მაგიდას მისჯდომოდა.

ოთახში სანთელი ბეუტავდა. შავ ფონზე მქრქალი-სხივები ცოდვილთა სულე-ბივით დაფარფატებდნენ. ქაბუკი ღრმა ფიქრში იყო გართული. პრტყელი და მღალაი შუბლი ნაოჭებით ჰქონდა დღა-რული, რაც ამტკიცებდა, რომ მის თავზე ბევრჯელ დაექუბა სევდის გრიგალსა. ცის ფერი თვალები არ მოძრაობდნენ, ერთ წერტილს მისჩერებოდნენ. ღრმის-ულრმესი იყო მათი გამომეტყველება. საო-ცარი სისწრაფით რბოდნენ ხან სივრცის

და ხან კაცობრიობის მიერ განვლილ ჩაწყვდილებულ საუკუნეთა მთების გა-დაღმივ.

ჰკითხულობდა „მანფრედს“, რომელიც ჰიშია უიმედობისა, ცივი სასოწარკვეთი-ლებისა. ჰომის თვითეული სტრიქონი სავსებით შეესაბამებოდა მის ობოლ სუ-ლის კვეთებას, გულის განწირულ კვნესა-სა. ისედაც დასევდიანებული შეჰბოქა კაეწანმა, რომელიც გამოწვეულია არა კერძო, პირადი ცხოვრების უკმაყოფილე-ბით, არამედ ცხოვრების საფილოსოფო თვალთ განქვერტით. ისიც იცოდა, რომ მისი ფიქრები ახალი არ იყო. უსრულე-ბელ ეამთა სრბოლაში გაისმოდა ხან კვნესა გოდება, ხან კი წყვეა-კრულვა უხილავი ძალისადმი, რომელიც განაგებ-და მათ ცხოვრებას და იგინი კი ვერ მისწვდნოდნენ, ვერ გაეგოთ სათნოება იყო დასაბამის შემოქმედი თუ ბოროტე-ბა. ელვის სისწრაფით გაურბინეს მათ სახეებმა, რომელნიც თავ-დავიწყებით ეძიებდნენ ცხოვრების მიზანს, მაგრამ ამოვების მეტს ვერასა ჰპოვებდნენ. დიახ, ცხოვრება ცდუნება ყოფილა. ქვეყნად არა არს რა ყვაფაჯნად იხმარო, ჰპოვო სულის საყუდელი. არ არსებობს ფაქიზი რწმენის წმინდა ტაძარი, რომელიც ესი-ზმრებოდა ჟამსა ყრმობისას. ვაჰ, რა მწა-რე ყოფილა ამოვებათა ამოვების შეგ-ნება.

ბუნება? ბის წიაღში მაინც ვერ ჰპოვო აღამიანმა მიზანი? ოცნების ვარდი ნუ თუ იქაც ვერ გადაფურჩქნა. წყეულიმც

იყო ის იგი წყეულიმც! სწორეთ იგია ადამიანის უსაზღვრო ვაების, დაუსრულებელი გოდების. განა ევ არაა, რომელიც ჰხიბლავდა ადამიანს? აღმოსავლეთის ლეგენდები განა მაგის მიერ არ იყო ნაქარნახვეი? განა ელლადა არა აკვანი გრძობის წარმტაც მითეა-ზღაპრების? ელინის მთიებით მოქედლილთა ბედის სიმბოლოდ ეგონა. მგოსანნი მთვარიან ღამეს მათი მზერით სთხზავდნენ ლეგენდებს საოცნებოს, ფიქრთა წარმტყვევებს. ტყეში ნიმფებისა და ფერიების ქვეყანა ეგონათ. რამდენჯერ მოუჯადოებიათ ამ ტყის ასულთ გრძობის მეფეზე, რომ გამოჰქცევია ფიქრ-ცრემლიანი, სოფელს უღმობელს, ცოდვის სავანეს. თუ სოფლად ხმაურ-ქოთქოთი მეფეობდა, იქ მღუმარება, ყრუ მღუმარება განისვენებდა მარადისობის ფრთებზე. ტყის სიხშირე მსწრაფლ შემოარტყავდა გალავანსა და ჩაიხუტებდა. ფოთოლათა შრიალთი უმღერებდა მგლოდას, რომელიც არ მოიპოვებოდა თვით ბეთშოვენის სიმფონიაში.

ადამის ქეს ეგონა, თითქოს აგრუხული ტყერი ჩასწურჩულებდა.

კაცთ ნათესავი გაძიიშებია, არ მეკარება, რადგან არა სწამს ჩემი მნიშვნელობა, ვერ განიცდის სიმშვენიერეს გრძობისას; რჩეობს ბრძოლაში განვლოს დრო, ვიდრე დამიშვებოდეს, აღმადლდეს სულით. რჩეობს შურსა და ღვარძლიანობას, რჩეობს ყინულის ველზე დალიოს სული, ვიდრე მე მეყმოს, შემეთვისოს. ჩემი წიაღი იაკვანოს ციურის ხმებით ჩემის ნიმფების უკვდავებასა ეზიაროს, იმარადისოს.

ღიად ბევრჯელ მოუხიბლავს ბუნებას ადამიანი, რომელსაც მოსწყინებია ერთფერობა, ერთ სახეობა და მიუშვართავს მის მშვენებისთვის. მაგრამ ვაგლახად ფარ-

საგად თვალი ერთხელაც კი ვერ მოუვლია მიდამოსათვის, რომ ის ბუნება, რომელიც საოცნებო თაიგულად იყო გადაფურჩქნილი, გატიტვლებულა, სულმთლად ჰარტახს დამსვავსებია, გაყვითლებული ფოთოლნი, წარმტაცი შრიალის ნაცვლათ, ქარს ევეღრებიან მძლავრად მოჰბეროს, აიტაცოს მალა, სულ მალა, რომ ერთხელ, ერთხელ კიდევ შეჩხედოს მოკაშკაშე მზეს და სამუდამოთ გადაეშვას თვალ-უწევდენ ხევში.

ოქროვანი თმიანი ფერიება რაღა იქმნენ? საღდა მათი მოქნილი რხევა?

რატომ აღარა სწნავენ ყვავილთა გვირგვინს? რატომ აღარა წყრიალებენ ოლიმპის სიმღერითა? შემდეგ გაჰხედავს ტბასა ლერწმოდან ვერცხლის ზვირთებით მოლივლივს, მოციმციმარეს, შეჰხედავს სწრაფად გედთა შორის ქალწულ დიანას, რომლის სახეს გადაჰფარებია სიკვდილს ფერი. დიანა ერთხელ კიდევ მიმოავლდეს თვალს გრძნებით მთელმეფე ტბას, ჩაიქვითინებს ვით გამწყუდარი სიმისა თროთა და სათანელის ისრისაგან განიგმირება.

მსახვრალი ხელი კვლავ ძალუმათ მოიმართება.

დემონთა ცეკვა და ორგია გაიმართება.

განწირულის ხმა სათუთ გულში კენსით ჩაკვდება.

შემოქმედების ძალთა-ძალო, თუ კი შენ მარალა ყოველივეს დასაბამი ხარ, თუ კი შენგნით არს ეს ქვეყანა ხილულად ქმნილი; თუ კი ედემი ააყვავე ოდესღაც, საღდაც. სად არის იგი? რატომ ვერ ვპოვეთ?

რათ ვერ აღვმართეთ ბედის გაღმა რწმენის ტბარი? რათ ვერ ავანთეთ სიყვარულის წმინდა ლამპარი, სულთქმით რათ დავძრწოთ უღაბნოში მიუსაფარი?

შებრალებისა ბქემდის კენესა ნუთუ არ სწვდება?

არა! სტყუიან, დიახ ურცხვათ სტყუიან ყველა ქურუმები, წინასწარმეტყველნი.

„შენ მას დაუწყებ ძახილს და არ გიპასუხებს“ — ვით მიპასუხებს, ოდესაც იგი უღონო არის ჩაწყვდიადებულ ჯოჯოხეთის მეუფებასთან.

„მწუხრისას განისვენოს ტირილმან, ცისკარსა სიხარულმან“ — ო ხა, ხა, ხა, ხა, რაოდენი ცდუნებაა შიგ, რაოდენ ვამსა უნუგეშნია მაგ იმედებით. ბოლოს კი... ბოლოს გაპნადგურებია იმედის მთები და გულის წიაღში სისხლ-ნარევსა ცრემლად ჩამდნარა.

რა თავში ვიხლი ამ ცისკარსა, თუ კვლავ შესცვლის მწუხრის ბინდ-ბუნდი.

რაში მჭირია სიხარული, თუ კი მალე გაბედიდებდა.

ხალხო, ეპ ხალხო, რისთვის უნდა იყენეთ მხიარულნი?

„მწუხრისას განისვენოს ტირილმა, ცისკარსა სიხარულმა“ განა წყვდიაღში ეგ ცისკარი ისე არ ჰქრება, ვითა კვამლი ცისა სივრცეში? მაშ, რად იტყუებ ადამის ძევ, თავს ფუჭ ოცნებით, მიპასუხევით რას მოვლით არ ყოფნის მხრიდან?

სდუმდა ყოველი. მხოლოდ გრიგალი ველურ მელიდიას გაჰკიოდა... მასში ისმოდნა ლუციფერის გრძნეული ხარხარი. უნდოდა მისთვის ბანი მიეცა, მაგრამ ყარიბი ხმა პირზე შეეყინა...

დ. თურდოსპირელი.

კეკეი.

20 თქტ. 1911 წ.

ქსკრომტი

(უძ. B—ix—ს)

რითმებისგან აგიკინძავ კუბოს ჩემსა სულის ტრფიალს, თეთრ სუღარათ შემოგარტყავ მთვარისა და ვარსკვლავთ ციალს სათუთ გულის ძაფებისგან დავწნავ შენთვის უხრწნელ გვირგვინს ბეტრიჩებს მგოსანსავით აფქურდები, მოვრთავ ქეთინის ცის ვთერში აგიტაცებ თეთრ ღრუბლებზე დაგასვენებ მწუხარების სიმფონიას გიგალობებ, გიფსალმუნებ.

დ. თურდოსპირელი.

კეკეი.
22 დებ. 1911 წ.

ქალთეთერი და სირინოზი*)

შავი ზღვის პირს საღი კლდეა
ჩამოთლილი სიბი ქვისა,
ზედ კოშკია ამართული.
კოშკი ქალთეთერისა.
ცალ მხრივ ტყე აქვს მოკაბდული
მეორე მხრივ ზვირთი ზღვისა,
ჯერ იქ არფინ არ ყოფილა
გარდა ქალთა ეთერისა.
აქ იყო და აქ სცხოვრობდა
მარტოთ, მარტო, მხიარული,
ზღვას ჰფერავდა, ანათებდა
სხივი მისი გაბადრული.
თვალსა სჭირდა ელვარება,
კონცხზე მთვარე ტრიალებდა
და ქვევით კი ზვირთი ზღვისა
ბობოქრობდა, ღრიალებდა.
ეს შავ-ბნელი ზვირთი იყო,
ფიქრი იყო შავი ზღვისა
და ამ ზვირთის მონაფეთქი
კოშკია ქალთ ეთერისა.
მის გარშემო ქარიშხალი
ღმუილ-კენესით სცემდა ფრთებსა
და მთის შვილი, მთიდან ნატაც
ვარდს ესროდა ყვავილებსა.
თვის კოშკზე კი ქალთეთერი
იღვა დინჯათ, მოელვარე,
საღბინოთ და სააშკოთ
ჰყვანდა მხოლოდ ერთი მთვარე.
და როს დილით ტალღის ფრთაზე
მოდგებოდა გულ-ზვიადი
იმის ყელის განთიადზე

*) პოემიდან გამოტოვებულია პროზათ
დაწერილი შესავალი—პროლოგი.

ა. შ. ბ. რ. ი.

იღვიძებდა განთიადი!
მთის ქედებამ, ქალებიდან,
მინდვრიდან და ველებიდან,
შორიდან და ახლოდან,
კილით-კიდე, ყოველ მხრიდან,
იქით ისრის ფრთებით ჰჭროდა
ყველა ჩიტი, ყველა სირი:
„ქალთ ეთერო, ქალთ ეთერო!“
გხსნებოდა ქვასაც პირი.
ლომი კაპარკ მოზიდული
ანებებდა თვის მსხვერპლს თავსა,
სიყვარულით დაბნედილი
უყურებდა სანახავსა.
და ვეფხვი კი დაზნექილი
ვერ ჰხედავდა კამარასა,
ეთერის სხივს თავს აყრდობდა,
ყურს უგდებდა ნანინასა.
მხოლოდ მტრედი, მხოლოდ მტრედი
სადმე ქალას ლულუნებდა
და მზის მხრებზე დალაღ-კავებს
სინანულით უყურებდა.
უყურებდა მამაც არწივს,
კოშკის თავზე მოტრიალეს,
ძირს ეცემა მკერდ ნაგმირი,
სისხლი მიდის, მითქრიალებს.
და მიმინოც ფრთა ნაწური,
მამაცი და ვამბედავი,
ვით აწყდება კოშკის წვერსა,
უბედური და დღე-შავი.

მიტომ არის ეს სალი კლდე
დღესაც სისხლით შეღებილი;
მიტომ ისმის ზვირთებიდან,
კენესა, ვმინვა, მოძახილი.

დიახ კოშკზე, ლალის კოშკზე
 დღესაც სცხოვრობს ქალთეთერი
 და თვის სახის სახატავათ
 სარკე უდგა მშვენიერი.
 დილით ადრე ზღვისკენა ჰშლის
 ჩამოვარდნილ დალალ კავებს,
 ზღვის შხეფებრთ ტანს იმოსავს
 და იმ სარკეს ხვლთ იკავენს:
 ვინ დაჰხატავს დაუხატავს,
 თუ არ თვითონ მისი სახე,
 ქალთეთერის დამხატავიც
 მე მხატვარი ვერა ვნახე!
 თრთოლვია, თუ ღიმილია,
 თუ ზვირთების გმინვა, კვნესა,
 გამოცანათ აწერია
 მხოლოდ ერთათ-ერთ სარკესა!

იყო ღამე, ტურფა ღამე,
 ქალთეთერულ მოკაშკაშე,
 მთვარე მის კოშკს მიჰპაროდა,
 ტკბილ სიზმრების მოგანგაშე.
 და ვით მთისა ნაკადული
 ჩაჰმღეროდა ყურში ზღაპარს,
 თან გულ-მკერდზე აკედებოდა,
 ვით ფარვანა წმინდა ლამპარს.
 მოუთხრობდა: „ქალთეთერო,
 აღდექ, აღზედექ მოისმინე
 და იგი ხმა, ის ტკბილი ხმა
 სარეცელად მოიფინე.
 ტალღა ტალღას ჩოგანსა სცემს
 და ნიავე სიმსა ჰკოცნის,
 ეს ხმა ღმერთთა გალობაა,
 ეს ჩანგია სირინოზის.
 ტას შემდგარან ვარსკვლავები,
 დაუხრიათ მთებს თავი ძირს,
 ეს ხმა ღმერთთა გალობაა,
 ეს ჩანგია სირინოზის!

სირინოზი

ზღვის მომღერალს მემახიან
 და ხმელეთის შემამკობელს,

ქარიშხალის მოციქულსა,
 დასაბამის გამომცნობელს.
 უკვდავების ყვავილი ვარ
 და სიკვდილის ცრემლი მწარე,
 სიხარულის ღიმილი ვარ
 და სევდების მგლოვიარე.
 დღე და ღამე, რომ შეიქმნა
 იმ წუთიდან მოსდევს ტალღებს,
 ძირს ზღვის ქაფურს ვებრძოლები
 მაღლა ცაში ყორან დალღებს.
 ზღვის სიმდიდრე სულ არ მინდა
 და თუ ვკრეფავ მარგალიტებს,
 ეს მიტომ, რომ გადუყარო
 გემზე მოციკიკე ჩიტებს.
 მე სხვა მინდა, სხვა მწყურია:
 შროლა, თრთოლა, გულის ღევა,
 ხან ყივილი ზღვის ფაფარზე,
 ხან უფსკრულში გადასევა.
 ერთ ზვირთს მიტომ ვაპობ შუა,
 რომ მგორეს გადუყარო,
 წინ აღმიდგეს ცა, ხმელეთი,
 მე ბრძოლა არ ვიუარო.
 ერთი არი ჩემი ფიქრი,
 მოსახვეჭი და სალარო,
 იქით! სივრცეს კიდევ იქით
 გზა გავკაფო მე სალარო.
 საქე ზემი მხოლოდ ერთი
 ზღვის ლერწამის ჩანგი არი,
 იმის გარე მეგობარი
 მე ვერ ვპოვე მეგობარი.
 შვეუპოვრის სიმი დაქვან;
 ამოვგრიხე, ამოვსანთლე
 და ჩემ გულის იანბაზში
 ჩაუშვი და ამოვნათლე.
 თან ცრემლები მიმაქვს ზღვისა,
 მის ნაღველი, მის ჩივილი,
 მესმის, მესმის წიაღიდან
 მისი კვნესა და ტკივილი.
 წავიღებ და იქ გადავიტან
 სადაც გდემლს სცემს სიხარული

კიდევ იქით; სივრცის იქით,
 იქ ღმერთია ამართული!
 ეჰ, ყორნებო, რას დამჩხავით,
 ვერ მიჰხვდებით თქვენს საწადელს,
 მე ბინდშიაც კარგათ ვხედავ,
 ღრუბლებს იქით დიად კანდელს.
 თქვენც ბაყაყნო, რას მომყივით,
 სასაცილოთ ბაყაყენის,
 მე გული მაქვს გულთ-მისანი,
 მას გზა-კვალი გაეგების.
 და შენ გველო, ჩემო გველო,
 მოსისინე, ნესტრიანო,
 ვფიცავ ისარს, შენსვე ისარს,
 რომ თავი არ ვიზიანო.

ზღვის ყვავილო, შენ გამომყე,
 მო შეგაბა ჩანგის ყელზე,
 და თქვენ გედნო ზღვის ფრთოსანო
 საყვარელნო საყვარელზე,
 ასლო მოდით, გადაგკოცნოთ,
 გამომყევით ზღვის ტალღებზე;
 ბროლის ყელი გადამადეთ
 მარმარილოს მაგარ მკერდზე.
 სიმი მღერის, სიმი კენესის,
 სიმი თრთის და სიმი ღელავს,
 შორს ლაყვარდის დასაქანზე
 წითლათ-ყვითლად მთვარე ელავს.
 ის გავვზავნე მის საძებრათ,
 მეც იქითკენ ვეშურები.
 ან შივახწვევ გულის წადილს,
 ან უფსკრულში ჩავინთქმები.
 შენ გუშავო, ღამის მნათო,
 გთხოვ მას თავზე დაანათო,
 რაც შენს სხივებს დავაბარე
 უაბზო და ეკამათო!

მთვარე

ქალთეთერო, ქალთეთერო,
 სირინოზი აღვზნებულა,
 ჩანგი. მისი შორიღამ შენ
 გეიაღონ-გებულბულა:

აწ შენ გეძებს, შენ დაგეძებს
 შენ კოშკის ძირს. დასტრიალოზს,
 უკვდავების წყაროს გულში
 ჰსურს სიმები ამოაელოს.
 ჰსურს შენს კოშკზე კოშკი დადგას,
 შენივე გულის ჰანგებისა,
 ზედ სიმები აქეთინოს.
 სიმები ზღვის ტალღებისა.
 ჰსურს შენს მკერდზე დადვას ჩანგი
 და იქიღამ ზღვას დასძახოს,
 უკვდავების წყაროს ჰანგით
 დაატკოს და დაამოს!

ქალთეთერი

მთვარე, მთვარე, თავთ-ბალიშო,
 ზღაპარი გაქვს მეტად ტკბილი;
 გავიღვიძე და ზღაპარი
 თვალ-წინ მიდგა მე ნამდვილი.
 ზღვის ყვავილი მართლაც მღერის,
 ბანს გველები მისძახიან,
 ბუმბერაზი მთა-გრეხილნი
 მის ტკბილს ხმაზე თავსა ჰხრიან.
 ჩემი ხომლი—შუბლის ჯილა
 დაშვებულა ზღვის წაღზე,
 სჩანს, რომ ჩანგი ეამება,
 ეძინება მის წკრიალზე.
 კოშკის წვერზე რომ ვარდი სდგა,
 აღარ მიქნევს ფურცელს დაწვეზე,
 ვარდი ვარდსა აღარ ჰკოცნის,
 აღარ მიშვტრს განთიადზე.

მთვარე

განთიადი არ გვეგონოს,
 თვალ-ქუჩუნა ქალთეთერო,
 სირინოზი მოჰქრის შენკენ,
 ეთერთ მეფევე, მშვენნიერო.
 განთიადის ნიავია,
 ხელთ უქირავს მისი ჩანგი,
 მას ზღვის მგოსანს ეძახიან
 და მისია აშხანავია.

ქალთეთერი

სხვა სად არის განთიადი,
 ანუ დილა ჰანგოსანი,
 თუ არ იგივე ქალთეთერი,
 კილით-კიდე სხივოსანი.
 ჩემო სარკვე, მოდი ჩემთან,
 მივსვენე ბროლის თითებს,
 მსურს ცა თვალ წინ გადმეშალოს
 და ჩაეხედო ზღვაში ზვირთებს.
 დავინახო ვარსკვლავებში
 სერაბიმი ვით მაღიდებს
 და ვით ისმის ქება-ქება
 ქალთეთერის კადით-კიდეს.

სერაბიმი

ანგელოზნო, მას უმღერეთ,
 უგალობეთ მშვენიერსა,
 ვინც ძედ თვისად მიაჩნია
 ცა და მიწის გამგებელსა.
 ანგელოზნო, გარს შემოკრბით,
 ყურახვენი თ ზღვის მგოსანსა
 და ლაღადით, ხელ აპყრობით
 მუხლს უდრეკდეთ მის ლოცვასა.
 ღვთის ქმნილებავ, ვარსკვლავ-მთავ-
 გუნდრუქს სხივი გაუტარეთ, რე,
 სირინოზი — ზღვის მგოსანი
 შეაქეთ და ანეტარეთ.

ქარიშხალი

აფრას ვცემ და ანძა კენისის,
 ზღვა ღელავს და ზღვა ღრიალებს,
 მის ზვირთებზე სირინოზი
 მისცურავს და მისრიალებს!

ქალთეთერი

ვხედავ ქაბუქს არწივ-ფრთოსანს,
 მოჭკრის, როგორც ქარიშხალი,
 და მის ჩანგზე სიმბათა თრთის
 მთლათ სამყაროს ძალთა-ძალი!

ვხედავ ქაბუქს ვაეზ-ქორულს,
 წინ რომ ზვირთი ეგებება
 და მის ჩანგის სიმთ თრთაოლვაზე
 ზღვა ხან ღელავს; ხან წყნარდება:
 სერაბიმი მას აქებენ,
 ციღამ ისმის ლოცვის ზარი
 და გარშემო ალ-ქაჯებს კი.
 შეუყრიათ თვისი ჯარი.
 ჩანგს რომ ჩოგანს კვესებო დაჰკრავს
 ნაპერწყლებით მიჭკრის ეღვა,
 მაშინ ისმის ალ-ქაჯთ ჯარში
 კენესა, გლოვა, გულის ღვეა.
 მაგრამ უცებ შავი ზვირთი
 ჯოჯოხეთის წინ უდგება
 და ზღვის წიაღ-ჯურღმულღებში
 ქაჯთ ფერხული იმართება,
 წინ პირს უღებს ვეღლაშაპი,
 ყორანთ გუნდი თავს დასჩხავის,
 სარკვე, სარკვე, პირველათ ვარ
 მნახავი ამ სანახავის!
 აღარც მთავარე ჩემსა ახლოს,
 შეუქი იქით მიწურულა,
 და ის ვარდიც, ჩემი ვარდიც
 იმის გულზე ამოსულა.
 სარკვე, სარკვე, ჩემს ნაწნავებს
 მის სიმღერა მკერდზე მაშლის,
 რისთვის იწევს მისკენ გული
 და ეს მკერდი რისთვისა თრთის.
 მის თვალებში ვარსკვლავებს ვკვრებტ.
 ჩემი არი ეს თვალები,
 მთებს ჩრდილი ველს მოუფრინავთ
 ჩემი არის წამწამები,
 მე ბუღბუღი მკერდ ქვეშ გულათ
 მქონდა, მყვანდა სასაყვარლოთ,
 ეხლა ვხედავ იმის ჩანგზე
 იმის სანაცვლ-სათაყვანოთ.
 სარკვე, სარკვე, ჩემი სახე
 მის სიმეზზე ეპარება,
 მოთხარ ვინ ხარ, რა სული ხარ?
 ქალთეთერი გეკითხება!

სირინოზი

მე სირინოზს მეძახიან
 ზღვის მგოსანს და ზღვის მომღერალს,
 ხან თვის ბედის მაკურთხებელს,
 ხან თვის ბედის დამაწყევარს!
 ეხ, რომ გითხრა, რისთვის გითხრა,
 რათ ავშალო გულს იარა,
 ზღვის შვილი ვარ, მის მებრძოლი,
 გულიც მანვე გაამწარა.
 შორილამ ვარ წამოსული,
 შორს მივიღივარ, იქით კიდეს,
 იქნებ ჩემი გულხელობა
 ქკუა დამჯდარს გაუქვირდეს!
 მაგრამ ჩანგი, ჩემი ჩანგი
 თავის სიზმრებს მიაქვს, მისდევს,
 მოვინდომო შევებით ჯდომა,
 სიმი მაინც გამოფრინდეს.
 თან წაიღოს ჩემი გულიც,
 შიატაროს, შიატაროს,
 ვიდრე ჰნახავს და იპოვის
 უკვდავების წმინდა წყაროს.
 წამოვსულვარ მის საძებრად,
 ცხრა უფსკრული გადმოვსკურე,
 ქარ-ცეცხლსა და ზვირთთა ღრიალს
 გული ჩემი დავაწურე.
 ბევრჯელ მიგღო თვის ლაშებში
 მე სიკვდილმა ონაფარმა,
 ბევრჯელ სიმი შევავლიჯა
 ჩანგს ავსულთა ქარიშხალმა;
 მაგრამ ვიცი, კარგათ ვიცი:
 მივახწიო სანეტაროს,
 შივიდე და დავეწაფო
 უკვდავების წმინდა წყაროს.
 თან ფიალას წამოვიღებ
 ტინის ცრემლით ავსებულსა,
 ზღვას ვასხურებ აიაზმათ,
 დავამშვიდებ იმის გულსა.

კაენი

ციდამ ლოცვის ზარი ისმის,
 ზღვიდამ მსხვერპლი ეწირება,
 აბელ, აბელ, მაგონდები,
 ვხარხარებ და მეცივნება...

ქორანი

მე გავლილი ბევრი ცნახე,
 გამომვლელი ვერავინა,
 ვინც წავიდა ჩემს ფრჩხალებში.
 დაიკვნესა, დაიგმინა.

გველი

როგორც სატრფოს ნაზი ხელი
 მკერდს სირინოზს უსვამ ნესტარს
 გულში უშვებ წვეთ-წვეთათ შხამს.
 როგორც უკვდავების ნეკტარს!

სირინოზი

ჩუმათ, ჩემო მუხანათნო,
 ვერ მისწვდებით გულის წადილს,
 გველ-ბაყაყნო, და ყორნებო,
 ვერ გაჰმართათ ჩემზე ხადილს.
 და შენ კაენ, და შენ კაენ,
 ჯოჯოხეთის ძუძუს შვილო,
 არ გვეგონოს, რაცა ჰნახე,
 რომ იგივე მოიხილო!
 ტკბილო ჩანგო, ჩემო ჩანგო,
 გედებ შუა გამაცურე
 და ნიაგო, ნაზი ფრთები
 მიფათურე, მაფათურე.
 ცხრა უფსკრული გადმოვსკურე,
 წინ მეთე მეგებება,
 ერთილაა, მასაც გავალ,
 აღსასრული აღსრულდება!

ქალთფერი

სარკეს შენკენ მოვამბრუნებ,
 ჩაიხედე, დამინახე,

ჩემს გულში კი გადმოვიდა
სალოცავათ შენი სახე.
მე სიზმრების წვიმაში ვარ,
ციხარტყელა თავს მავლია,
მკერდით შენკენ გადმოვხრილვარ,
სიმთა ძალამ გადმომძლია,
მე აქ ვდგევარ, უწელს გებევეა
ზღვაში ჩემი დალალ-კავი,
სარკეს შენკენ მოვაბრუნებ,
დაინახე სანახავი!

მეთაე ეს უფსკრული,
ჩვენ ორ შუა ამართული,
უკვდავების წყაროს ეძებ —
და ეს არის ჩემი გული.
სირინოზო, სირინოზო,
მკერდი მიკრთის, მიკანკალებს,
ახლო მოდი, ზღვის მგოსანო,
რომ ჩაეხედო შენს შავს თვალებს.

როგორც ტალღას ზვირთ მოწყვეტილს
შორს გხედავდი ჩემს სარკეში,
ახლო მოდი, ზღვის ყვავილო,
რომ ჩაგიკრა ძუძუებში,
სიზმრათ ვნახე, დავეკირე
არწივს, გულზე მხევედა ფრთებსა,
გამელვიძია, გადმოვხედე
მოელვარე შენს თვალებსა.
მე რომ თავით ვარდი მედგა,
ისიც შენთან წამოსულა,
პირ-ფარეში მთვარის სხივი
შენს ხუტუტში ჩაწმანულა.
ჩემს ტუჩებზე ღიმი შეშრა,
ის მანდ არი შენს ჩანგს დაჰკრთის,
უკვდავების წყაროს დაჰლევე —
ქალთეთერი მკლავს გადაჰშლის.
ზღვა, ტალღას სცემს,
ტაშს შენ გიკრავს,
შენ გადიდებს, ზღვის მგოსანო,
ქალთეთერი შენ გეძახის,
მე წყაროვ, შენ ჰანგოსანო!

სირინოზი

მეთაე უფსკრულის პირას
შევდექ და შენ შემოგცქერი,
არ ვიცოდი, თუ სახელად
წყაროს ერქვა ქალთეთერი.
გიყურებ და მაგონდება
მე აჩრდილი წინამძღოლი,
გიყურებ და მაგონდება
მე აჩრდილი თანამყოლი!
გახსოვს დილით, გარიტრაეზე
ჩანგს რომ ხელი მივაკარე,
შენ ნიავათ დაიქრალე,
და ჰანგებში შემეპარე.
გახსოვს ერთხელ, ოხ ეს წუთი
იყო მხამი, იყო მწარე,
დავწყველე და გადავტყორცნე
ჩემი ჩანგი მგლოვიარე;
ღრუბლებიდან ნახი ხელი
გამოცურდა, მომაწოდა,
შითხრა: „ჩემკენ მოაშურე,
თუ ზღვამ გული დაგიკოდა“.
ბევრჯელ მოლდილს, მოქანცულსა,
გულს ხელები მეკრეფოდა,
მაგრამ შენი გალიმალით
გული ისევ ცოცხლდებოდა.
ზღვის ფაფარზე თან მომდევდი,
ზღვის უფსკრულში ჩემთან იყავ,
ოცნებავ და ცხადზე-ცხადო,
ასე ორათ ვით გაიყავ!
ერთხელ ვნახე მე სიზმარი:
დამხვეოდნენ მკერდს ყორნები,
ველზე ვეგდე ცოცხალ მკედარი,
ხარხარებდნენ მეგობრები;
მკლავს ვერ ვძრავდი მოსაქნევად,
გულშიც ზიზღი გამშრალიყო,
ვაშობიდი: ეჭვ, მუხანათებს
ასე როგორ დავებრიყვო!
მაშინ, ტკბილო უკვდავებავ,
იღუმალათ ჩამწურჩულე,

მთად გადიქცა ჩემი გული,
 ქირი მოვიქირნახულე!
 შენ სევდების ნანინა ხარ,
 სიხარულის განთიადი,
 ოხ, გთხოვ, შეგთხოვ დამენახო,
 გადიხადე პირს პირობადი!

ქალთეთერი

ოქროს ნისლო, მთას გადნდი
 და მთას იქით გაითენე,
 მთვარევე, ჩემკენ დაიხარე,
 ჩემს ლაწვებზე დაესვენე!
 ხომლო, კოშკის წვერს დაეშვი,
 გულს ბაღდადი გადაშადავ,
 მარჯხო, ვარსკვლავთ-ვარსკვლავო
 შენ ნანინა დავგიშადავ!

სირინოზი

ვეძებდი და ახლა ვპოვე,
 გულმა ახსნა გამოცანა,
 ეს იგია, ეს ის არის,
 ჩანგს ვინც ჰყვანდა მარად თანა
 ოცნებაში ჩახლართული,
 აწ წამოდგა ჩემს წინ ცხადი
 ჩანგო ჩემო, შენს სიმებზე
 ათამაშდა განთიადი!
 სარკვე, სარკვე, ბრძოლის სარკვე,
 უკვდავების წყაროს ვხედავ;
 ლამაზ ტუჩებს დასჩუხჩუხებს,
 დაწაფებას ვერა ვხედავ.
 სარკვე, სარკვე, ბროლის სარკვე,
 მანდ ლულუნებს ტრედი ტკბილად,
 კოშკი ჰყავის, კოშკი მღერის,
 გადიქცა მთლათ ღიმილად.
 შენსკენ მოვალ, სულ ახლო ვარ,
 უხვდავების წყაროს პწკერო,
 ეს მეთე უფსკრულია,
 ქალთეთერო მშვენიერო!

ყორანი

ბევრი ვნახე მე გავლილი,
 გამოვლილი ვერავინა,
 იმ წყაროს პირს ვინც მივიდა
 ყველამ მწარეთ დაიგმინა.

ქალთეთერი

საშინელი ჯურღმულია,
 შიგ დასცურავს სევდის კუბო,
 სირინოზო, ამ მეთე
 უფსკრულში არ დაილუპო.
 ჩემს დალალ-კავს გადმოუშვებ,
 ის შეები შენს ჩანგს ყელზე,
 გულის ბაღდადს ზღვას მივაფენ,
 ვარდს გადმოვყერი მის ტალღებზე;
 და ია კე, მე და ია
 მუხლს მოვიყრით სალოცავად,
 ზღვის ღმერთთათვის დაეწვაე ზამბახს
 შენს დასაფარ-დასაცავად.

ქარიშხალი

აფრას ვსცემ და ანძა კენესის,
 ზღვა დეღავს და ზღვა ღრიალებს,
 და ვით ჯაქვზე დალალ-კავზე
 სირინოზი მისრიალებს!

ი ა

უფსკრულს პირი გაულია,
 წილი დულს, მოჰქუხს ზევით,
 ზღვისა ძაღნო, შეისმინეთ,
 გეხვეწებით, გევედრებით.
 წარემართე ლოცვა ჩემი,
 ვითაარცა საკმეველი
 შენს წინაშე, ღმერთო ზღვისავე,
 შეიწირე ეს სურნელი!

ქალთეთერი

აღვაპყარნი ხელნი ჩემნი
 მსხვერპლს სამწუხროდ ჰე, უფალო,

ლამპრად მკერდის შუქი გვინე,
ზღვის ღმერთო და, ძალთა ძალო!

კენი

ლოცვად მიჰქრის ქალთეთერის
ზვირთებ შუა წმინდა გული,
მსხვერპლიცა და სამსხვერპლოცა
იყოს კრული, იყოს კრული.
ჯოჯოთა და ბაყაყთ ჯარი
გამქრალა და მიძალულა,
ალარა სჩანს ყორანთ გუნდი,
გველიც თითქოს დახუთულა.
და ლოცვად კი ზვირთებშუა
ქალთეთერის მოჰქრის გული,
მსხვერპლიცა და სამსხვერპლოცა
იყოს კრული, იყოს კრული!

გედები

ჩვენ გულ-თეთრი გედები ვართ,
და სირინოზს მივდევთ თანა,
უკვდავების წყაროს პირზე
გვსურს ვიმღეროთ ნანინანა.
სირინოზი კოშკისაყენ
მისცურავს და თანა მღერის,
მის ჰანგები ტუჩებია,
ტუჩებია ქალთეთერის.
სირინოზი მალდა იწევს,
ქალთეთერი უქნევს ხელსა,
ცა გახსნილა, სერაბინი
მათ უკმევენ საკმეველსა.
ტალდა ტალღას ხან მოჰხვდება,
ისმის ზღვისა ვაშა-ტაში,
ხან ზღვა უცებ მიუჭრდება
და ლოცულობს თვის წიაღში.
ქალთეთერის კოშკის წვერზეც
მთვარე ჯილათ გადმოიმდგარა,
ვარსკვლავთ ჯარი საციმიციმოთ
მის გარშემო შეიყარა.
მზე ამოსვლას ვერა ჰბედავს;
მის მაგიერ ეთერ მზეობს,

დღე და ღამე სადღაც გაჰქრენ,
ქალთეთერი დღე-ღამეობს.
სირინოზის ჩანგის ხმაზე
მის წამწამი თრთის, თამაშობს,
სირინოზის დაკრულს ჩოგანს
ქალთეთერი დაჰკისკასობს,
და იმის ჰანგს ზღვის წიაღში
ნაშობს, ზვირთებ გამოზდილსა,
არა ჰყოფნის თვით სამყარო,
ზღუდეს უპობს თვით სიკვდილსა
მისცურავს და ჩოგანსა სცემს,
ქალთეთერი უქნევს ხელსა,
ხომღმა დაჰკრა... განთიადზე
შეიქმედა ყელი ყელსა!!

და აღსრულდა... ეს წუთია
საუკუნო, დასაბამი,
უკვდავება და სამოთხე
ორნივე ერთათ დასაბამი;
ცა და მიწის შემეერთი,
მათი საწოლ-საგვირგვინო,
სანატრელი წყაროს წვეთი,
გრძნეული და სამტკბილო.
ტუჩი-ტუჩებს დაეწაფა,
მკერდს აცურდა ბროლის ხელი,
მაგრამ ვაი! ამ დროს გაწყდა
სიმი მათი მიმჯაქველი!
გაწყდა სიმი, სირინოზი
მსწრაფლ ჩაეშვა ზღვის უფსკრულში;
საუკუნით დაიძინა
ქალთეთერის მთრთოლვარ გულში.
გატყდა ჩანგი, გაწყდა სიმი,
ზღვის მგოსანი აღარ გალობს,
აკოცა და მით დააკვდა
უკვდავების გრძნეულ წყაროს!
მის ჩოგანი მიაქვს ტალღებს,
ზვირთებს შუა კუბო სცურავს,
ვით სიზმარი მიაქვს კოცნა,
ზედ ღრუბელი დაუხურავს.
იას ლოცვა პირს დააკვდა,

ციდამ ისმის გლოვის ზარი,
კოშკის წვერზე სდგას კენი
და გულს ჰზარავს მის ხარხარი.
ყორანთ გუნდი აქეთ მოაქრის,
უკან მოსდევს ბაიყუში,
გველი კუბოს ჩაჰსინებებს,
კუბოს ქალთეთერის გულში.

პირველი ყორანი

მეგობარო, გახსოვს გმირი—
ზღვის ტალღების სირინოზი?

მეორე ყორანი

ის კოშკილამ ძირს დაეშვა,
ვით ღემონი—ანგელოზი!

მესამე ყორანი

ნისკარტი მაქვს ვალესილი,
ჩვეული ვარ ამგვარ მსხვერპლზე,
გავძღები და დავიძინებ
პინელებულ მის თვალებზე.

მეოთხე ყორანი

მიყვარს გული დაისრული,
მით ადვილათ გავკრავ ფრჩხალებს,
მაშ ყორანი რათა მქვიან,
თუ ფრჩხალი არ მიელვარებს!

ბაყაუი

გატეხილი ჩანგის სიმზე
დახლართულა ბალახები,
მოწყვეტილი ვარდის შტოზე
შემომჯდარან ბაყაყები.

გველი

შე სიმღერა მისთვის მიყვარს,
რომ მომღერალს მივეპარო,
აუცურდე იმის გულ-მკერდს,
მის მეგობარს დავედარო.
ვაფათურო ზედ ისარი,

როგორც ტურფა სატრფოს ხელი
და ჩუმ-ჩუმათ შიგ ჩაუშვა
ჩემი გესლი მომშხამელი.

კენი

სალამი თქვენდა, შავო ყორნებო,
სალამი თქვენდა, ბაყაყო, გველო,
მოკვდა აბელი, იმის მაგიერ
თქვენ დამეგობრდით გულის მოძმენო.
ვისაც ღმერთისკენ მიაქვს თვის ზღვენი,
ვითა სირინოზს, ვითა ზღვის მგოსანს,
მას თქვენი ჯანი მარად უკან სდევს,
შავი ფრთოსანი მისდევს თეთრს ფრთოსანს.
სალამი შენცა, ქალთეთერო,
ჯოჯოხეთილად სამოთხის სახე,
ჩემზე გამწყალი ღმერთის ქმნილებავ,
და ჩაშვებულო ზღვაში ვით მახე.
მე მარტო ვიყავ, იმავ თავილად
ღვთისგან წყეული, შეჩვენებული,
მაგრამ ნაკურთხი ჯოჯოხეთილად
თქვენ გეგვებებით აღტაცებული!

გედები

მოკვდა მგოსანი, მოკვდა მგოსანი,
ქალთეთერის ბაგე ტკბილია,
კოშკის წვერვალზე მოკვდა მგოსანი
და ეს სიკვდილი ტკბილი ძილია.
ჩვენ ფრთებით შევეკრავთ მისთვის ნახს კუ-
ყელს გადაედებთ გულზე კამართ, ბოს,
და გატეხილი ჩანგის სიმღერას
ტალღა იმღერებს მარად და მარად.
მოკვდა მგოსანი, მოკვდა მგოსანი,
გრძნეულ წყაროს პირს შესწყვიტა ლოცვა,
ზღვაც ჩვენთან ერთათ მოსტყვამს ღ ჩივის
რათ დაეწაფა, ოხ, რათ აკოცა.

ქარიშხალი

შორით ვყეფდი, მარად ვიყავ
ბრძოლის აღით აღზნებული,

ახლო მოველ, დავეწაფე,
შესწყდა სიმი, მოკვდა გული!

ზღვის ნიაგი

ქალთეთერის ნანინა ვარ,
და მისი ვარ მოციქული,
მისი ძველი მინდა ვნახო
ზღვის მგოსანზე ამართული.
მინდა ვნახო სირინოზი,
გაუქროლო მას თვალებზე,
დავინახო როგორ უკრთის
ქალთეთერი წამწამებზე.
მინდა მის გულს ჩაფერვლილსა
დაუქროლო დავკრა ფრთები,
გავიტაცო და მოვფინო
მის ცრემლი და მის სიზმრები.
ვხედავ ბაგე ისევ უთრთის,
ტუჩი ისევ გაულია,
სჩანს, რომ კოცნა ქალთეთერის
თან ნაღველათ წაულია!

ქალთეთერი

მე ქალთეთერს მეძახიან,
ბროლის სარკე ხელთ მიჭირავს,
თმას მივარცხნის ტალღა ზღვისა
და ღრუბლებზე ტკბილათ მძინავს.
მთვარე პირის ფარეშათ მყავს,
ვარსკვლავები თანამზლებლათ,
ზღვის ზვირთები საღარაჯოთ,
ზღვის მგოსნები შესაქებლათ.
ჩემს დაღალის ბეწვს აბამენ
მომღერლები თავის ჩანგსა,
ზღვის დედოფალს მეძახიან,
მთრთოლვარ გულის აბნახგსა.
მე ქალთეთერს მეძახიან;
ზღვის ღმერთების მონად მპყრობელს,
დასაბამის პირველს დღესა
და მის ბოლოს დამამზობელს!

ბაყაყები, ყორნები, გველები.

კუბოს მივლევეთ მერამდნეს,
სათვალაფი არ ითქმება,
უკვდავების წყაროს, ვიცით,
ხვალ მეორე მიადგება.

კენი

ერთი კუბო—ორი გუნდი,
ეშმაკის და ანგელოზის,
მზღებელ-ქირისუფალია
ორივე ერთათ სირინოზის.
სამოთხის კარს მიაქვთ გედებს,
ჯოჯოხეთი დაობლდება,
მაგრამ მის გულს ჯოჯოხეთი
სამოთხეშიც თან შეჰყვება!

ზღვა

უძირო ვარ, მარად ვღელავ,
მრდის ტალღა, მოდის ტალღა,
გემი გემს სდევს, იძირება,
დატრიალებს ცაში ღალღა.
განთიადსაც პირს გადავბან,
მწუხრსაც შეხეფებს მივასხურებ,
უძირო ვარ და კუბოებს
მე არ ესთვლი და არ უყურებ.

გედები

მოკვდა მგოსანი, მოკვდა მგოსანი
ქალთეთერის ბაგე ტკბილია,
ვაი სირინოზ, ვაი სირინოზ,
თვით ჩანგი შენი გატეხილია.
მოკვდა მგოსანი, აღარ გაისმის
ზღვის მონასტერში იმისი ლოცვა,
ჩუ! ჩვენთან ერთათ ნიაგიც მოსთქვამს:
„რათ დაეწაფა, ოხ, რათ აპოცა“!

სამოთხე

გულთუშწიკვლო გატანჯულებს,
ქვეყნის მოყვას-მოციქულებს.

ქარიშხლის ამხანაგებს,
ზღვის წიაღში დამარხულებს;
მე ჩემს ბჭეში მივცემ ადგილს,
სირინოზსაც კარს გაუღებ,
მას ღმერთებთან, როგორც თვითღმერთს
ვადიღებ და გავაუფლებ!

ჯოჯოხეთი

ღამე მიდის — დღე თენდება,
ჩემს ლეგიონს ემატება,
სირინოზიც ჩემსკენ მოდის,
სირინოზიც მეახლება.
ვინც რო ეძებს ქალთა ეთერს,
შეპხვდება და შეეყრება,
უკვდავების წყაროს დაჰლევს,
ჯოჯოხეთის მკლავზე კვდება.
ჩემსკენ მოაქვთ სირინოზიც,
გველ-ბაყაყებს, ყორანთ ჯარსა,
ვაშა ეთერს, ქალთა ეთერს,
ჯოჯოხეთის დამაარსსა!

სამოთხე

ქალთ ეთერის წმინდა ბაგემ
სირინოზი აზიარა,
ვით ძე ღეთისა თვითაც ღმერთი,
ღარეკლა დაინარა.
ჩემსკენ მოაქვთ გედებს კუბო
და აღსდგება აქ ძე ღეთისა,
მისთვის მზაა, მის სამყოფო
ბჭე სამოთხის ღმერთებისა.
ვაშა, ვაშა ქალთა ეთერს,
მას შევასხათ ქებათ-ქება,

ვინც მის ტუჩზე ეზიარა
ის სამოთხის მკლავზე კვდება!

ქალთფერი

კამარა ვარ ორთა შუა;
სიკვდილის და უკვდავების,
მე ვარ ბალი სამოთხისა.
მე ვარ ცეცხლი ჯოჯოხეთის!
ერთი მკერდი — ორი ძუძუ
ლალის კოშკზე გადმიშლია.
თმა გიშერი ჩანგს სიმებათ...
ლახვარი და ნაზი ია!

გედები

შემოკრბით დანო და სირინოზი
იმ კორდის ძირში დავასაფლავოთ,
სადაც ღიღილით მღერის ბუღბუღლი
და ბუკიოტი კენესის საღამოთ.
სადაც ეკალი ყვავილებ შუა
ჩაწმინხულია, გახლართულია,
სადაც ტინიღამ მთის ცრემლი ჰყვეწავს
და სამუდამო გაზაფხულია!
იქვე დავმარხოთ იმისი ჩანგი,
ეთერის თმისა გაწყვეტილ სიმით,
რომ სასაფლაო მან დააამოს
სევდის ღიღინით, ტკბილის ღიღინით!
რომ მის ზღაპარი ძველათგან თქმული,
სამარადისო, მუდამ ახალი,
სევდამ წაიღოს, ქვეყნათ მოჰფინოს,
როგორც ამბავი მართლის მართალი!

ი. ვედოშვილი.

10 ოქტ. 1911 წ.

ქ. ჩორნი იარი.

მოლაპარაკე

(თარგმანი)

ზარმა დაიწვია, ამდენხანს მრავალ-ფეროვან ჟრიაბულით გარემოცული გიმნაზია მიყუჩდა. მხოლოდ მე-VI კლასი კვლავ განაგრძობდა ყაყანს. იქ რალაზედაც ბქობდნენ.

— არავითარი ახსნა-განმარტება იმასთან საჭირო არ არის, — შენიშნა ბოლოს ერთმა — მაღალმა გამხდარმა და წვრილ მტრედის ფერ თვალებიანმა ყმაწვილმა; ეს იყო მოწაფეთა რევოლიუციონური ჯგუფის ხელმძღვანელი. — ვერ გამოვიყვანეთ და გათავდა!

ხელმძღვანელ მოწაფის მიერ გულმოსულად და ბრძანების კლოთი წარმოთქმულმა სიტყვებმა ჯეროვანი გავლენა იქონია ამხანაგებზე. დავა შესწყდა. ყველანი თავ-თავის ადგილზედ დასხდნენ.

ამ დროს შემოვიდა მასწავლებელი.

— ეგ რა ბღღირი დაგიყენებიათ? — შენიშნა იმან, დაჯდა და უფრო ღრმად დაეღარა მაღალ შუბლზედ ხშირად დანაოჭებული კანი.

მოწაფენი აღგნენ.

— ბატონო მასწავლებელო! — დაიწყა ერთმა მათგანმა, ზოგს, რაღაც იღუმალსულის კვეთებით სანე აებრაწა, დანარჩენებს გაუფითრდათ და ნაქრის ფერი გადაეკრათ.

მასწავლებელმა, რომელიც მთელის ყურადღებით ჩასცქეროდა საკლასო ჟურნალს, მძიმედ და უხალისოდ აიღო გაქალარავებული თავი.

— ჩვენ ვერ გამოვიყვანეთ ამოცანე-

ბი, — განაგრძობდა მოწაფე, — რომელიც თქვენ შინ სავარჯიშოთ მოგვეცით.

მოსხუცი მასწავლებლის სახეზედ ცხადად აღიბეჭდა სიმკაცრე და უკმაყოფილება.

— დასხდით! — წარმოსთქვა მან ბრძანების კლოთი და ისე დახურა ჟურნალი, რომ არც-კი უკითხავს: აკლდა თუ არა ვინმე გაკვეთილს.

— რა მიზეზის გამო ვერ გააკეთეთ ამოცანები? დრო არა გქონდათ?

ზოგმა თანხმობით უპასუხა, ზოგმაც უარყოფით.

— ვერაფერ ვერ გააკეთა?

— ვერაფერ! — უპასუხა რამდენმამე ხმამ ერთად.

ეგ-კი ყოვლად შეუძლოებელია და დაუჯერებელიც! — სთქვა მან და წამოდგა.

— აქ, თქვენს შორის ვიცი ისეთი მოწაფეები, რომლებიც საუკეთესოდ და სამაგალითოდ მიმაჩნია, ისინი მუდამ რიგიანად და კეთილ-სინდისიანად ამხადებდნენ გაკვეთილებს, მათ შეუძლიანთ ამ ამოცანებზე ათჯერ უძნელესიც გადასწყვიტონ.

მოწაფენი ჩაქვავებულნი ისხდნენ თავთავიანთ ადგილზედ და ყველას ერთი და იგივე გამომგტყველება ეტყუბოდათ სახეზედ.

— ზენკოვ, მომეცი შენი რვეული! — მიჰმართა მასწავლებელმა და კათედრიდგან ჩამოვიდა.

— მე ვერ გამოვიყვანე! — მიუგო მოწაფემ.

— სტოიანოვ! — მიუბრუნდა მეორეს, — რვეული!

სტოიანოვი ადგა, ერთი ელვის სისწრაფით გადაჰკრა თვალი ამხანაგებს და მკისვე თავი ჩაქინდრა.

— ვოლკოვ!

— არ გამომიყვანია, დრო არა მქონდა...

— დრაგანოვ!

დრაგანოვი ზანტად წამოდგა. ეს იყო ფერ-მიხილი, სიმბატური სახის გამომეტყველების უმაწვილი, რომლის შავსა და ღრმა თვალეში მუდამ ქმუნვა იხატებოდა.

— როგორ!.. შენა?!. მრავალ მნიშვნელოვან გავიარეებით შესძახა მასწავლებელმა, თან თვალებს არ აშორებდა მას, თითქოს არა სჯეროდა თუ ეს დრაგანოვი იყო.

— საუკეთესო მოსწავლე მთელს გიმნაზიაში!..

დრაგანოვი გაწითლდა; იმას რცხვენოდა ამ ქებისა.

— და შენ, დრაგანოვო, ვერ გამოიყვანე ამოცანები?!

მწუხარების სიმი შეირბა მოხუც მასწავლებლის სულის სიღრმეში და ნაღვლიანმა ნოტამ — სევდის კილოზედ გაიკრიალა. და იმის თვალების ქუთუთოებზე კრთომა-კამკამით გადმოვიდა ცრემლის წვეთები. ამ უმართლო ცრემლებმა შეაძრწუნა უმანკო, სვეტაკი სული ნორჩი ყრმისა. იმათ, დასწვეს-დასდაგეს, მოჰკლეს და მოსრეს იგი.

— გადი დაფასთან! — მიუბრუნდა ძალზედ შეურაცხყოფილი და ნაწყენი მასწავლებელი და დაჯდა.

დრაგანოვი შეუკამანდა, მაგრამ გამოვიდა.

მასწავლებელმა უკარნახა მას ერთი ამოცანათაგანი. იმან მსწრაფლად და შეუცდომლად გააკეთა იგი. მიაწოდა მეორე, — ესეც უკვე წაიკითხავდიო მოსწავლემ ამხანაგების სახეზედ აღბეჭდილ უმადურობა უკმაყოფილებას. ბოლოს მასწავლებელმა მიაწოდა მას ყველაზე რთული და უძნელესი იმ ამოცანებში. ისევე ადვილიად და შეუცდომლად გააკეთა მან იგი, როგორც პირველნი.

მოწაფეთა უკმაყოფილებას უკვე საზღვარი არა ჰქონდა.

— არა, მომატყუე? — მიჰპართა მასწავლებელმა დრაგანოვს და სათვალეები გაისწორა, — რად იტყუე? — ვერ გამოვიყვანეო? — ამ სიტყვებით თითქოს სურდა დაეფარა, თუ როგორი კმაყოფილი იყო იგი იმისი.

— მე არაფერიც არ მითქვამს! — წყნარად, დარცხვენით, თითქმის ჩურჩილით უპასუხა მან.

მოწაფეებს მღელვარება დაეტყოთ.

— მოლაღატე! — წაილულლულა ვიღამაც.

ამ სიტყვას ყური მოჰკრა მასწავლებელმა და კვლავ მწუხარებით დაეღვრიმა და ჩამოუბნენლა მოხუცი სახე.

— მაშასადამე, — დაიწყო იმან და გადავლო თვალი მოსწავლეებს, — აჰ, როგორც სჩანს, შეთქმულობა ყოფილა.

ერთი, მათემატიკაში ყველაზედ ძლიერი მოწაფე, ფეხზედ წამოდგა.

— არავითარი შეთქმულობა აქ არ არის ბ-ნო მასწავლებლო, — არამც თუ დრაგანოვს, ადვილი შესაძლებელია სხვა ვისმესაც გამოეყვანა ეს ამოცანები, მაგრამ საქმე ის არის, რომ უმრავლესობას ვერ გაუკეთებია. და, რადგანაც უმრავლესად

ბის ინტერესები დაცულ უნდა იქმნეს და არა უმცირესობისა, ეს თქვენც არა ერთხელ გითქვამსთ ჩვენთვის.

— რასაკვირველია უმრავლესობისა! — დაუმოწმა მასწავლებელმა და კვლავ სათვალეებს შეავლო ხელი.

— სხვათა ინტერესებს, — ავტორიტეტული კილოთი დასძინა მაღალმა, მოწაფეთა რევოლიუციონურ ჯგუფის ხელმძღვანელმა ყმაწვილმა, — ჩვენ მარადის მზად უნდა ვიყვნეთ მსხვერპლად შევსწიროთ ჩვენი პირადი ინტერესები. ხოლო ამ შემთხვევაში-კი არავითარი მსხვერპლიც არ არის; განა ბევრსა ნიშნავს, თუ მასწავლებელი გამოიცივლის შეხედულებას მის საგანში რომელსამე ძლიერს მოწაფეზე? მაგრამ იმას არც-კი შეეძლო გამოეცვალა იგი, ვინაიდან ამით მოსწავლე არ განდებდა უარესი, საკმაოა მხოლოდ იმან დახმარება აღმოუჩინოს თავის ამხანაგს.

მასწავლებელმა გადაჰხედა დრაგანოვს, რომელსაც შემკრთალი სახე ტილოსაებრ გაფითრებოდა და, წუთიერის ჩაფიქრების შემდეგ, მიჰმართა მას ლმობიერი, დარიგების კილოთი:

— კარგნი მოწაფენი უნდა იყვნენ კარგნი ყველაფერში და ყოველის მხრით, როგორც სხანს თქვენ ვერ გიპოვნიათ სხვა უკეთესი საშუალება, რომ შეაჩეროთ თქვენი მასწავლებელი და მით საშუალება მისცეთ თქვენს, უფრო სუსტ ამხანაგებს — შეიტვისონ გაკვეთილის მასალა. და ამ განზრახვით დადგინეთ — განაცხადოთ ჩემს წინაშე, რომ ამოცანები ვერ გააკეთეთ. კეთილი! შენ-კი თუმცა გამოიყვანე, მაგრამ მჯერა, რომ თქვენს შორის კიდევ სხვანიც არიან ისეთები, რომელნიც გააკეთებენ ამ ამოცანებს, გარნა შენ, მხარი უნდა დაგეჭირა და არ გელა-

ლატნა შენი ამხანაგებისთვის; ან-ღაროდესაც ისინი ამგვარ განაჩენს ადგენდნენ, უნდა განგეცხადებია, რომ შენ არ ეთანხმები მათ.

მოწაფენი შეიძრნენ თავიანთ ადგილებზედ.

— ხვალ თუ ზეგ — შეიქმნებით წვერნი საზოგადოებისა, — განაგრობდა მასწავლებელი გატაცებული ისე, რომ თვითონაც ვერ ამჩნევდა, და არა განზრახ, ან თვალთ-შაქცობით, — სადაც მოგელისთ თქვენ დიადი ბრძოლა, ვინაიდან ყველანი — უსამართლოდ დაჩაგრულ-დამონებულ და მრავალ-ტანჯულ მამულის შეიღები ვართ. ჩვენ უნდა ვიბრძოლოთ უკანასკნელ სისხლის წვეთამდე და უკანასკნელი წუთები ჩვენის სიცოცხლისა მსხვერპლად შევსწიროთ მისს მონობის-გან დახსნა-განთავისუფლებას. შეთქმულობანი ასეთს ბრძოლაში ისევე მიუტოლებელია, როგორათაც მსხვერპლნი. მოგიხდებათ თქვენ ზოგჯერ დადგენა ისეთის განაჩენისა, რომელიც საფრთხილო და საშიშიც იქმნება თქვენის სიცოცხლისთვის; ეგ კიდევ ცოტაა; შეიძლება საქმემ მოითხოვოს თვით სიცოცხლის მსხვერპლად შეწირვაც-კი, მაგრამ ასეთ დროს უკან დახევა და ბრძოლის ველზედ განსაცდელში მყოფ მოძმეთა ზურგის შექცევა, სამარცხვინოა, თვით მტრისთვისაც ზიზღის მომგვრელი...

მოწაფენი თავდავიწყებამდის ალიტიკა ამ სიტყვებმა.

— დრაგანოვო! დაჯექი! შენი საქციელი გასაკაცხია და დასაგმობი. შენ უნდა ლატე შენს ძმებს! — საცოდავად და მწუხარედ ამოიხენეშა მან, თითქოს მას აუწყეს გარდაცვალება დრაგანოვისა, და საუკეთესო ღ უძლიერესი მოწაფისა მთელს გიმნაზიაში...

სთქვა ესა და კლასიდან გავიდა, თუმცა ვაკვეთილის გათავების ჯერ კიდევ არ დაერქვათ. ეტყობოდა რაღაც უცნაური გრძობა, იღუმალი სულის კვეთება ჯოჯოხეთურად მტანჯველ მძიმე ლოდად დააწვა გულზედ; სულთქმა გაუძნელდა, სკოლის ჰაერი თითქოს ემძიმება და მასში დარჩენა, იმით სულთქმა აუტანელი გაუხდა.

გავიდა თუ არა მასწავლებელი, მოწაფენი მუშტ-მოღერებულნი, მუქარით მივარდნენ დრაგანოვს.

— მოლაღატე! —

— გაუტანელო! —

— განა შენ გსურდა მასწავლებელს

აღერსით თავზე ხელის დასმით ქება-დიდება შეესხა შენთვის? შესაფერი ქება-დიდებაც მიიღე.

— არავინ გაბეღოთ ამ გაფუქებულ ფლიდთან დალაპარაკება, — ბრძანა ხელმძღვანელმა მოწაფემ.

— საძაგელო! თავლაფიანო!..

გაფთრებულ-დალურჯებული დრაგანოვი მიწიდგან ამოღებულ მიცვალებულს დაემსგავსა. გრძობდა ის თავის უძლურებას, რომ ველარაფრით ვერ შესძლებდა თავის დაცვას და ჩაქვავებული უძრავად იღგა...

ილ. გოგია.

(შემდეგი იქნება)

† სინო ივანე ნიკოლაიშვილის ასული ქიქოძისა

უმიმოდან მცირე ჯგუფს ჩვენებურ „კაი“ ქალებისს, მცირე რიცხვს სამაგალითოდ დელებისს გამოავლდა ერთი საუკეთესო ქალგანა.

ტასული ნოემბრის 19-ს დაბა ყაღიზხანში, ერსის ოლქში, ხანმოკლე ავადმყოფობის შემდეგ გარდაიცვალა ჯერ კადეკ ძალ-ღონით საგსე სინო (ჟიფო) ივანე ნიკოლაიშვილის ასული ქიქოძისა.

განსვენებული ეკუთვნის ჩვენებურ მასწავლებელ-ქალთა იმ ჯგუფს, რომელთაც დაიწეს მოღვაწეობა მე-80 წლებში.

ამ ჟამად მასწავლებელი ქალები სკამად შეგნნი არიან ჩვენში. ქალთა მოღვაწეობას შედგატოებურ ასპარეზზე უკვე მოზობული აქვს ჩვენში სკამად სამატო და მტვიცე ლაგი. ეოფელსავე ეტეს გარეშა, ჩვენი ქალების მოღვაწეობას ამ მხრით დიდი მომავალი ექნება.

ხოლო რამდენად შესძლებენ ჩვენი ახლანდელი მასწავლებელი ქალები, მასწავლებლობასთან ერთად, აღმზრდელების წმინდა მოვალეობის აღსრულებას, — ამასზედ, სამწუხაროდ, ჯერჯერობით, თითქმის არაფერი ითქმის.

სწორეთ ამ მხრით იყო განსვენებული სინო იშვიათი მასწავლებელი, აღჭურვილი ნამდვილ აღმზრდელის მაღლიანი დირსებით.

ის დაბადა გურიაში, სოფ. ნიკოთაში თავის მამის, ივანე ნიკოლაიშვილის დარბ ოჯახში. განსვენებული იყო დისწული ჩვენში კარგად ცნობილის მოღვაწის კერასიმე სვიმონისძის კალანდარიშვილისა. ჰატარა ჟიფო ღრუ დაბლდა დედათ. იმ ხანებში ჩვენში სოფლის სკოლა თითქმის არსად იყო და ჰატარა ობოლმა თვითონ დაისწავლა წერა-კითხვა. ძალიან ღრუ — 7 წლისა უკვე მშვენივრად კითხულობდა „მხედრულს“ და „ჩუტყურ“ წიგნებს.

ბუნებით ნიჭიერი, ჭკვიანი და შეტად სე-
რობიზული ბავშვი, დიდის ხალისით ეტანებო-
და წიგნების კითხვას და რაც კი მოხვედებო-
და ხელში, ეგულაფერს გატანებით კითხულობ-
და. მაგრამ იმ დროში სოფელში კი არა,
ქალაქშიც ცოტა მოიძებნებოდა ჩვენში სეი-
რიანი წიგნები და ჰატარა შეითხველიც უნუ-
ბურათ უნდა დასჭკობებოდა იმ რავდენსამე და-
ხავსებულ „მსედრულ“ „ხუცურ“ წიგნებს,
რომლებიც მისსა და მისის ნათესავების რვა-
სებში მოქანხებოდა.

ათის წლის იყო ჰატარა ყოფო, როდესაც
ის წამოიყვანა ქუთაისში მისმა ბიძამ, გერ-
სიმე კადანიძარბიშვილმა და იკისრა ობოლი
დისწულის გამოზრდა.

ჩრ კასელა ამის შემდეგ ერთი წელაწადიც,
რომ სრულად მოულოდნელად უდროოდ
გარდაიცვალა გერსიმე, დარჩენ უმწეოდ გარ-
დაცვალბული გერსიმეს ქვრივი და ჰატარა
ყოფო.

სწორედ ამ დროს ქალ. ახალციხეში მოდ-
ვწობდა ჩვენში კარგად ცნობილი მაშინდელი
სახოგადო მოღვაწე ქალი, დიდად გორბა-
განვითარებული, მადლი ზნეობით და მტკი-
ცე ხასიათით აღჭურვილი, ახნა ბესარიონ
დოლობერიძის ასული მუსხელიაშვილისა.

70 წლებში ახნა მუსხელიაშვილისა დაარსა
ახალციხეში, ძველ ქალაქში, იქურ ქართულ
კათოლიკეთა უბანში, ქალთა უფასო სკოლა.

როგორც კი შეიტყო ახნამ (ანუ, როგორც
მას ეგულა ეპსოდა, ანეტამ) თავისი კარგი
შეგობრის, გერსიმე კადანიძარბიშვილის გარ-
დაცვალბება, მაშინვე მასწავლებლათ მიიწვია
თავის სკოლაში გერსიმეს ქვრივი, მაშინდელ-
ი ჰატარანი ჰატარა ყოფოსი. ამ გარემოების
წყლობითა ყოფო მოხვდა „ანეტას სკოლა-
ში“, როგორც მაშინ იხსენიებდენ ახალციხის
უფასო სკოლას. თავიდანვე ყოფომ მასწავლე-
ბლების უკრადლება მიქცა თავის მახვილი
ტანებით, ბეჯითობით და სწავლის უზომო

წყურვილით. ის შეიქნა საუკეთესო და ყვე-
ლასათვის საყვარელი მოსწავლე. ყოფოს ნატუ-
რას და ოცნებას იმ დროში შეადგენდა რამე
ნაირათ საშუალო სასწავლებელში მოხვედრას.
ამ დროს ადგილობრივი შრესში დაიწყო და-
ზარაკი ქუთაისის მაშინდელ 4 კლასიანი წმ.
ნინოს საქალაქო სასწავლებლის 7 კლასიანად
კადაკეთების შესახებ. სწავლას დანატრებული
ყოფო დიდის აღტაცებით მიუგება ამ ამბავს.
თავისი სიხარული მან გამოსთქვა მაშინდელ
კაზ. „იერიის“ ერთ-ერთ ნომერშიც, სადა
ის, სხვათა შორის, სწერდა: „გულოცე ქე-
თაისის“ გუბერნიის მოზარდ ქალებს ასეთია
დიდ-მნიშვნელოვანი საქმის განხორციელებას;
როგორც არის ქუთაისში 7 კლასიან საქა-
ლებო სასწავლებლის გახსნა. დარწმუნებული
ვარ, ეგულა მათგანის გული ისეთივე უსა-
ღვრო სიხარულით აღტაცება ამ სასიხარულო
ამბის. შეტუბაზე, როგორც ჩემი გული ტო-
კავსო... და სხვა.

გაიხსნა თუ არა მეხუთე კლასი ქუთ. წმ.
ნინოს სასწავლებლისა, ყოფოც შეიქცა. ამ
კლასში თითქმის მარტო საკუთარის ძაღლო-
ნით მომზადებული.

თავისის ნიჭის და შრომის წყალობით, ის
თავიდანვე საუკეთესო მოსწავლეთა რიცხვში
ითვლებოდა, ხოლო თავისის საუცხოოო ხასია-
თის გამო უოველთვის საუკეთესო და საყვ-
რელ ამხანაგათ იყო ცნობილი. სამი წლის
შემდეგ მან ჩინებულათ დამთავრა სწავლა 7
კლასიან სასწავლებლისა. ის იყო შირველი
გურული ქალი, რომელსაც ედირის საშუალო
სწავლის მიღება. ამ დროს ყოფო ოცნებობ-
და უმაღლეს სასწავლებელში სწავლის გატ-
კლებას და შემდეგ მასწავლებლად. წასვლას.
მაგრამ ნიეთერმე უსადსრობამ შეუძლებელი
გახდა მისი ნატურის ასრულება და ყოფომ
იმ თავიდანვე აირჩია მასწავლებლობის ასმა-
რეზი. შირველად მან დაიწყო მასწავლებლობა
ოხურგეთის საქალ. სამინისტრო სკოლაში.

ჟიფთსა და მის მოსწავლეთა შორის თავიდანვე დამყარდა გულწრფელი სიყვარული და ამხანაგური დამოკიდებულება: შაგირდები მასში სედავადენ მარტო მასწავლებელს კი არა, უფროს ამხანაგ-მეგობარს. ნამდვილ მზრუნველს და მოზიარეს თავის ჭირფარამისს.

ოზურეთის შემდეგ ჟიფთ მასწავლებლობდა დაბა ხონში, სადაც იგივე გულწრფელი სიყვარული, იგივე პატივისცემა და სიყვარული დაიმსხურა, როგორც თავის მოწაფეთა და მათ მშობელთაგან, ისე ნაცნობთა და მთელ საზოგადოებისგან.

როდესაც დაწვრილმვილიანება და სიკეთარი იფანის საჭიროებაში შეუძლებელი გახდა სკოლაში მისი მასწავლებლობა, ის სახლში განაგრძობდა სიყვარულ სკამებს მასწავლებლობისს და კერძოდ ამზადებდა შაგირდების სხვა და სხვა მასწავლებლებში მისაღებად. აქაც იმავე სიყვარულით, იმავე მოთმინებით და თავდავიწყებით ეწეოდა თავის წმინდა მოვალეობის აღმზრდელისს, როგორც სკოლის კედლებში. საკმაო იყო რომელიმე მისი მოსწავლე ცოცხათი მოავადებული დაენახა, რომ მთელი დამეუბი ზეზე გაუთქნებია და სამდვილი დეობრთვი სიყვარულით ეზრუნა აქადმყოფე შვირდებზე.

ეგვლაფურზე შეტად გაატეხდა კაცს ამ ადამიანის თავდავიწყება, მოუყისსათვის თავდადება თავის ნორჩ „ცხოვრათათვის!“ სწორება რომ ნამდვილი „მითილი მწიქმისა“ უნდა იქონ მასწავლებელი, რომ ასეთის თავდავიწყებით, ასეთის უცხომო მითმინებით მოკმურას თავის „ცხოვრას“, როგორც განსვენებული ეპურობოდა იკითხულებს თავის შვირდებს! მისი დინჯი, სერიოზული ხასიათი, მისი საარაკო მოთმინება, მისი იშვიათი კულკეთილობა, გამჭრიახი და ცოცხალი ჭეჭა, საკმაოთ სერიოზული მომზადება და გონების განვითარება ერთხანრათ მიიზიდავდა განსვენებულისკენ

დიდსა და პატარას, ჩვენებურსა და არა ჩვენებურს.

ჟიფთს ერთი კარგი ნაცნობი იწერება მის უდროოდ გარდაცვალების გამო: „რას საშინელი დატინება ბედას!.. უდროთ სიკვალაი ასეთი კეთილის, ასეთი გონიერის, ასეთი მთქმედი ადამიანის! ეს სომ მოუნელებელი რამება, შეურთებელი მოვლენაა. რომელიც უცხომო სიძულვილის იწვევს ცნობრებასადმი“!

† ნინო ქიქოძისა

ერთი ყოფილი მოსწავლე განსვენებულისა ამ ნაირათ ხასიათებს კერძო წერილში თავის სიყვარულ აღმზრდელს: „ჟიფთ იშვიათი ადამიანი იყო! ასეთი ადამიანი განსაკუთრებით ძვირფასია ქართველ ქალთა შორის, იმ ჟიფთულობის, უინციტატივობის და პასიურობის ფონზე, რომელიც, სამწუხაროდ, ჩვენი დროის ქართველ ქალებს ხასიათებს. მე ბევრჯერ მიიქნის ჩემ ძვირფას აღმზრდელზე და მუდამ ეს აზრი მომიდოდა ხოლმე მასზე: „ის რომ ჩვენ თაობას ეკუთვნოდეს, უსათუოთ დიდი გამოჩენილი საზოგადო მოვლენი იქნებოდა. ამისთვის მას ყველაფერი ხელს უწყ“

უმბდა: სდი ჭკუა, სერობუელი ხასიათი, რიგანი მომზადება და განსაკუთრებით შუგუნიერი გული. ვიღაცამ სთქვა: გენიალობა ორ ხაირია: ჭკუისა და გულისაო. თუ ეს ასეა, ვიფო შეგვიძლია გენიალურ ადამიანად ვიცნოთ. მასხოვს, როცა მე მასთან ვიზრდებოდი ყოველ ჩემ გაჭირვება-ყსიამოვნებაში, ყოველ ჩემ ბავშურ დარღ-ვატაში, მისი რადიკ განსაკუთარებული, არა ჩვეულებრივი, სერობუსული სულის სიმშვიდით და იშვიათი გულკეთილობით მოხურობა მაღამოსავით ედებოდა ჩემ ზატარა დანადგოვანებულ გულს. ასეთი იშვიათი დიბრებით ალკურგიელ ადამიანის ასე უდროთ სიკვდილი მით უფრო სამწუხრობა, რომ, როგორც ვიცით, ცხოვრებაში მას უმთავრესად მხოლოდ სიმწარე და მძიმე შრომა-ტანჯვა არგუნა ბედმა. მაგრამ ეს სომთითქმის საერთო კანონია: „ტანჯვა-ვაება სხედრია უცოდველოთ“.

ასეთი იყო განსვენებული ვიფო, როგორც მასწავლებელი და ადმინისტრაცი.

თუმცა ის საკუთარ ზიარად საქმეს, საკუთარი ოჯახისა და შვილების ინტერესებს ყოველთვის ანაცვალბდა თავის წმიდა მოვალეობას მასწავლებლისა და ადმინისტრაციისას, თუმცა ის ოჯახზე და ქმარ შვილებზე ათასჯერ ნაკლებ ზრუნავდა და შრომობდა, მაგრამ ეს

საოცარი ადამიანი მანჩ სმავალითო და იდეალური დედა იყო თავისი რვა შვილების, ერთგული და ჭკამირიტი მეუღლე ამხანაგო იყო თავისი ქმრისა. მუდამ სულმოკლეთაში მყოფი; მუდამ ნივთიერ გაჭირვების გამტდელი, ის საოცრის მოთმინებით და სულგრძელობით იტანდა ყოველ-გვარ უკიდურეს ნივთიერ გაჭირვებას, მსნუთ და ენერგიული უძღვებოდა დიდი ოჯახის მოთმინილებას, თავგანწირულებით ზრდიდა შვილებს, რომელთაგან მისის ენერგიისა და შრომის წყალობით, ორი უმაღლეს სასწავლებელში იზრდებოდა, ერთს საშუალო სასწავლებელი დაემაგრებოდა და დანარჩენიც აგრეთვე საშუალო სასწავლებლებში სწავლობდნენ.

როგორც ნამდვილ ადმინისტრაციას, მას კარგაა ჭქონდა შეგნებული დედა-ენის მინიშნელობა ადმინისტრაციის საქმეში და როგორც შვილებს, ისე საკუთარ შვილებს სამშობლო ენაზე ასწავლიდა და ავითარებდა.

ასეთ იშვიათ ზიროვნების უდროთ სიკვდილი უნებურათ დაამწუხრებს თათოფულ ჩვენ-განს და ალუძრავს ნატრას, რომ ჩვენს ქვეყანაში სშირი უთფილიყოს განსვენებულის მსგავსი მასწავლებელი—ადმინისტრაცი, დედა და ადამიანი!

მეგობართაგანი.

სასიქადელო სიცოცხლე და მშვიდობიანნი გარდაცვალებანი
(ნიკო ლოლომერიძის სსოხანს)

ამ ბოლოს ხანში სიკვდილის ცელმა ჩვენზე მოიკალა. ეს წყეულ-შეგნებულ სცელავს არა უბრალო ქართველებს, არამედ საუკეთესო ქართველ ინტელიგენტებს. ჯერ ხელიდან გამოგვაცალა დავით სარაჯიშვილი, მერე ნიკო ცხედაძე და ამ დღეებში ნიკო ლოლო-

მერიძეს მოუსწრაფა დღე სრულიად მოულოდნელად.

ნიკო ლოლომერიძე იშვიათი ზიროვნება იყო. მასში ძმურად მოთავსებული იყვნენ იმიერის და ამიერის ყველა საუკეთესო ღირსებანი. მომხიბლავი თავიანთობა და შრომის მოყვარეობა, ნამდვილი

ჰუმანიზმი და დარბაისლობა, საფუძვლიანი განათლება, სამშობლო ქვეყნის სიყვარული, რომელიც ისე ბრწყინვალედ დაამტკიცა თავისი ანდერძით, ერთად იყენებდნენ. შედეგებულნი ამ ქართველს ინტელიგენტში და ჰქმნიდნენ მეტად სიმპატიურს ტიპს ქართველის დვენტლმენისას.

ნიკო ლოლობერიძე აღიზარდა იმავე პირობებში, რომელშიც იზრდება ყველა ქართველი ინტელიგენტი; მაგრამ სხვებისაგან იგი საგრძნობლად განსხვავდებოდა. იშვიათს ქართველს შეუძლიან დაიკვიროს ის ქართული დვენტლმენობა, რომელიც ამშვენებდა მას. მიზეზი ამ განსხვავებისა, ვგონებ, მოიპოვება გვარეულობის საიდუმლოებაში. რომელი წევრიც გინდათ აიღოთ განსვენებულის ნიკოს სახლობიდან, ყველაში შეამჩნევთ განსაკუთრებულს ღირსებას. მეტადრე ეს იქმის მის განსვენებულ დაზე, ანა მუსხელივის ძეგლზე, რომელშიც მოიპოვებოდა ყველა მისი ძმის ღირსებანი და რომელიც წარმოადგენდა სამაგლითო ტიპს ქართულის განათლებულის მანდილოსნისას, ტიპს, რომელშიაც ჰარმონიულად იყენებდნენ შეზავებულნი მაღალნი ღირსებანი იმერეთის საუკეთესო ასულისა და სამაგალითო ამიერის მანდილოსნისა. მისი მცადინობით დაარსდა, სხვათა შორის, ქალაქ ახალციხეში საქველმოქმედო საზოგადოება და გაიხსნა ქართველთა მოზარდი თაობისათვის პირველ-დაწყებითი სკოლა, წმინდა პედაგოგიურს გეგმაზე აშენებული და ჩინებულად წარმოებული მისი სიკოცხლის დროსა.—

განსვენებული ნიკო თბილისის გემანიის ვათავების შემდეგ პეტერბურგის უნივერსიტეტში შევიდა ღჩინებულად დაასრულა კურსიმესამოცე წლების დასაწყისში. მას ადვილად შეეძლო დარჩენილიყო

პრივატ-დოცენტად; მაგრამ სამშობლოში დაბრუნება არჩია. იგი იქმნა განწყობებული თბილისის პირველს გემანიასში გეოგრაფიის და ისტორიის მასწავლებლად, რომელიც მისს სპეციალურს საგანს შეადგენდა, რადგანაც კანდიდატი იყო საისტორიო—ფილოლოგიურის ფაკულტეტისა. თავისი საფუძვლიანი ცოდნით, საგნის ნათელი ახსნით და მომხიბლავ ხასიათით იგი შეიქმნა უსაყვარლეს მასწავლებლად მთელს გემანიასში. პირდაპირი

† ნიკო ლოლობერიძე.

საქმის გარდა იგი მზურვალე მონაწილეობას იღებდა ბევრს საზოგადო საქმეში. მის სადგურში ხშირად იმართებოდა სხვა და სხვა საზოგადო ჯგუფების კრებები. აქ იკრიბებოდნენ ქართველი ლიტერატორები, ქართველი აკტიორები, ქართველი მოღვაწენი. აქ დაიბადა აზრი ახალის ქართულის შრიფტის შექმნისა, ახალის სტამბის გახსნისა და ქართულის გახთვის და-

არსებისა. ეს წადილნი მართო ოცნებად არ დაჩნენ. ჩქარა შესდგა ახალი შრეგალი შრიფტი და შეკვეთილ იქმნა ვენაში, რის გამოც მას ვენური შრიფტი დაერქვა. ამის შემდეგ გაიხსნა ახალი სტამბაც ამხანაგობის მიერ, რომლის წევრებად იყვნენ: ნიკო ლოლობერიძე, დიმიტრი ბაქრაძე, ვახტანგ თულაშვილი და სტეფანე მელიქიშვილი. სტამბის გახსნას მოჰყვა დაარსება იმავე ამხანაგობის მიერ „დროებისა“, რომელიც ჯერ კვირაში ერთხელ გამოდიოდა, მერმე სამჯერ და ბოლოს ყოველ დღე. ყველა ამ საქმეში მასლობელს მონაწილეობას იღებდა აწ განსვენებული ნიკო. დიდი ყურადღებით ეპყრობოდა თვით რედაქციას გაზეთისას. კალმითაც იღებდა მონაწილეობას. სხვათა შორის, მან „დროებაში“ დაბეჭდა მეტად ვრცელი სტატია ევროპიის კონსტიტუციებზე, რომელიც ღირსია, რომ ცალკე წიგნად გამოიცეს.

რამდენისამე წლის შემდეგ ნიკომ ასპარეზი გამოიცვალა. გამოიცვალა იმის გამო, რომ გემნაზიის დირექტორის ელიოხოსკის რეჟიმს ვერ გაუძლო. მან მიიღო ინსპექტორობა ქრისტიანობის აღმადგენლის საზოგადოების სკოლებისა. მეორე ინსპექტორად ამავე სკოლებისა განწესებულ იქმნა ჩვენი ისტორიკოსი დიმიტრი ბაქრაძე, რომელიც ემანუილოვის დროს რამდენსამე წელს იყო მასწავლებლად სამოქალაქო სასწავლებელში. ორნივე მომზადებულნი იყვნენ თავისი ახალი მისიისათვის და ერთგულად შეუდგნენ საქმესა. სასოფლო სკოლების მოწყობა, ორგანიზაცია და წარმოება მაშინ ახალი საქმე იყო, საქმე რთული, და ამიტომ ორივე ინსპექტორი ბევრს დროს ანდომებდა თვისი თანამდებობის პირნათლად გაძლოლას. მართავენ კრებებს და ამ კრებებ-

ზე მიწვევდნენ მეცა. კრებები იმართებოდა ხან ბაქრაძესთან კუკიაში, ხან ნიკოსთან მთაწმინდაში, ხან ჩემთან სემინარიის კორპუსში. სკოლები მალე რიგზედ მოეწყა და ბევრს სოფლებში გაჩაღდა კერა განათლებისა. რევიზიაზე ორნივე ხშირად დაიარებოდნენ და ხელმძღვანელობას უწვევდნენ მასწავლებლებსა. ეს მდგომარეობა რომ დიდ ხანს გაგრძელებულიყო, სკოლიანი სოფლები სხვა სოფლებზე ბევრით წავიდოდნენ წინ და ეს უკანასკნელიც დაიარსებდნენ განათლების კერებსა. მაგრამ რამდენისამე წლის შემდეგ დიდმა დაბრკოლებამ იჩინა თავი. ეს სკოლები დაბეჭდების, დასმენის, საგნად შექმნეს გარეულმა და შინაურმა ინტრიგანებმა. დაიწყეს დასმენა, რომ ლოლობერიძის და ბაქრაძის სკოლები ქრისტიანობის აღდგენას კი არ უმართვენ ხელსა, არამედ ქართულს საციონალიზმად სეპარტიზმს სთესავენ სოფლებშიო. ამ დასმენამ ის შედეგი მოიტანა, რომ საოქტატო ინსტიტუტის დირექტორს ზახაროვს მიანდეს ახალი სამოსწავლო გეგმის შედგენა. ამანაც არ დააყოვნა და ისეთი სარუსიფიკაცია პლანი გამოაცხო, რომ ქართული ენის სახსენებელიც კი თითქმის გააქრო. ეს პლანი მისცეს ორივე ინსპექტორს და უბრძანეს, ასე მოაწყეთ თქვენ მიერ მოწოდებული სკოლებიო. პასუხად ორნივემ არცა მისცეს სამსახურიდან დათხოვნისა. —

სკოლები გადავიდა ზახაროვის განმგებლობაში, და, რა საკვირელია, რამდენისამე წლის შემდეგ საარაკო უნაყოფობა მოჰყვა ამას. მე ეს უნაყოფობა გამოვავსარავე ქართულს ენაზედაც (იხილეთ ჩემს რჩეულს ნაწერებში: ხე ნაყოფით იცნობება) და რუსულზედაც, გაზეთის თბილისის უწყებაში (Тифлисский Вѣстникъ)

მთელი რიგი სტატიებისა ვუძღვენ ამ საგანსა და იმდენი ფაქტები, — მოწოდებულნი, სხვათა შორის, ახალ-ციხიდან ნიკოს დის მიერ, — მოვიყვანე სკოლების უკულმართობისა, რომ თვით მეფის მოადგილემდინმა მთავარმა მიხეილმა განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია, ჩამოართვა ზახაროს მათი გამგეობლობა და დაუბრუნა სასულიერო მთავრობასა. მაგრამ ეს მთავრობაც პოლიტიკანობის გზას დაადგა და შეუძლებელი გახადა დაბრუნება ინსპექტორის თანამდებობაზე ნიკო ლოლობერიძისა და დიმიტრი ბაქრაძისა.

ამის შემდეგ განსვენებულს ნიკოს ვხედავთ ჯერ მომრიგებელ მოსამართლედ და მერმე ქუთაისის საოლქო სასამართლოს წევრად. ამ თანამდებობებზედაც მან დამსახურა სახელი პირუთენელი, სვინილისიერი და მიუდგომელი მოსამართლისა. მაგრამ ეს ოფიციალური სამსახურიც მას არაფრად ეპიტნავებოდა და ამიტომ იგი გასცვალა კერძო სამსახურზე ქუთაისის სათავად-აზნაურო ბანკში.

აქნობამდინ ამ ბანკის გამგედ იყო ბიძა-შვილი ნიკოსი-ბესარიონ ლოლობერიძე, ფრიად განათლებული ქართველი ინტელიგენტი, მეტად უნაგარო და სამაგალითო შრომის მოყვარე. მან დასტოვა სახალხო სკოლების დირექტორობა, რადგანაც გარუსების პოლიტიკა, რომელსაც მთავრობა დაადგა მაშინ, ქირივით ეჯავრებოდა, და იმერეთის თავად-აზნაურობას ბანკი დაარსებინა, რათა ამ ბანკის შუამავლობით მეურნეობა აეყვავებინა თავის სამშობლოში. ბესარიონ ლოლობერიძე იმ ჭვარი ფართო განათლებით იყო აღჭურვილი და ისეთი მაღალი ღირსებებით შემკული, რომ ადგილობრივ კავკასიის განათლების სფეროში პირველი ადგილი ეჭირა და მას განსაკუთრებული

პატივისცემით ეპყრობოდნენ ყველა კავკასიელნი: რუსები, ქართველები, სომხები და სხვები.

ამისთანა პიროვნებას თვით თბილისში დიდი სიამოვნებით ჩააბარებდნენ ყოველს ბანკსა. ჩააბარა მას თავისი ახლად დაარსებული ბანკი იმერეთის თავად-აზნაურობამაც, და ბესარიონიც შეუდგა მის მართვასა. ბანკი ჩინებულს გზაზე დააყენა, და რომ დასცალგებოდა, ბესარიონი მას უდიდეს და ფრიად სასარგებლო საფინანსო დაწესებულებად გადააქცევდა. მაგრამ აუტყდნენ მას ადგილობრივი ინტრიგანები, შურით გაყდნითონი, გააბეს დაუსრულებელი ყფვა გაზეთების საშუალებით და უდროვოდ ჩაიყვანეს საფლავში. თავად-აზნაურობამ მის ადგილზე ამოიჩინა აწ განსვენებული ნიკო, რადგანაც ამისიც უსაზღვრო ნდობა ჰქონდა. ნიკომ, ყოყმანის შემდეგ, ეს თანამდებობა მიიღო და შეუდგა საქმესა. მაგრამ დიდ ხანს არც ეს აბოგინეს ამ ადგილზე. იგივე ინტრიგანები ამასაც დაეხვივნენ და მოსვენებას არ აძლევდნენ. კარგა ხანს ითმინა ნიკომ; მაგრამ ბოლოს მოთმინების ძაფი გაუწყდა, დაანება თავი ბანკის გამგებლობას და შვიი ქვის მრეწველობას შეუდგა. ინტრიგანობამ საგრძნობელად დააქეცია ბანკი, გამგებლებად ირჩევდნენ თავის უნიკო ყურმოჭირის ყმებსა და ისე დასცეს იგი, რომ ზებლა უნიკიტრესს გამგესაც არ შეუძლიან იგი აყვავების გზაზე დააყენოს; ლოლობერიძეების ხელში კი რომ დაჩინილიყო ბანკი, ახლა იგი, ექვს გარეშეა, სწორედ საშურველს მდგომარეობაში იქმნებოდა.

შვიი ქვის მრეწველობაშიაც განსვენებული ნიკო იჩენდა თავის ძვირფასს ხასიათსა. მუშებს აძლევდა სხვებზე მეტს ფას-

სა და ეპყრობოდა მათ თავაზიანად, ძმულ-რად. იგი ბრძანებით უნ არ აკეთებინებდა საქმეს, პირადი მაგალითით მოქმედებდა: ყველაზე მეტს იგი შრომობდა დილიდან საღამომდინ; პეტრე უმიკაშვილი, რომელიც ნიკოსთან მსახურებდა შავი ქვის მრეწველობაში, უღრმესი მადლობით იხსენიებდა მას; აგრეთვე ბ-ნი ფილიპე გოგიჩაიშვილი, რომელსაც გერმანიაში წასვლამდინ ნიკოსთან ჰქონდა ადგილი და იქ შეგროვილი ფულით მერმე მთელი ხუთის წლფს განმავლობაში სწავლობდა. ბერლინის უნივერსიტეტში ერთი სიტყვით, ამ ხანაშიც თავისი დენტალმენობისათვის ნიკოს არ უღალატნია.

ბოლოს, ხნიერებისა და დაქანცულობის გამო, განსვენებული ნიკო იძულებული გახდა თვისი საკუთარი მადანი შავის ქვისა გაეყიდნა და დასვენებას მისცემოდა. დასასვენებლად ევროპაში ცხოვრობდა, და მხოლოდ ზაფხულობით მოდიოდა ორიოდ თვით თავის სამშობლოში. თავის მარჯვენით შეძენილს ქონებას იგი დაზოგვით, ეკანომიურად ხარჯავდა, რა-

თა თავისი გაქირებულის სამშობლოსთვის მეტი ფული დაეტოვებინა. და აქი კიდევ დაუტოვა. მთელი თანხა, წმათასო მანეთი; პატიოსანი შრომით მოპოგებული, მან უანდერძა წერაკთხვის საზოგადოებას, საისტორიო და საეტოგრაფიო საზოგადოებას, განათლების და ლიტერატურის აუვაებას თავისს საყვარელს სამშობლოში.

ამისთანა ყოვლად ღირსეულს სიცოცხლქს მოჰყვა მეტად მშვიდპიანი გარდაცვალება: საღ-საღამათმა ნიკომ ღამის თორმეტ საათზე დაიძინა, უტანჯველად გამოესალმა ძილში წუთისოფელს და გადასახლდა ზეციურს სამშობლოში.

გადასახლდა მეთქი მოგახსენებთ იმის გამოც, რომ საფრანგეთის ერთი გამოჩენილი მეცნიერი—ფლამარიონი ამბობს: კვდებიან და ქრებიან მარტო უგუნურნი და ბოროტნი, როგორც უარყოფობითნი არაფრობანი, ნულები; ხოლო გონიერნი და კეთილნი, როგორც მკვიდრნი ზნეობრივნი ძალნი, ფიზიკური სიკვდილის შემდეგაც, სტკმებიან არსებობითო.

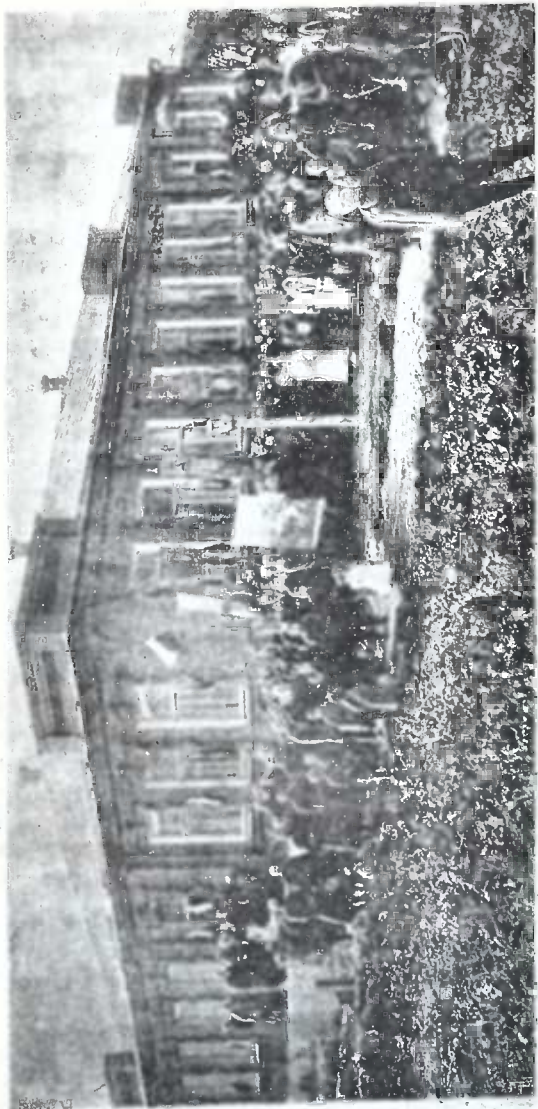
იაკობ გოგებაშვილი.

ალაგირელ ქართველთს კულტურული ნაბიჯი

(წერილი ჩრდილო კავკასიიდან)

დალაქ კავკაიდან დასავლეთისაკენ 52 კურსის მანძილზე სოფელი ალაგირი მდებარეობს. ალაგირს სასლერავს: აღმოსავლეთით—მდინარე არღონი, ჩრდილო-აღმოსავლეთით—სოფელი სლერვარდანი, დასავლეთით—სახელმწიფო ტყე, სამხრეთით—ოსეთის სამსკდრო გზატკეცილი. აღმინისტრატულოთ ალაგირი თერგის ოლქის კავკაის განყოფილის შესამე

საშლივით უმანს ეჭუოვნის და უბნის ბოქულის რეზიდენტის შეადგენს. ალაგირი შავი ზღვის ზედა პირთან 2096 ფუტის სიმაღლეზე ქვეს და კავკასიის მთათა მწვედვის კალთებზე ქვეს საუკეთესო მდებარეობის ადგილი უჭირავს: მარად დაუშრადი, კანსადი, მთის ხეარა, გემიოელი კაღმასით მდიდარი, მდინარე, არღონი, სოქიერი და მოსავლიან

ალაგირის სკოლა, ლიტანია სკოლის კურობევის დღეს.

სახნავ-სათვის მიწები, მრავალი საბაღახოები, სხმი მხრით შემორტყმული ველებითაა, ტყეები—აი რა შეადგენს ალაკირელ შვიდართა სათავეს და სიმდიდრეს. სწორედ ეს უხვად დაჭრილფოთიანი ბუჩქები და მასთან სახნავ-სათვის მიწების რაოდენობის სიმრავლე უფროა იმის მიზეზი, რომ უდავლოდ შეწყობილი რაჭველი გლეხკაცობა ამ 30 წლის წინათ გადმოსახლებულს ალაკირში და სველეებისაშერ ხარბთ დასწავებთა შეერნობას. მირველი „ემიგრანტები“, რომელთაც წილად წლითა სძირველის უასვენს და სიუფელის ჩაურა ალაკირში, ერთიდან თხუთმეტოდე კომლი **ლობუანიძეები** და **მეტრეველები**. იმ დროს ალაკირში მოქმედებდა რუსეთის კამპანის ტუბა-ურცხლის ქარხანა, სდაც **სადონის** სათო მადნებიდან (35 ვერსის მანძილზე ალაკირიდან) ეხილებოდენ მადნს. ამ ქარხანას მიუზიდავს რუსეთიდან უსქოდ დარჩენილი მუშები. როცა ქარხანას მუშობა შეწყვეტა *), რუს მუშებს აუღათ აჯარით ხაზინის სახნავ-სათვის მიწები და საბაღახო ადგილები, რა სავიარველი; თითქმის მუქთად, და შეერნობისათვის მიუვიათ ხელი. გარდა იმისა, რომ თვითონ ამუშავებდნენ აჯარით ადებულ მიწებს, მათხონილებებზე გადამეტებულ ნაკვეთებს აქირავებდნენ დესიატინობით: სახნავ მიწებს წლიურათ 3 მანეთად— დესიატინას, ხოლო საბაღახოს—ათ შერათ. ასეთ იაფ ფასებში ადგილების ადება ძლიერ ხელსაერელი და სასარგებლო შეიქნა ხლად გადმოსახლებულ შრომის მოყარე რაჭველ გემიერანტობათვის. ისინი ბევრად და ენერგიულათ შეუდგენ ბაღების და ბოსტნების გაშენებას, ხენა-თესვას და აი, მხოლოდ ეს დარგი შეერნობისა შეადგენდა მათ ცხოვერ-

ბის საღასარს,—უმეტეს ნაწილად და უმახერესთ შეადგენს დღესაც. გადმოსახლებულთ რიცხვს შროვერსიულათ დაწეია ზრდა და დღეს ალაკირში მცხოვერებ ქარაველათ რიცხვი 200 კომლამდე ადის, რაც 1000 სულზე მეტს შეადგენს. (ორთავე სქესისს). ქართველები თითქმის ეველა **რაჭვიან** გადმოსახლებულნი არიან. სემისხენებულ 200 კომლში შედის: 46 კომლი—ლობუანიძე, 32 კომლი—მეტრეველი, 20 კომლი—რეხიაშვილი, 5 კომლი—გუგუშვილი, 4—ჩიკვილაძე, სიდაშელი, ვახისანი, ჩხლადე—თბოთხი კომლი, ვობევიშვილი, ვააშელიშვილი, ვააერაძე, სულთახაშვილი, ტაბუცაძე, ალავედი, დოკვაძე, სხირტლაძე, მასურაძე—ორთხი კომლი, ჩავიდაშვილი—3; სახანაძე, მინდელაშვილი, ვოკაური (ვახეთიდანა) ვამერელიძე და სხვა—თითო კომლი... თუ მივიდებთ მხედველობაში, რომ მიუღს ალაკირში 450 სული მცხოვერები თაველბა (იხილე **Стат. Тер. Обл. за 1911 г.**), ქართველები შეადგენს თითქმის მთელ მცხოვერებათა **მეოთხედ** ნაწილს¹⁾.

მიუხედავად იმისა, რომ დღეს საგრძობლათ აწეულთ სახნავ-სათვის მიწის ფასები²⁾, (სახნავ-სათვის—დესიატინა იცება—30 მანეთად, საბაღახო—15 მანეთად.) ქართველები, როვეორც ზემოთაც მქანდა დანიშნული, უმახერესთ მიწის შეშობას ეწევიან. სიმინდი, ზური, ლილიფარა, ვეახი, ბოსტნეული და სხვ. ბარქიანათ მოდის. აქარერი ვაშლი, ქლიავი, მსხალი—ხომ საუვეოესო თეიხების ხიდათ თაველბა. რეინის ცხის სადგური-დარკოხის სახაოვეც და

¹⁾ ალაკირში ცხოვრობენ: ოსები, რუსები (გარდა ქართველებისა) და ორიოდ სომეხი. ოსები თითქმის მცხოვერება ნახევარს შეადგენენ.

²⁾ ოს **ბახჩიშვი** რუსებიდან ადებულთ აქვე წლით 600 დესიატინამდე საბაღახო და სახნავი მიწა იჯარით საექსპლოატაციო მიზნით.

*) მადნები იჯარით აუღია ბელგიის კამპანის და ქარხანა კავკაში გაუხსნია. ეს ქარხანა ამხადებს გოგირდის სიმეფებს...

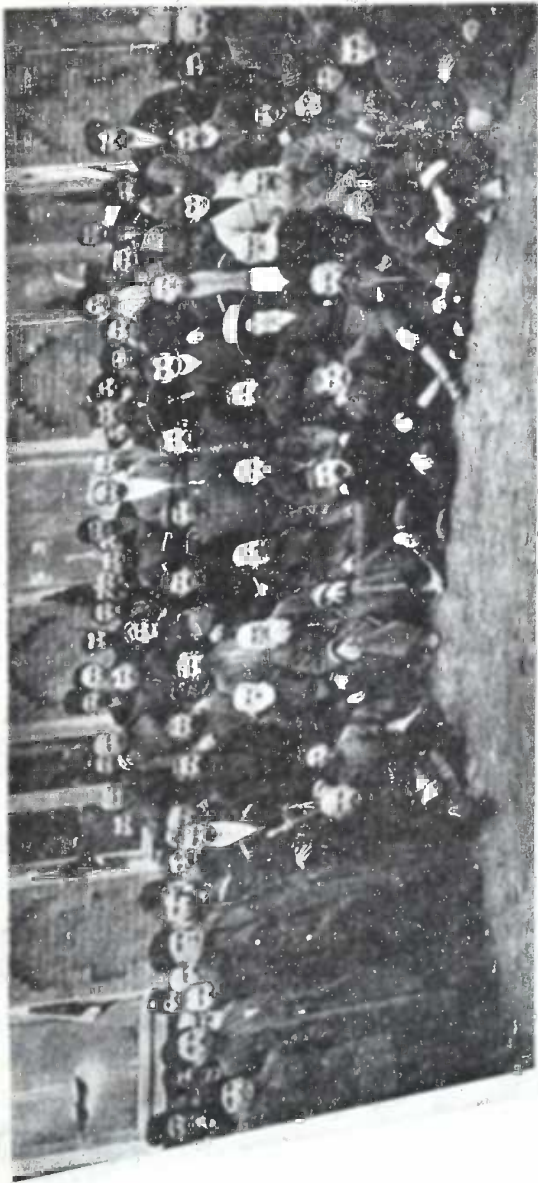
ალაგირის სკოლის მოწაფეები და მასწავლებლები.

მასთან კარგი გზებიც სქალს უწყობს მცხოვრებით თავისი ნაწარმოები, შრომის სიუფიციენტობის სხვა და სხვა ადგილას და ბზარი მოუპოვონ. გარდა მიწის მუშაობის აქაური ქართველები აქედნებ ატრეფიკ დროებს კომერციული სიზნით და კარგ ფასებშიაც უიღიან. იშვიათად ნახავთ მიწის მომუშავეს, რომ სკუთარი ოჯახი, ხარ-ურემი, ძროხა და შინური ცხოველები და ფრინველები არ ჰქვავდეს. მცხოვრებთა შორის არის აგრეთვე: 17-დეკატარი; 25-დე-დურკალი, არიან: მეთონეებიც; შვედლები. მიფურჩები და სხვა... შედარებით ალაგირში სანოვებისა და სს. იათობას. მაგალითად: სვეტი შუა შოტანითა და დადებით—10 მანეთი ღირს, ხორცი—გიორგნა—11 კახ., ზური 1 შ., იუთი მსხალი—40 კ. (ორი აბაზი) და სს... ჰვაჟი წახსადი და შირალია. ზამთარში სიცივე სიძირად 20 %-დი ადის სოფელში. ზაფხულობით კავკავიდან და სხვა ქალაქებიდან ალაგირს, რატორც სააგარაკო ადგილს, იგორი სტუმრები უტანება.

სწავლა-განათლების შირით ალაგირი არ ხამორჩინა მის სოფლებს. აქ არსებობს: ორკლასიანი სამინისტრო სკოლა, ოსების ერთკლასიანი შირველ დაწესებულები სკოლა, ქართული (სამრეკლო) ერთკლასიანი სკოლა და წიგნთ-საცვ სამკითხველო. შეიძლება ეს ურადლება უნდა შეეხებოდეს ქართულ სკოლას და მის შიველ ისტორიასზე.

როცა გადმოსახლებულ ქართველთა რიცხვი სკამათ კაზრდიდა და სკოლის ასაკის ბავშვთა რიცხვსაც უმატრია, რამოდენიმე მოწინავე შეგნებულ გლეხს დაბადების ახრათ სკოლის დაარსება, ხოლო ამ ახრის განხორციელება ძლიერ სძნელთ გამხდარა თავდაპირველად: უმრავლესობა წინააღმდეგი უთიფლა. მიუხედავთ ამისა, ნიადაგ მიწისა და ატიტაციას სკოლის სარკებლობაზე თავისი ნუოფი გაშოულა და უმრავლესობა დაუთანხმების სკო-

ლის დაარსების საქირთებაზე. შთავრობის წინაშე შემწეობა გაუწყობათ: კავკავის სკაითედრო ტაძრის დეკანოზს შამ კ. ალექსანდროვს და კავგ. გიმ. მასწავლებელს ბნ კახიძეს. 1897 წელს სკოლა დაურთავთ სამრგვლო სკოლის განხრისა. დაარსებისათსავე აღნიშნულ სკოლაში სწავლა ქართულს ენაზე დაუწყეთ. თვით ალექსანდროვი შუამდგომელია შთავრობის წინაშე, იმ ახრისა უთიფლა, რომ სკოლა შხლოთ შამინ შოიტანს ჩაუთავს, რაცა სკანების სწავლება შმობდოურს ენაზე იქნება (არ ჰგანებია იმერეთის ეპარ. საბჭოს წევრებს—ქართველ ტრავში განხვეულ ზურიშკეიბებს, რომელთაც ქართული ენა შეუიწირებიათ შ. დ. სკოლებში—იხიდე—ი. გოგებშეგაღის წკრილი (სახ. გ. № 455) და შირთლაც დღემდი სკოლაში თავისუფლთ წარშოების სწავლება თითქმის უფვალ სკანების ქართულს ენაზე. თეციათური ცამვე სკოლის შღვლელი ანდრეევსკი (ქართული. არ იცის) შხლოდ ქალაღლზე ითულება სდეთო სწულის მასწავლებლად, ფაქტურად სდეთო სწუელს თვით მასწავლებლები ასწავლიან, სამშობლო ენაზე). 1910 წლამდი სკოლის უფელს განუოთელები შოსწავლებლებს ერთი მასწავლებელი ასწავლიდა. თავის ანსებობის განსშელობაში სკოლას 1 მასწავლებელი ცამოუცვლიათ: შველ ღომთათიძე, ვრმ. სირბილაქ. გრიგოლ რაზმაქ, დუდუშური, შექაშეილი. სკოლის გამტაცვსლებში და ჩხხის გულში სკოლის სიუვარულის შთანერგვის საქმეში დიდი სმისხტერი შიუძღვის ბნ რაზმაქს (ამ უამთ კავ. ქართულ სკოლასშია შ—ლათ) შირველი ქართული ხორო ალაგირში მან შეადგინა და შირველათ. ქართული წარმოდგენ მან გამართა. 1910 წლიდან სკოლას ერთი მასწავლებელიც მოემტა და ამ უამთ ორთ მასწავლებელი ასწავლის: გიორ. უტურასვილო და ქანი ატრაი. ფოცხეკრასვილი. სკოლაში 100 მთსწავლე ქალ-ვაჟი სწავლობს.

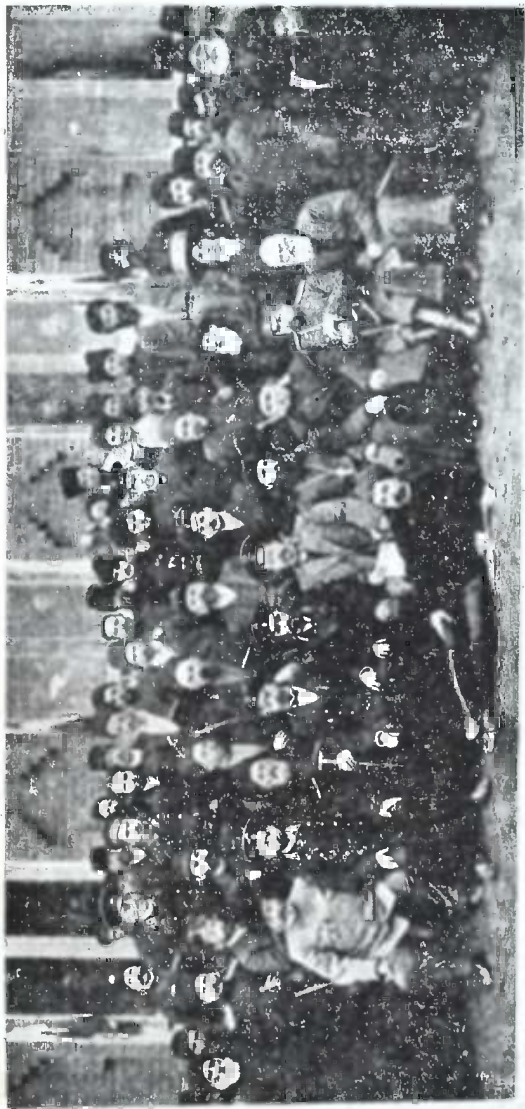

ალაგირის სკოლის ამგენგელი კომისია და ალაგირელი ქართველები.

დღემდე სკოლა ნაქირავებ შერთებში იყო მოთავსებული და ხშირად იცვლიდა ბინებს დღეს კი სკოლას საკუთარი აკურის, თუნუქის სახურავით, ვეებერთელა ერთ სართულიანი შენობა აქვს. შენობა 11,500 მან. დამფადარა, გარდა სკოლის ადგილისა, რომელიც მცნო-ერბთ 1350 მანეთად უყიდნიათ (150 ოთხ. სკე). ღარბაზი 26 არმინია სივრდით და მოწ-ულობილას წარმოდგენების განმართავათ. ეს ვეებერთელა ტაძარი მუდნიერების, გამაგრე-ლებელი განათლებისა მდებარე ხალხში, სულ რაღაც 8 თვის განმავლობაში აუგია ენერ-გიით სავსე, შრომის მოყვარე ქართველთ, „ვევლას ერთისთვის, ერთი ვევლასთვის - ვევე-ლა ერთი მიზნისთვის“, აი დიდი ძალა, რომელსაც აუთოქმედობა შრომითი ხალხის შეგუავშირება და შეერთებული შრომის სა-უოფი გამოუდა... დიდი ღვაწლი და შრომა მიუძღვისთ საქმის შეთაურებს და წინამძღო-ლებს: ილია ლობჯინიძეს, ალექსი ლობჯინი-ძეს, თქრუა ლობჯინიძეს, ილია გუგუშვილს, სოლომონ შეტრეველს და სხვ.

13 ნოემბერს მრავალი მოზატეებელი სტუმრებისა და თითქმის მთელი ალაგორელი ქართველების თანადანწრებით, დღის 12 სა-ათზე, მოხდა ახლათ აშენებული სკოლის შე-ნობის კურთხევა. სკოლის კურთხევის შემდეგ ახალი შენობის ვეებერთელა ღარბაზში და დე-რეფანში სტუმარ-მასწავლებლის რიცხვით 300-დი მოუსხდნენ სუფრებს და სადიდის ტემას შეუდგნენ. „მოგილოცავთ ძვირად, დიდებულ დღეს, თქვენი შრომის ნათესის დაგვირგვი-ნებისას, მადლობას და პატივის ცემის დი-რისა ალაგორელი ქართველი საზოგადოება, რომ მიბაძვის დირსი მაკალითი გვაჩვენა და თავი-სი შრომით ასეთი მშენებური შენობა ააგო, გაუმარჯავს თქვენი შრომის საყოფის!“ — განი-მა პირველი ხმა ტალღუშაძისა... საღმრ-თა „ვაზა“ დაიკრია და ხორამ ბნ უტურაშვი-ლის ლიტარობით მრავალ-ვაშვილი აკალო-

ბა... „მით უფრო განსხარელი, დირს ადს-ნიშნავი და სამახსოვრო არის დღევან-დელი დღე, რომ შრომითი ხალხი, თავის დაკარგული ზღვებით ატებულ შენობას, თ-ვის ნაშრომის თავის თვალთა ხედავს და მის დიდ სარგებლობას თვითონა ჰგრძნობს, გა-ნაკრძეთ ასეთი გზით მსვლელობა, შრომით-ლი ხალხი, და საუკეთესო შერმისი თქვენი იქნება“... ამბობს შერე ორატორი და გვლავ უვაზა“-ს ძახილი და მრავალ ვაშვირ. „ის დრო, როცა ფიზიკური, პარპაროსელი ძალა, ერთი ერის შერე ერის შერე დაშვრება, განადგურება და შევლავა, სისხლის ღვრა— ითვლებოდა გმირობა, დიდებულ დღესასწაუ-ლათ, შეინგავა დღეს; დღეს სხვა რავე ითვ-ლება გმირობათ, ვაჯანობათ, დღეს უფრო სხვა რავეა სადღესასწაულთ. სახელდობრ ის, რასაც თქვენ დღესასწაულობთ. დღეს—სწავ-ლა-განათლების გავრცელება, მდებარე ხალხის გათვითნობიერება— აი რა ითვლება გმირო-ბათ; „ხმალი იმდღეს ვერა იქმს, შრისხანე და ძლიერი, რასაც იქმნს მშვიდობიანი კალ-მის პატარა წვერო“, განა ამათიამ განათ-ლებით, არ დამარცხა ვეებერთელა რუსე-თი!?... დიდათ მოხარული ვარ, რომ თქვენ სწორეთ ამ გზას დადგომიხართ, ნუ მოშორ-დებით ამ კულტურულ გზას, იარეთ ამ გზით, და, შერწმუნეთ, რომ თქვენითვის ადვილი შეიქნება კერვის დამსხვრევა, შტრის ძლევა, ბნელ ურუნეთი გაიფანტება და თქვენითვის გა-თენდება“... დასძინა მესამე ორატორმა: „ამ-დენხანს აქა ვმსახურებ და ერთი მაკალითი არ მახსოვს, რომ ქურდობაში, ან რაიმე ცუდ საქმეში ქართველი გარეოდეს; ეს დიდად სა-სიამოვნო მოვლენაა. აქაური ქართველების საქმე—შრომა და ვევლავსე შერე შრომა დღეს გამოიჩინა, — ეს განათლების ტაძრის ატება, მისი დაგვირგვინება“... რიხანნი სით წარმოსთქვა ადგილობრივმა გამოძიებულმა (ტომით აისორმა). ვევლა ორატორების სიტ-

ალაგირის სკოლის კურობევის დროს დამსწრე სტუმრები.

უვაში მშრომელი ხალხის ხორბა, მშრომელი ხალხის სიძლიერე იყო აღნუსხული.

კავკაზიდან მრავალი მისალოტი დეპუტა მთავალა: ბ-ნი იოსებ შვილიუისიკან (თავმჯ. წ.-გ. ბ. ს. გ.-სა), თავ. იასონ ლორთქიფანიძისკან, გ. ბურდუღისკან, ზ. კიკაძისკან, შვედლიშვილისკან, ჩათაძისკან, თ. სარაჯიშვილისკან, ილია სხირტაძისკან, ტ. კახიძისკან (რომელიმაც სკრანს იგულ. ს. სურათები შესწირა), იმუღაძისკან... ს. უსხუბეღიან — მღვდელ ბაღალაშვილი დედაშურისკან და სხ.

აღვლეთელი ი. შვიდევი, ი. ლორთქიფანიძე, სახელმწ. დუმის ქართველი დეპუტატები: გეგუშვილი და ჩხეიძე. კარგი შთაბეჭ-

დილება მოახდინეს თამადაშვილი ი-ნის გაკრიტიკება, კალაშვილი (ტუხუცა), აკკრმანძე...

13 ნონბერი მარად დარჩება ალაგირულ ქართველთა ჩსაგნაში, ამ დღეს აკურთხეს წვედადის უსაქანელი მტერის, სკოლის ვექტორულა შესობა, აკებული ზირდაზირი, საკეთარი გლეხკაცობის შრომით და რეფლით. ვუსურკებ ალაგირულ ქართველებს, რომ ისეთი ცხოველ-მოთველი სულით აღვსებულა იოს მათი შრომის ნაყოფი; რომ ყოველ ქართველს ნათლათ გუგოს და შეეგნოს სკოლის დიდა მნიშვნელობა თავისი ნამდვილი, და არა დამახინჯებული სასით...

ვარლამ ბურჯანაძე.

გიორგი სააკაძე

(სიტუკა წარმოთქმული სახალხო სახლში გორგის სააკაძის გასამართლებაზე)

ბ. მოსამართლენო და მსაჯულნო!

თქვენ დღეს წილად გვხდათ მეტად მძიმე და რთული საკითხის გადაჭრა, თქვენს წინაშე სდგას ადამიანი, რომელსაც ჩვენი მრავალ-ტანჯული ერის ისტორიამ დიდი მოურავის სახელი უწოდა. და აი თქვენ უნდა გვითხრათ დღეს გადაჭრით: მთელი მოღვაწეობა იმ ადამიანისა სამშობლო ქვეყნის ასპარეზზე ჭეშმარიტება იყო, თუ სიყალბე. კეთილი თუ ბოროტი, ქვეყნის საკეთილდღეოდ თუ დასაღუბავად მიმართული. ვაისწენთ, ბატონებო პილატეს კითხვა: რა არის ჭეშმარიტებაო.

ორიათასმა წელმა განვლო აგერ მას აქეთ; შეგნებული ადამიანი წინეთაც და ამ ხნის განმავლობაშიც მუდამ ეკითხებოდა თავის თავს: რა არის ჭეშმარიტებაო,

მაგრამ გადაჭრილი პასუხი ჯერ არავის არა ჰმენია.

და მართლაც ბ. მოსამართლენო და ნაფიცნო მსაჯულნო! რა არის ჭეშმარიტება, რა არის სიყალბე? რა არის კეთილი და ბოროტი! რა არის წასაბამი ან რა დასავაში, ვასაკიცხი?

თუ ყველა ამ ცნებებს გამოჰყოფთ, გამოაცალკეებთ ცხოვრებიდან, მიიღებთ მხოლოდ უშინაარსო სიტყვებს.

რატომ? იმიტომ რომ აზრს, შინაარს ყველა ამგვარ ცნებებს თვით ცხოვრება აძლევს.

ცხოვრების გარეშე ჭეშმარიტება და სიყალბე, კეთილი და ბოროტი, კარგი ავი არ არსებობენ, — ყოველივე ეს თვით ცხოვრების ჰეროზებში ისახება და ვითარდება.

ამიტომ როდესაც გვინდა, ადამიანის მოქმედებას ფასი დავსდეთ, უნდა ვიცოდეთ პირობები ამ მოქმედებისა ე. ი. უნდა გავიცნოთ ერთის მხრით თვით მოქმედი ადამიანი, მეორეს მხრით ისტორიული გარემო, რომელშიაც ის მოღვაწეობდა.

არაერთარი მოქმედება ადამიანისათვის თავად, ცხოვრების პირობების გარეშე, არც კარგია, არც ცუდი, არც კეთილი, არც ბოროტი.

ყოველ მოქმედებას, ყოველ ნაბიჯს ადამიანისათვის თვით ცხოვრება აჯენს ბეჭედს. მივმართოთ სულ უბრალო მაგალითს: როსკიპობა საზოგადოებას, საძაგელი რამ არის, მაგრამ რომელი თქვენგანი აიღებს ქვას იმ დედის ჩასაქოლად, რომელიც თავის სხეულსა ჰყიდის, რათა უსუსური ბავშვები შიმშილისაგან სიკვდილს გადაარჩინოს, როდესაც მას სხვა გზა აღარა დარჩენია რა?

მკვლელობაზე უსაშინელესი დანაშაული მე ვერ წარმომიდგენია. ვისა აქეს უფლება, თავის მზგავს არსებას სიცოცხლე მოუსპოს? არავის. მკვლელი ღირსია ზიზღისა, ჩაქოლისა. მაგრამ განა თქვენ არ იცით ისეთი მაგალითები, როცა ხალხი მკვლელს ამართლებს? და არა თუ ამართლებს, აღიდებს კიდევ, ქებას ასაბამს?

ბატონებო! საზოგადოებრივ ასპარეზზე მოღვაწეობის დასაფასებლად ზოგადი, ერთხელ და სამუდამოდ გამოჭრილი საზომი არ არსებობს, — ის რაც ერთ პირობებში ვასაკიცხია, მეოთხეში შეიძლება სანაქებოც გახდეს.

მე მინდა, მე გთხოვ ბ. მოსამართლენო და ნათქვამო მსაჯულნო, ყოველივე ეს გაითვალისწინოთ, როცა თათბირი გეჭ-

ნებათ ვაორგი სააკაძის მთელი მოღვაწეობის შესახებ.

ბ. მოსამართლენო. თქვენს წინაშე რომ იდგეს ჩვეულებრივი ადამიანი, რომლის მთელი მოღვაწეობაც ჩვეულებრივ პირობებში გაშლილიყოს, მაშინ მე პირველი დავეთანხმები ბ. ბრალმდებლებს, მოვახსენებდით: დიახ, გიორგი სააკაძე დამნაშავეა შეთქი.

მაგრამ ბ. მოსამართლენო, თქვენ წინაშე არის ადამიანი არა ჩვეულებრივი, მთელი მაგისი მოღვაწეობა სწარმოებდა არა ჩვეულებრივს პირობებში.

ამგვარ შემთხვევაში მეტი სიფრთხილე ასჯერ გავზომვა უაღაგო არ არის.

თქვენ თვითონ გავგხსენებთ ბ. მოსამართლენო, რომ არა ჩვეულებრივ შემთხვევაში ზოგჯერ — სათაყვანებელია ისეთი მოქმედება, რომლის სახელიც ჩვეულებრივ დროს მხოლოდ დანაშაულია. არა ჩვეულებრივ შემთხვევაში ზოგჯერ ადამიანი არა-თუ იძულებული, ვალდებულია ისეთ გზას დაადგეს, რომელიც ჩვეულებრივ პირობებში უარსაყოფია.

საქმე მხოლოდ ისაა, თუ ვინ რისთვის, რა მიზნისთვის ირჩევს ასეთს გზას.

— ეჭე! მიზანი შენ თვალში ყოველგვარ საშუალებას ამართლებს? შეიძლება გამკიცხოთ, მაგრამ არა ბატონებო, მიზანი არ ამართლებს ყოველგვარ საშუალებას. ხოლო როდესაც ყველა „რიგია-ნი“ საშუალება უქმია და უნაყოფო, უკიდურესი საშუალების ხმარება ეპატიება მაშინ იმ ადამიანს; ვინც უმაღლეს მიზანს ახორციელებს.

რომ ჩაუკვირდეთ ბ. მოსამართლენო, საზოგადოებას, ორგვარი ბუნების პირებს შენიშნათ.

ერთის მთელი მსოფლიო, მთელი მარადისობა მისი საკუთარი ოჯახია. თუ ის

და მისი ოჯახი კარგათ იქნენ, სხვა მას არაფერი აღარღებს, არაფერი აფიქრებს. ჭვეყნის ვარამი, ჭვეყნის მხიარულება იმის გულს არა სწვდება; მისი ოცნება საკუთარ კერას არ ვასცილდება, მისი სურვილები საკუთარ კეთილდღეობას. დეე, მთელი ჭვეყანა უბედური იყოს, რას დავეძებ, ოღონდ მე ვიყო ბედნიერიო, აი მისი სულთა სწრაფვა.

ბედნიერიაო, გაიგონებთ ამგვარი ადამიანის შესახებ, მაგრამ ბ. მოსამართლენო, ეს არის პირუტყვეული, ზოოლოგიური ბედნიერება. და მთელი კაცობრიობა რომ ასეთ ბედნიერთაგან შესდგებოდეს, ცხოვრება ჩირათ არ ეღირებოდა და ადამიანი დამპალ პანტათ.

მეორე ადამიანის მთელი ოცნება მთელი საზოგადოების, მთელი ერის, მთელი კაცობრიობის გარეშე მო ტრიალებს; მთელის ბედნიერება მისი საკუთარი ბედნიერებაა. მისი პირადი ბედნიერება გათქვეფილა საზოგადო ბედნიერებაში; პირადი ბედნიერება და პირადი უბედურება მისთვის არ არსებობს.

შეუძლებელია ბედნიერი ვიყო იქ, საცა ჩემს გარეშე მო უმრავლესობა უბედური იყო, ჰფიქრობს ის მუდამ. უბედური სულელი, გაიგონებთ ამგვარ პირების შესახებ. მაგრამ არა ბ. მოსამართლენო, უმაღლეს უზენაეს ბედნიერებას მხოლოდ ესენი ეწაფებიან. პირად ცხოვრებაში ისინი უბედურნი არიან, იმათ სდევნიან, აწამებენ, სტანჯვენ, ჰხოცვენ, მაგრამ მარილს კაცობრიობისას მხოლოდ ესენი შეადგენენ. და ამგვარი პირები რომ არ ევლინებოდნენ დრო და დრო კაცობრიობას, ცხოვრება ერთ ფურთხათ არ ეღირებოდა.

ამგვარ პირებს ჩვენ ვაღმერთებთ და როცა გულში უიმედობა დაისადგურებს,

ამგვარი პირების სურათი და მოგონება ხელ-ახალი იმედებით გვაგვებს, გვაფრთხილებს და წინ, უკეთესი მერმისისაკენ გვეზიდება.

და თვით ცხოვრება განა რა არის, თუ არ მისწრაფება უკეთესისადმი!

ამ უკანასკნელ პირთა გუნდს ეკუთვნის დიდი მოურავიც.

მაგისტვის არა თუ პირადი ბედნიერება, პირადი სიცოცხლეს არ არსებობს.

უმაღლესი ბედნიერება ეს სიცოცხლეა; როდესაც გრძნობ, რომ შენ შეგნებულნი წვერი ხარ მსოფლიოსი, ეს უმაღლესი ნეტარებაა; მაგრამ არც ერთი და არც მეორე არ არსებობს დიდი მოურავისათვის.

მაგისტვის არსებობს მხოლოდ სამშობლო, მთელი ქართველი ერი.

არა თუ პირად ბედნიერებას, პირად სიცოცხლეს გასწირავს ეგ მთელი ერის კეთილდღეობისათვის.

პირად ცხოვრებაში მამას შეიღზე—პატაზე უძვირფასესი არავინ გააჩნია. მთელი იმედები პატაზე აქვს დამყარებული, მაგრამ როცა მთელი ერის კეთილდღეობი ითხოვს პატარის სიკვდილს, ეგ ჰკლავს თავის საყვარელს, თავის უძვირფასესს, თავის ერთად ერთ—პატას.

როგორც მამა ეგ სტირის, ლოყებს ისოკავს, ხოლო როგორც ღირსეული ადამიანი, როგორც სათაყვანებელი შვილი თავისი ერისა, ამაყად ამბობს:

პატა მთელს ერს ვერა ჰშობავს, მთელი ერი კი ბევრ პატას ჰშობავსო.

თქვენ გეკოლინებათ ბევრი დიდებული აფორიზმები, მაგრამ ამაზე დიდებული კი არა, ბ. მოსამართლენო.

არა თუ პატას, ცოლს, მეგობრებს; ნათესავებს, საკუთარს თავს გასწირავს დიდი მოურავი, თუ კი ეს საჭიროა მამულის კეთილდღეობისათვის.

ვერ წარმოიდგენთ ვერავითარ მსხვერპლს, რის წინაშეც დიდი მოუტრავი გაჩერდეს, თუ კი სხვა გზა არ ექნება სამშობლოს გადასარჩენათ.

ნურავინ მეტყვის, ნურავინ გამაგონებს, რომ ეს გაუგებარია.

ვისაც თავისი ერი, ერი ბედნიერი კი არა ტანჯული, მრავალ-ტანჯული შეპყვარებია, ვისაც სიყვარული აი აქ გულში უგრძენია, მისთვის გიორგის სულიერი განწყობილება ცხადია ვითარცა ნათელი მზისა.

ცხოვრება გრძნობას მოკლებული, სიციცხლე უსიყვარულოთ აუტანელი სამარის, სიმახინჯეა.

და სიყვარული სამშობლოსადმი განა უმაღლესი გრძნობა არ არის?

განა სამშობლო ღირსი არ არი სიყვარულისა? განა ადამიანი ვალდებული არ არის, სამშობლოს სიყვარულით ყოველისფერი დაივიწყოს, ყოველისფერი სძლიოს და გადაჰლახოს?

თქვენ მეტყვით, ეს გრძნობა გარყენესო, თქვენ გამაჩუმებთ: ყოველ დაბალ ზღამიანს სამშობლო აკერია ენაზეო.

თქვენ პირში ჩამჩრით: ყოველი უპატიოსნო სამშობლოს სიყვარულის სამოსელში ახვევს თავის საკუთარ, პირად ინტერესებსო.

მეც გეტყვი: განა ამგვარი პირია დიდი მოუტრავი? განა ამგვარია ამისი სიყვარული სამშობლოსადმი?

ამან ხომ თავისი იმედი — პაატა საკუთარის ხელით ზვარაკათ შესწირა სამშობლოს საკურთხეველზე?

განა ამაზედ წმინდა, ამაზედ უანგარო, ამაზედ ღრმა, ამაზედ ძლიერი სიყვარული არა თუ სინამდვილეს, დიდებულის პოეტის უსახლგრო ფანტაზიას კი შეუქმნია?

ჰო წარსულიდან თქვენ იცით ერთი მაგალითი, როდესაც აბრაამი ისააკს ღმერთსა სწორავდა მსხვერპლათ, მაგრამ ნუ დაივიწყებთ, რომ აბრაამს ამოქმედებდა შიში ღვთისა, გიორგის კი სიყვარული სამშობლოსი.

ბ. მოსამართლენო, ასეთ ძლიერ სიყვარულს დაუპირდაპირეთ სამშობლოს მდგომარეობა, მისი მაშინდელი ბედ-იღბალი.

ჩვენი ფეოდალები სამშობლოს იღვის შეგნებას სრულებით მოკლებული იყვნენ. სამშობლო — ეს მე ვარ! აი რასა ჰფიქრობდა და გრძნობდა ყოველი მათგანი.

ათასათ დაქუცმაცებულ საქართველოს ისინი წურბელებსავით სასიციცხლო სისხლსა სწუწინდნენ და სამარეს უმზადებდენ. აკი კიდევ გაუთხარეს სამარე!

მეფე სათამაშო ბურთათ ჰყავდათ ფეოდალებს ვადაქცეული. საქართველოში მეფობდენ შადიმანის მზავსი ფეოდალები და არა მეფე.

ერთათ ერთი გიორგი სააკაძე იყო, რომელსაც გათვალისწინებული ჰქონდა სამშობლოს აწმყო და მომავალი, რომელიც სამშობლოს ე. ი. მთელი ერის ინტერესს ყოველისფერზე მალსა აყენებდა.

თუ ათასათ დაქსაქსული საქართველო არ გაერთიანდებოდა, მისი დაღუპვა აუცილებელი იყო. ამაში ღრმათ დარწმუნებული იყო გიორგი სააკაძე და ამიტომ მისი უძლიერესი სურვილი იყო ამ დაქსაქსული საქართველოს გაერთიანება.

როგორ, რა გზით, რა საშუალებით?

ფეოდალები საქართველოს გაერთიანების მოსისხლე მტერნი იყვნენ, რადგანაც საქართველოს გაერთიანება და გაძლიერება ფეოდალების ალაგმასა და მოსპობას მოასწავებდა. გლეხობა შიშით იყო დამონებული და შებოკვილი. ერთის სიტყვით ღვთი ერში არ იყო ისეთი ძალი,

რომელსაც შესძლებდა დიდი მოურავის ზრახვათა განხორციელება.

საშინელი ტრალიზმი დიდი მოურავისა სწორეთ აქ მდგომარეობს.

ერთი კაცი ჰლამობს საქართველოს გაერთიანებას მაშინ, როცა ყველა ძალის მექონე იმის წინააღმდეგ არის ამხედრებული; ერთ კაცს უნდა ბრძოლა ყველას წინააღმდეგ მაშინ, როცა ხუთ კაცს არც კი ესმის მისი სულის კვეთება, მისი დიდებული ზრახვანი.

ტიტანიური მიზნის განხორციელებას ერთი კაცი ჰკიდებს ხელს და ბ. ბრალმდებელი კიდევ ჰკიცხავს: საშუალებათა არჩევაში სიფაქიზე აკლდაო.

დიდ მოურავს ან გულზე ხელები უნდა დაეკრიფა და ცალიერის სიტყვებით ენუგეშებია ქართველი ერი: ნუ გეშინია, მომავალი შენია და გულს ნუ გაიტეხო, როგორც ამას ურჩევს ერთი ბრალმდებელი ან არა და საქმისთვის მიემართა.

მოურავმა სიტყვას საქმე არჩია და მიმართა სპარსეთს. რათა, რისთვის? საქართველოს ასაკლებად, როგორც ამას ბრალმდებელნი ამტკიცებენ? არა და ათასჯერ არა. იმათ ვერ იცვენეს დიდი მოურავი. სპარსელები საქართველოს დასარბევათ კი არ წამოიყვანა გიორგი სააკაძემ, არამედ ქართლის მეფის წინააღმდეგ. ქართლის მეფე გიორგის ახრით საქართველოს დაღუპვას უქალოდა და აი მას უნდოდა სპარსეთის დანგრევით ქართლის მეფე ტახტიდან გადაეგდო, რომ ქართლ-კახეთი გააერთიანებინა.

გიორგი სააკაძეს მტერი ბევრი ჰყავდა და მათს ცილის წამებას თურმე დღესაც აქვს გასავალი.

შაჰაბაზი სამჯერ შემოესია საქართველოს. პირველი შემოსვლის დროს მართლაც თან ახლდა მას გიორგი სააკაძე,

მაგრამ სწორეთ გიორგი სააკაძემ გადაარჩინა საქართველო დარბევას. მეორეთ კი შაჰაბაზი აღარ ენდა გიორგის, მარტო შამოესია საქართველოს და ააოხრა კიდეც.

გიორგი თუ საქართველოს მტერი იყო, უნდა გაჰხარებოდა კიდევ საქართველოს აკლება. მაგრამ მან შეჰკრიბა ქართველნი, ჩაჰბერა მათ ძლიერი სული თავგანწირულებისა და როცა სპარსელები მესამეთ შამოესიენ საქართველოს, ისეთი დღე დააყენა მათ, რომლის მზგავსიც ისტორიამ ორი-სამი თუ იცის: მოსპო, მოსრისა სპარსეთის ჯარი.

ამას უძახით მოლაღატეს, მამულის გამყიდველს?

ქართლ-კახეთი შეაერთა დიდმა მოურავმა. საჭირო იყო იმერეთის შემოერთება.

ამ მიზნის განხორციელებისათვის დიდმა მოურავმა ქართლელებსა და იმერლებს ერთმანეთის სისხლი დაადგრვეინა.

სამოქალაქო ომი ფრიად სამწუხარო რამ არის, მაგრამ თუ სხვა გზა არ იყო, ვაშა დიღო მოურავო, რომ უკიდირეს ზომასაც არ დაერიდებოდა მთელი საქართველოს საკეთილდღეოდ.

თუ ამ სამოქალაქო ომისაგან მოყენებულ ზარალს გვერდს დაუყენებთ იმ სარგებლობას, რაც შედეგად მოჰყვებოდა მთელი ქართველი ერისათვის ქართლ-კახეთ-იმერეთისათვის გაერთიანებას, დამეთანხმებით, რომ ქართლელებისა და იმერლებისაგან ერთმანეთის სისხლის დაღვრა სახსენებელი არ არის იქ, საცა საქმე მთელი ქართველი ერის ბედ-იღბალს, მთელი საქართველოს არსებობის საკითხს შეეხება.

ერთ თავის სიტყვაში რობესპიერმა სთქვა: ღმერთი რომ არ ჰყოფილიყო, უნდა გამოეგონებიათო.

ბატონებო! ამ სიტყვებში ღრმა ქეზ-
მარტებაა დამარბული, დიდი ცოდნაა
ხალხის ფსიხოლოგიისა.
სიკოცხლე ფუქია და წარმავალი, ადა-

მიანი სუსტი, უძლური, ბუნება კი უსა-
ზღვრო და ძლიერი. ჩვენი ოცნება ფრ-
თებ გამოლილია, ჩვენი ძალოვნე კი მას
ვერა სწვდება და როდესაც ადამიანი თა-

დიდი მთურავი გიორგი სააკაძე.

ვის არსებაში სანუგეშოს ვერასა ჰხედავს,
სისრულეს, სიდიადეს თავის გარეშე ეძი-
ებს და ჰპოვებს ღმერთში, გმირებში.

განა ამირანი, ყარაშანი არსებობდენ
როდისმე? არა. ესენი ხალხის სურვილ-
მა, ხალხის ოცნებამ შეჰქმნა.

განა შევიცარიელებს მაროლა ჰყავდათ ვილჰელმ ტელი? არა. ის მხოლოდ ხალხის ოცნებამ წარმოშობა.

ხალხს გმირები უნდა, ის გმიოებს ეძებს და როცა ცხოვრებაში მათ ვერა ჰპოვებს, იგონებს, თვითონვე ჰქმნის მათ.

ჩვენ კი... ქეშმარიტად ჩვენისთანა უბედური ერი დედა-მიწის ზურგზე არ მოიპოვება. ჩვენ თვით ცხოვრებამ მოგვცა დიდებული გმირი გიორგი სააკაძის სახით და ლამის ეგვეც კი წუმბეში ამოვსვაროთ, თავზე ლაფი დავასახთ!

ბატონებო! ორიოდ გმირი ვაგვაჩნია და გაუფრთხილდეთ ამათ, რომ ხალხმა სრულებით არ დაჰკარგოს იმედი უკეთესი მომავლისა!

დიდი მოურავი ბატონო მ-სამართლე-

ნო, გაკიცხვის ღირსი კი არ არის სათაყვანებელია და მაგისი სახელი ნეტარად სახსენებელი.

ეგ ღირსია იმისი; რომ მაგისი სურაათ ყოველი ქართველის ოჯახში ეკიდოს; რათა დედა შეილებს უთითებდეს და ეუბნებოდეს: აი ეს არის ის გიორგი სააკაძე, რომელმაც თავისი ოჯახი, თავისი ქონება, თავისი კეთილდღეობა, თავისი სიცოცხლე და თავისი შვილი საქართველოს კეთილდღეობას ანაცვალო.

მე კი ლოცვა რომ შემეძლოს, ყოველ დღე ხელაპყრობილი შევედრდი ზეცას: გიორგი სააკაძისთანა ჰირები ბლომად მოუვლინე ბედკრულ საქართველოს მეთქი.

ივ. გომართელი.

მოწერილი ამბები

(წერილი საჩხერედან)

ქველ: მასწავლებლების დანიშნულებას შუადგენს დაუღალავი შრომა სამშობლოთა კეთილდღეობისათვის, რაც დამყარებულია ჩვენი ახალგაზრდობის აღზრდაზე.

ქრისტეს დაბადებამდე მესხეთე საეკერის დიდებული საბერძნეთის ფილოსოფოსი პლატონი ამბობს: მოქალაქეთა აღზრდა განათლებასზე არის დამყარებული სრული აყვავება და კეთილდღეობა ყოველივე სახელმწიფოთისათ. თუ ჩვენ ცოტადნათ მინე დაუკვირდებით ცხოვრებას ნათლად დავინახათ, რომ ამ ფილოსოფოსის აზრი სრულ ქეშმარიტებას შუადგენს. ეს დიდებული აზრი არა ერთხელ იქმნა განმურებული არისტოტელისა და სხვა დიდებულ ფილოსოფოსებისგან. აქედან

ცხადათ სჩანს მასწავლებლების დანიშნულებას რამდენათ სასარგებლოა და დიდმნიშვნელოვანი სამშობლოსათვის, რადგანაც მთელი მისი ახალგაზრდობა ამ მასწავლებლების საშუალებით დებულბას სწავლა-განათლებას და სდება სამშობლოს გულშემატკივარ შეილება. ამისთანა დიდებული დანიშნულება ნათლად უნდა იქნეს ასრულიებული ყოველივე მასწავლებლისგან, მაგრამ ჩვენდა საუბედუროდ ამისთანა მასწავლებლები ძალიან ცოტა მოიპოვებინ ჩვენს სკოლებში. სახალხო მასწავლებლის დანიშნულება მით უფრო დიდმნიშვნელოვანია სამშობლოსათვის, რამდენადც მისი ზედატოური მოღვაწეობა ტრიალებს ჩველ ბავშვებში, რომლებიც მასწავლებლის სრულ ტაყურ

ნის ქვეშ იმყოფებიან და მისი ხელმძღვანელობით ეჩვევიან სისტემატიურად ცოდნის შეძენას, რასაც ამდენხანს მოკლებული იყვნენ.

ბავშვები, რომლებიც მარცხენა ხელს ვერ არჩევენ მარჯვენისაგან, მასწავლებლის საშუალებით ითვისებენ ეოველგვარ უსპორტოს ცოდნას და სრულიად მომზადებული შედიან საშუალო სასწავლებლის დაბალ კლასებში, სადაც უფრო კრიტიკულ თვლით უყურებენ ეოველგვარ მოვლენას. რასაკვირველია ეველად დარჯის მასწავლებლის დანიშნულება ფრიად სასარგებლოა სკოის სამშობლოსათვის, მაგრამ განსაკუთრებით ეველასე დიდ მნიშვნელოვანი არის სახალხო მასწავლებლის დანიშნულება, რომლის ხელში არის ჰირველ-დაწვებითი აღზდა და განათლება ახალგაზრდობისა. ეს დანიშნულება რამდენადაც მტკიცედ იქნება ასრულებული მასწავლებლისაგან, იმდენად წინ წავსამშობლოს საქმე; ამისთვის ეოველი მასწავლებელი უმეტეს სიფრთხილით უნდა ეეადუბოდეს მის წმინდა მოვალეობას და ნათლად ასრულებდეს მას, რადგანც ჰირველი აღზდა სწვეპტს ემწვილის ეოველსავე ბედ იბადას. თუ ჰირველად ბავშვში შესაყური აღზრდა მიიღო, შემდეგ ის სულ ბუმბურაზის ნამაფით წავა წინ, მხოლოდ თუ ბავშვმა ჰირველად ცუდი აღზრდა იგემა, შემდეგში მისი გამობრუნება მეტად შეუძლებელია. ამას ნათლად გვიმტკიცებენ დიდებული ჰელაკოგის ამას კომისიის შედარებანი. 1) ურმის თვალი ათას გვარ ნაჭრებად დასქლება, ვიდრე თაფლანირველ სისწორეს მიიღებდეს. 2) როგორც ცვილი, როცა რბილია, ხელოვნის ხელში მიიღებს სხვა და სხვა სასეს, ხოლო გამარტებული ნამტეებად იქცევა; აგრეთვე ადამიანიც, როცა ნორჩია ადვილად ითვისებს აღმზრდელის გავლენას, მოწიფულობაში ძნელი მოსაქტევაა.

სკოის ნათლად დაგინახეთ რა მნიშვნელობა

ქტონის ჰირველ-დაწვებითს აღზრდას, რაც ითხოვის მასწავლებლებისაგან დიდ სიფრთხილეს თავის მოვალეობის ასრულებაში. მაგრამ ჩხვილ ბავშვების აღზრდით არ განისაზღვრება სახალხო მასწავლებლების მოდგაწება. თვითონ სახელი „სახალხო მასწავლებელი“ ნათლად გვაჩვენებს, რომ ბავშვის აღზრდის გარდა, მას ვალად ადევს ხალხის განათლებისთვის ზრუნვა და მისი პროტრესიკინ წაწვეა. სახალხო მასწავლებელი დღითი-დღე უნდა ცდილობდეს, რითიმე სასარგებლო მოუტაროს ხალხს, რამდენადაც შესაძლებელი იქნება, წასწიოს ის განათლებისაკენ და გაუფართოვოს კონების თვალსაზრისი. რასაკვირველია, ეს დიდი რეფორმა უნებს არ მოხდება ხალხში, მაგრამ ცოტ-ცოტაობით მისი წინ წაწვეა ადვილი და მოსახერხებელია სახალხო მასწავლებლებისათვის. ამის ჰირველ და მშენიერ საშუალებას შეადგენენ ზოთულიარული ლექციები და სახალხო კითხვები. სახალხო კითხვები ერთადერთი საუკეთესო საშუალებას შეადგენს, ის აღუძრავს ხალხს კითხვის სურვილს, რაც დიდ მნიშვნელოვანი ხალხის წინსვლისათვის. ეოველი სოფლის მასწავლებელი მოვლავა გამართოს სახალხო კითხვები ეოველ კვირა-უქმე დღეს, ეს მას არც დიდს დროს წაართმევს და ადვილი მოსახერხებელიცაა მისგან. ამ ჩემს წერილში არ შემიძლია არ ავიწინხო საჩხერის მასწავლებლების სიმბატური მიზანი.

აჭური სახალხო მასწავლებლები ეოველ უქმე დღეს, ჩინის სასწავლებლის დარბაზში, მართავენ სახალხო კითხვებს, რომლებზედაც აუარებელი ხალხი ესწრება და გულმოდგინეთ ისმენს ეოველ კითხვას. რამდენიც დრო მიადის, იმდენათ იზრდება მსმენელთა რიცხვი, რაც ძლიერ სისამთვნოა. სასურველია, სხვა სახალხო მასწავლებლებმაც მიზანძონ საჩხერის

მასწავლებლებს და დაარსონ თავ-თავიანთ სასწავლებლებში იმისთანა კულტურული დაწესებულება, როგორც არის სახალხო კითხვების მოწოდება მით უფრო, რომ ამ კითხვებზე ნებაართვის ადგება ძალიან ადვილია.

საკმარისია მასწავლებლებმა შიშართოს სს-

ხალხო სკოლების ინსპექტორს, რომელიც ნებას დართავს შემდეგის კანონის ძალით.

„Уставъ утвержденный 2 декабря М. И. П. 1902 года (циркуляръ 1903 г. ст. 180).

საჩხერელი.

ნასუქად ბ-ნი „კოლხიდის“ ჰელაგოვს

ბ-ნი ჰელაგოვი მინც თავისას გაიძახის: „ჩემი სჯობსო, უცილობლობს, ვითა ჯორი“. მან „კოლხიდის № 211 და 213-ში ვებებრთელა წერილი დასტამბა „ჰელაგოვიური უკულმართობის“ სათაურით, რაც ზედმიწევნით უხდება ამ ჰელაგოვის საკუთარს ჰელაგოვიურს აზრებს. ჩემი „მცირე შენიშვნა“, წარსული წლის „განათლების“ მე IX-ში დასტამბული, ეტყობა, მას არ ეპიტნავა. „ავტორი ამ წერილისა უპირველესად მე საარაკო პირს მესახის, რადგანაც გაგებდე და ბ. გოგებაშვილის წინააღმდეგ გამოვილაშქრე“-ო, — ბრძანებს ბ-ნი ჰელაგოვი. არა, ბატონო, საარაკო პირი გიწოდეთ არა იმიტომ, რომ გაგებდეთ გოგებაშვილის წინააღმდეგ გამოლაშქრება, არამედ იმიტომ, რომ თქვენ წარმოსთქვიეთ და ეხლაც იმეორებთ ბევრს ისეთს დუბჯირს აზრს, რაც ნამდვილ ჰელაგოვთა ყურს დღემდის არ სმენია. ერთი ამათვანი თქვენი უშინაარსო მსჯელობაა, სიმართლეს მოკლებული, ვითომ უშინსკის „Родное Слово“-ს, „Дѣтскій Миръ“-ის და ი. გოგებაშვილის „დღე-ღნა“, „ბუნების კარი“ ერთს სისტემაზე აგებული იყოს. მოგახსენეთ და ვიტყვით კიდევ, რომ

დიდათ შემცდარი ბრძანდებით, ეს თქვენი აზრი სიყალბეა და ნაყოფი საქმეში ჩაუხედველობისა, სახელმძღვანელო წიგნების გარჩევის ნიჭის მოკლებულობისა, ან განძრახ ფაქტებრს, თვალსაჩინო საქმის მიფუჩჩეებისა. ამით თქვენ გუღუბრყვილო ადამიანს თუ დააჯერებთ, თორემ საქმეში ჩახედულს ადამიანს სასაცილოდ არ ეყოფა თქვენი მართლა ახირებული მსჯელობა.

ბ-ნი ჰელაგოვი მინც მიწვევს საპასუხოდ და მეუბნება: „აბა გამომყვიეთ, ბ-ნო მასწავლებლო, და დაიწყეთ მტკიცება, რომ ბ-ნი გოგებაშვილის სახელმძღვანელოები უშინსკის სახელმძღვანელოებს არ წაგავსო“ და სხ. თუმცა, როგორც წინადაც მოგახსენეთ, საანბანო კეშმარტებაზე გვექნება ლაპარაკი, მაგრამ რა გაეწყობა, გამოგყვებით, მხოლოდ ყური დაგვიგდეთ და კარგად დაისოვნეთ, რასაც ბ-ნო „ჰელაგოვი“ უბრალოდ მომაკვდავი მასწავლებელი გეტყვისთ.

დავიწყეთ ანბანიდან. უშინსკის ანბანში გატარებული აქვს სინტეტიური მეთოდი, იგი ასწავლის ჯერ რამდენსამე ასოს ცალკე, ჯერ ხმოვან ასოებს და შემდეგ გადადის სიტყვებზე, მთელს ან-

ბანში შეხვდებით სიტყვებს გარდა მოკლე წინადადებებსაც. თუმცა უშინსკი არ არის წინააღმდეგი წერა-კითხვის ერთსა და იმავე დროს სწავლებისა, მაგრამ მაინც უპირატესობას აძლევს ანბანის შესწავლას ჯერ ხელნაწერში და შემდეგ ბეჭდურში; უშინსკის ანბანში წერას კითხვა მიჰყვება.

ესლა, ბატონო, პედაგოგო, გადავშალოთ თქვენ მიერ ათვალწუნებულის ჩვენი მოკირანახულე პედაგოგის ბ-ნის ი. გოგებაშვილის ანბანი, „დედა-ენის“ პირველი ნაწილი. აქ სულ სხვა სისტემას ვხედავთ. სახელდობრ ანალიტიურ-სინტეტიურს ნორმალური სიტყვების მიხედვით. როცა უშინსკი თავიდანვე ბავშვებს აწვდის ნორჩი გონებისათვის შეუგნებელს ცალკე ხმებს, ჩვენი პედაგოგი პირველ გაკვეთილიდანვე თვალწინ უყენებს ბავშვებს, მათთვის კარგად ცნობილის და საყვარელი საგნის სახელს (ია); ბ-ნი გოგებაშვილი ასწავლის ჯერ კითხვას, შემდეგ წერას, ანბანში შეხვდებით რომორც სიტყვებს და წინადადებებს თან და თან გართულებით, აგრეთვე მოკლე მოთხრობებს, პაწია ლექსებს, რაც ბავშვისათვის ადვილი გასაგებია, წასაკითხი და სახალისო. ბ-ნი გოგებაშვილი მოითხოვს კითხვისა და წერის ერთსა და იმავე დროს სწავლებას. ამ სახით ჩვენ ნათლად ვხედავთ, რომ უშინსკისა და ბ-ნი გოგებაშვილის სისტემა და შეხედულება ანბანის სწავლებაზე ერთი და იგივე არ ყოფილა. ესლა გადავიდეთ საკითხავ წიგნზე. ანბანის შემდეგ უშინსკის პირველ გვერდზევე აქვს საგნების ზოგადი სახელები მაგ. „სასწავლო ნივთები“ და ჩამოთვლილია ეს ნივთები, შემდეგ „სათამაშოები“ და სხვა. უშინსკი ასე განმარტავს ამ თავისს სისტემას: „პირდაპირ

რამე აზრიან მოთხრობის კითხვაზე გადასვლაც ძნელია, ათი სტრიქონიანი მოთხრობა იმდენს ძალას თხოულობს პატარა მკითხველისაგან, რომ მას უძნელდება გაიგოს წაკითხულის აზრი. ამას გარდა ბავშვს კითხვაში ხშირად შეცდომები მოსდის: მასწავლებელი შეაყენებს, უსწორებს, და მოთხრობა, რაც უნდა სინტერესო იყოს, ჰკარგავს მიმზიდველობას და მასთან კითხვაც მექანიკური გამოდის. ბავშვი ცნობილობს ხმებს, გამოთქვამს სიტყვებს და შინაარსს კი გულის-ყურს არ აქცევს, მაშასადამე პირველ გაკვეთილიდანვე ეჩვევა შეუგნებელ კითხვას და სხ. (იხ. РУКОВ. КЪ ПРЕП. „РОДН. СЛОВУ“ გვ. 51 და 52).

ბ-ნი გოგებაშვილი კი სულ სხვა შეხედულობისა ამ საგანზე: მას შესაძლებლად მიაჩნია ანბანის შემდეგ მოწაფეები პირდაპირ გადავიდნენ პატარა მოთხრობების და ლექსების კითხვაზე, რომლის აზრი მასწავლებლის დაუხმარებლადაც ადვილი გასაგებია ბავშვისათვის, რომელიც ანბანის გათავების შემდეგ კითხვაშიც საკმარისად გავარჯიშებულია, თვითონ ზოგადი ცნება მოწაფემ უნდა შეითვისოს კერძო ცნებების განხილვის შემდეგ, ცხოველი სიტყვით, საუბრების საშუალებით და არა მარტო წიგნში წაკითხვით. უშინსკის მშრალი კლასიფიკაცია აქვს, ბ-ნი გოგებაშვილი კი ამ მშრალ მასალას „დედა-ენაში“ სიცოცხლეს აძლევს, ყოველ სასაუბროს წინ უძღვის მოთხრობები, ლექსები, არაკები, ზღაპრები და სხვა მასალა კერძოდ ამა თუ იმ სასაუბრო საგნების შესახებ და შემდეგ კი ინდუქციით გამოჰყავს საზოგადო ცნება, რაც პედაგოგიაში ჰეშმარტებად არის აღსარებული. მართალია ზოგი პედაგოგი წინააღმდეგია კლასიფიკაციის სახელ-

მძღვანელო წიგნებში, მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ, რომ დიდაქტიურის მიზნით საგნების გარჩევა და მოწესრიგება საუკეთესო საშუალებაა ბავშვის გარემო არსებულის ბუნების შესასწავლად და ჩვენში, საცა ოჯახი იმდენად მომზადებული არ არის, რომ ბავშვმა სკოლაში მიზარებამდის ოჯახშივე შეიძინოს ზოგიერთი განვითარება, ამის გამო დასაწყისი სკოლა ჩვენში ვალდებული ხდება საგნების კლასიფიკაციასაც ყურადღება მიაქციოს, რომ ამ სახით უფრო ადვილად გააცნოს ბავშვს ბუნება და მისი მოვლენანი. ამას გარდა „Родное Слово“-ში მეტად სქარბობს ესრედ წოდებული საქმიანი სტატიები (ДѢЛОВЫЯ СТАТЬИ, უშინსკის აზრობს: თუმცა ამ გვარი სტატიები საკითხავად ბავშვებისათვის უხალისოა და მოსაწყენიო, მაგრამ არ შეგვიძლია მოვსპოთ სწავლის სიძნელე, და არა სახალისო, მაგრამ აზრიანი შრომაც უუღიდეგი მშობრავი ძალაა კაცის და კაცობრიობის გონებრივად და ზნებრივად განვითარებაში (იხ. РУКОВОДЪ ПРЕП. ПО „Родному Слову“ ნაწ. I გვ. 75) უშინსკის აზრი აწინდელ მეცნიერებას შემცდარად მიაჩნია. დღეს ყველა ცდილობს ბავშვს სწავლა გაუადვილოს, თვით მოქმედებას შეაჩვიოს და არა მშრალი მასალის სახელმძღვანელოში კითხვას. ბ-ნი ი. გოგებაშვილის „დედა-ენაში“ საქმიანი ხასიათის სტატიების ქაჰანებაც არ არის. უშინსკის „Родное Слово“-ს მეორე ნაწილი გარდა ოჯახისა და გარემოს გაცნობისა წელიწადის დროთა შესწავლის სისტემაზეა აგებული. სულ სხვა სისტემას ვხვდეთ: „დედა-ენაში“: აქ წელიწადის დროთა შესწავლა სულ სხვანაირად სწარმოებს ისეთს ცოცხალს მასალაზე, რომელიც იძლევა ამა

თუ იმ დროთა მხატვრულ სურათების აღწერას; ხოლო ვრცელი აწერილობა წელიწადის დროთა, როგორც რთული მასალა, ბ-ნი გოგებაშვილს გადატანილი აქვს „ბუნების კარში“, რომლის მსგავსს „ДѢТСКИЙ МІРЪ“-ში ვერ იპოვით. ამ უკანასკნელში და „ბუნების კარშიაც“ ზოგიერთი განყოფილება თითქოს ერთი და იგივეაო, მაგალითად, სხვათა შორის სამშობლოს აწერილობა და ისტორია მეტ-ნაკლებლობით ორსავე წიგნშია მოთავსებული, რაც ზოგიერთს ჩვენებურს პედაგოგებს ზედ-მეტ ბარგად მიაჩნიათ, მაგრამ უნდა გვახსოვდეს, რომ დასაწყისს ეროვნულს სკოლაში სახმარებელ სახელმძღვანელო წიგნში ეს განყოფილებანი აუცილებელს საჭიროებას შეადგენენ, არა მარტო ჩვენში, უცხოეთშიაც, რუსეთშიაც. კარგად ვიცნობთ ევროპის დასაწყისს სკოლების დედა-ენის სახელმძღვანელოებს და იქაც ამ აზრს ვხვდეთ გატარებულს.

ჩვენ წინ გვაქვს, სხვათა შორის, ფრანგული სახელმძღვანელო წიგნი „Livre de lecture“ ლოზანში დაბეჭდილი 1902 წელს, რომლის შინაარსი ძლიერ წაგავს „ბუნების კარს“, მაგრამ ეს იმას ამტკიცებს, რომ ბ-ნი გოგებაშვილის სახელმძღვანელო წიგნები არ არის ჩამორჩენილი და ისე დაძველებული, როგორც თქვენ მიაგანიათ ბატონო, პედაგოგო.

უშინსკი თვითონ აღიარებდა, რომ იგი ძლიერ ჰბაძავდა გერმანელ პედაგოგებს და განსაკუთრებით შვეიცარიელ პედაგოგს შერსს, რომლის მეთოდი მას ძლიერ მოსწონდა. ბ-ნი გოგებაშვილსაც რომ რამე მიმბაძველობა ეტყობოდეს ეს სასირცხო არ იქნებოდა, საქმე ის არის რომელიმე დიდებული პედაგოგის აზრს როგორ აზორციელებს სახელმძღვანელო

წიგნში მისი შემდგენელი, როგორც ერთადერთი ნიდაგი აქვს საფუძვლად ამა თუ იმ სახელმძღვანელოს. ამაში უშინსკის ძლიერ უჭირდა საქმე, როცა რუსულს მწერლობაში შესაფერის მასალას ვერ პოულობდა. იგი იძულებული იყო უფარვისი ლექსებიც კი ეთარგვნა გერმანულიდან. ჩვენმა პედაგოგმა ბ-ნმა ი. გოგებაშვილმა სასახლოდ ააგო „დედა-ენა“ ეროვნულს ნიდაგზე, ბ-ნი გოგებაშვილის „დედა-ენა“ ამ მხრით თან და თან გაუმჯობესობაშია და ყოველის მხრით სრულიად დაშორებული უშინსკის Родное Слово-ს. პირიქით „დედა-ენა“-ს ქართული ორგინალური პედაგოგის ნიქის ბეჭედი აზის და ვისაც ეროვნული თავმოყვარობა აქვს, ამ ნიქს ფრთხილად უნდა მოეპყრას და არ გაჰქელოს სილოვანისებურად.

ამ სახით, მგონია, ცხადია ბატონო ჩემო, რომ გოგებაშვილისა და უშინსკის წიგნებშიაც ყოფილა განსხვავება, როგორც სისტემაში, ისე შინაარსში და შეხედულობაშიაც. უშინსკი არ იყო კმაყოფილი თავის სახელმძღვანელოებისა, მას უნდოდა შეცვლა, მაგრამ ვერ მოესწრო, დარჩა მხოლოდ გეგმა თუ როგორ აპირებდა იგი ამ ცვლილების მოხდენას სახელმძღვანელო წიგნებში. ბ-ნი გოგებაშვილი კი ანგარიშს უწყევდა რუსების დიდებულ პედაგოგის აზრსაც; თავის შეხედულობის დავიარად ზოგში ეთანხმებოდა მას, ზოგში კი არა, მაგრამ თავისებურება მიიწევს შეუნარჩუნა ბ-ნმა გოგებაშვილმა თავის სახელმძღვანელოებს და თან და თან გაუმჯობესა და გაავითარა, როგორც „დედა-ენა“, აგრეთვე „ბუნების კარიც“. მაგრამ ამ გაუმჯობესობებსაშიაც ბევრს თქვენი ჯურის პედაგოგს, ბატონო „პედაგოგო“, ამ სა-

ხელმძღვანელოს ღირსება მიიწევს ნაკლად მაჩინდა და უძღლურად იღრინებოდა კრილოვის ფინიასავით. რა ვქნათ—ეს საზოგადო თავისებაა ისეთის ადამიანისა, ვისაც თავისთავად არაფრის გაკეთება შეუძლია და ძალღონეს იმაში ავარჯიშებს, რომ დაძაბოს დაჰმგოს უღირსად ისეთი მოღვაწე ადამიანი, რომელსაც ბევრი რამ კარგი გაუკეთებია ქვეყნის სასარგებლოდ.

დასასრულ უნდა მოგახსენოთ, ბატონო პედაგოგო, რომ თქვენ ბ-ნი გოგებაშვილის დამცველ მიწოდებთ და ვიცაქ „რისხვას“ მადარებთ, რომელსაც სრულიად ვერ იცნობს თქვენი უმორჩილესი მონა. პირადად ბ-ნს გოგებაშვილს არაფერ დამცველი არ სჭირდება, ხოლო თუ თქვენსავით ვინმემ უძსგავსი რამ წარმოსთქვა იმ საგანზე; რომელსაც მე მასწავლებელი და თქვენ „პედაგოგი“ ვემსახურებით, მაშინ ზნეობრივ მოვალეობად მიგვაჩნია სიმართლეს გამოვექიმაგოთ, დარაჯად დაფუძვთ, რომ ჩვენში ამდენს ყალბ პედაგოგიურს შეხედულობას კიდევ არ მიემატოს. ვიტყვი იმასაც, რომ არც ბ-ნს გოგებაშვილს ჩათვლება მომავლი ნებელ ცოდვად თავისი სახელმძღვანელოების დაცვა შინაური თუ გარეული მტრისაგან. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოები გოგებაშვილისავე აზრია, დაცვა თავისის აზრისა გასაკიცხი არ გახლავთ.

ეხლა ეს ვიკმაროთ, დანარჩენს თქვენს აზრებს ამ ყამად არ შეეხებებით და თუ გნებავთ შემდეგ მოგახსენებთ. იმედი მაქვს „განათლების“ რედაქცია თქვენს შინიშვნას: „არ მეგონა თუ ჟურნალი „განათლება“ იმგვარ სასაცილოსა და რიგიანი ჟურნალისათვის სათაკლო რასმე დაბეჭდავდაო“, ქათინაურად არ მიიღებს და

ადგილს დაუთმობს ჟურნალში ჩემს წერილს. პირიქით სასაცილოთ ჩვენ ის მიგვაჩნია, რომ ვაზეთი „კოლხიდა“ ბეჭდავს თქვენს ახირებულს წერილებს. მაგრამ გასაკვირველი არც აქ არის რა. „კოლხიდის“ ბიარახტარი ტკბილ პირწყლიანობით ცნობილი თქვენი მეგობარი ბ-ნი სილოვანი ხომ გეთანხმებათ ამ

ახირებაში და რატომ არ დაბეჭდვენ თქვენს წერილებს, ოღონდ უსაბუთოდ და ცილის წამებით ლანძღვთ, დაჰკმეთ ჩვენი ქვეყნის მოკეთენი და ამაში სილოვანიც მალაღს ბანს მოგცემთ, რადგან მას „საკმლად მიუჩანს თვისი სიმყარის სუნება“.

მასწავლებელი.

უცხოეთი

ახალი პროგრამის ბელგიის დასაწყისის სკოლებში

1909 წელს ბელგიის დასაწყისის სკოლებში შემოიღეს ახალი პროგრამა. ეს პროგრამა მეტად საყურადღებოა და ჩვენც უზიარებთ მკითხველებს რამდენსამე აზრს ამის შესახებ.

პროგრამაში თავდაპირველად განხილულია საკითხი მოქალაქობრივ და მორალურ აღზრდის შესახებ. იქ ნათქვამია—მასწავლებლის მუდმივ საზრუნავ საგანს უნდა შეადგენდეს ბავშვის ფიზიკური, გონებრივი და ზნეობრივი აღზრდა. უკანასკნელი იმაში მდგომარეობს, რომ ბავშვებს გაცნონ, შეაყვარონ და აასრულეზინონ ზნეობრივი მოვალეობანი. ბავშვებს ჩააგონებენ ეროვნულ დაწესებულებათა პატივისცემას. მასწავლებელი ამ საგანს შესწირავს მთელს თავისს არსებას და გაუადვილებს მოწაფეებს, რომ მათ შეასრულონ თავიანთი მოვალეობა სამშობლოს წინაშე. მან უნდა ჩააგონოს მოწაფეებს მოვალეობის გრძობა ერთმანეთში, მშობლებთან, ძვირფას სამშობლოსთან და მთელს კაცობრიობასთან. მოწა-

ფეები რომ კარგი მოქალაქეები გამოვიდნენ, მასწავლებელმა იმათ გრძობაზედ უნდა იმოქმედოს, სამშობლო ქვეყნის სიმშვენიერზე და გამოჩენილ მოქალაქეთა ღვაწლზე საუბრებით და მოთხრობებით. მოწაფეს უნდა აღუძრან სამშობლოსადმი სიყვარული. აქვე ადგილი აქვს სასკოლო სიმღერებს. განსაკუთრებით ეროვნულს სიმღერებს და ნაციონალურ ნაშთების პატივისცემას. მასწავლებელმა უნდა განუთვითაროს მოწაფეებს ეროვნული დროშის კულტი. მასწავლებელმა უნდა დაამყაროს მორალური დისციპლინა; გამოიწვიოს მოწაფეებში პატივისცემა და სიყვარული. მასწავლებელმა, როგორც მამამ ოჯახში, უნდა დაამყაროს სკოლაში სიმარტივე და სიკეთე. იგი სარგებლობს დასვენების დროს, თამაშობას, გასიერებას და სხვას, იმ მიზნით, რომ განამტკიცოს მოწაფეებში კარგი დასაწყისი და მოსპოს ცუდი. ყველა გაკვეთილს ზნეობრივ დიდაქტიური ხასიათი უნდა ჰქონდეს.

აღზრდის დროს მასწავლებელი უნდა სარგებლობდეს პიროვნულ მაგალითებს, მოწაფეთა მაგალითებს, ცხოვრების აღწერილობებს, ისტორიულ მოთხრობებს და აგრეთვე ყურადღებას უნდა აქცევდეს პოეზიასაც, რადგანაც მას შეუძლია ბუნება შეაყვაროს ბავშვს, გაასპეტაკოს ზნეობრივი გრძობა და განამტკიცოს მამულის სიყვარული.

სკოლიდან განდევნილი უნდა იქმნეს საზნეობრივო ფილოსოფიური, სამეცნიერო მსჯელობა. სკოლის უმთავრესი ტენდენციაა— შეაჩვიონ ბავშვები მოვალეობის შესრულებას. მასწავლებელმა უნდა მისცეს მოწაფეებს გარეგანი ელვარება, შეამსუბუქოს კადნიერება, მოსპოს ერთმანეთში მეტი ევლგარიზმი თავისი ტლანქი ზნეობითა და ჩვეულებით.

ესტეტიური აღზრდის შესახებ პროგრამა ამბობს: ესტეტიური აღზრდა მოწაფეებისა სიმშვენიერის გრძობის განვითარებაშია, ხატვის, ვალობა-სიმღერის, კითხვის და გიმნასტიკის ვარჯიშობაში.

ხელოვნება ტენიკისა და ისტორიის მხრით სწავლების საგანს არ შეადგენს სკოლებში. სიმშვენიერე ისეა განხილული, როგორც ერთი რამ, რაც თავს იჩენს ოჯახში, სკოლაში, სახელმწიფოში. კარგი გემოვნება ვითარდება მშვენიერ ნივთებთან დაახლოვებით. ამიტომ ყველაფერი, რაც ბავშვს გარშემო არტყია, უნდა ხელს უწყობდეს მშვენიერი გემოვნების განვითარებას. მოწაფეებს თვალწინ უნდა ქონდესთ ხელოვნების ნაწარმოებ-

ნი, უნდა კითხულობდნენ კარგს წიგნებს, უნდა იმღერონ როგორც შინაარსით, ისე ფორმითაც წუნ დაუდებელი სიმღერები. უნდა განიღვენოს ყველაფერი მქისე, რაც აღელვებს ესტეტიურ გრძობას. ესტეტიური გრძობის გასავითარებლად შეიძლება მიჰმართონ შემდეგს საშუალებას: მოართონ საკლასო ოთახი და გიმნასტიური დარბაზი ქანდაკებით, სურათებით, შესაფერისი წარწერით, მცენარეულობით; იხმარონ ფერადი წიგნები და რვეულები, ფერადი ღია წერილების და სურათების კოლექციის შეკრებით. ხატვის, სიმღერა-ვალობის და პოეზიის შესწავლით, სკოლის ბიბლიოტეკაც ამის მიხედვით უნდა შედგინონ. ბუნების შეტყვევების, საშობლო ისტორიის, გეოგრაფიის და სხვა საგნების შესწავლაც ხელს უნდა უწყობდეს ბავშვის ესტეტიური გრძობის განვითარებას. სასკოლო დღესასწაულები და აკტებიც აქ თავისს როლს ასრულებენ. ბოლოს განსაკუთრებული ყურადღება აქვს მიქცეული ხატვის სწავლებას, რაც ითვლება ერთ უმთავრეს საგნად დასაწყისს სკოლებში, ზადგანაც იგი ხელს უწყობს სხვა საგნების შესწავლასაც. „მასწავლებლობაც არ შეუძლია იმას, ვინც ცუდათ ხატავს“. ბევრს დროს უთმობს პროგრამა აგრეთვე ფიზიკურ ვარჯიშობასაც. საყურადღებოა ისიც, რომ ეს პროგრამა განზრახულზე უფრო მეტად ხორციელდება ბელგიის სკოლებში.

Ratti.

ბიბლიოგრაფიები

Я. Гогобашвили. Методическое руководство для учителей къ преподаванію русскаго языка по учебнику тогоже автора „Русское Слово“, изданіе третье. Тифлисъ 1912 г. II. сѣ. переп. 40 х.

რუსული ენის სწავლება რომ მეტად უხეიროდ არის დაუნებელი ჩვენებურს სკოლებში; ამასი ეტვი არაის უნდა ჭქონდეს. ერთი ამის მიზეზთაგანია ის ფაღბი შეხედულობა, რად ბეგრს მასწავლებელს აქვს უხტო ენის სწავლების შესახებ და რასაც ჩასწინიებურ მათ შათ უფროსები. ზოტიკრათბი უხტოეისა და დედაენის სწავლების წესებს შორის არავითარს განსხვავებას ჭქედვენ, არიან სკებს ეურთხეულ ქვეყანაში ისეთებიც, რომელთაც შეუძლიათ მიიღონ უოგელგვარი სხელმძღვანელო და მას ვი არ დატიდევენ, თუ რა ნათეთი მოჭკეება შეუფერებელის წესით ისედაც უხტირო სხელმძღვანელის სმარებას. მთელი ლიტერატურა არსებობს უცხა ენის სწავლების, მაგრამ ჩვენებურს მასწავლებლებში თითო-ორთლასაც ვი ვერ იპოვით, რომ ცანობილი თქვენ ამ მწერლობასთან, ზირიკით ბეგრი მასწავლებელია. რომელიც თუსულს სკებს სკოლაში ბ-ნი ი. გოკებაშვილის „Русское Слово“-ში ასწავლის, მაგრამ იშვიათად იპოვით იმაში ისეთებს, რომელთაც წაკითხოს ამ წიტინის ავტორის მიერ მეთადურთ სხელმძღვანელო. უამისოდ ვი წესიერად ხმარება სხელმძღვანელო წიტინის ეგელას არ შეუძლია.

ბ-ნი იაკობ გოკებაშვილი თავისს „მეთადურს სხელმძღვანელოში“ ბეგრს სკაითხს არვევენ. უმთავრესი სკაითხია რუსული ენის

წესიერად სწავლება ჩვენს სკოლებში. ავტორი ეხება სხვოგადოთ დედაენისა და უხტოენის სწავლებას, როგორ უნდა მიაწვიონ ბავშვები უხტო ენასკად დაზარაკს, არჩვენ რუსულს ანბანს, ადარებს რუსულ ჰედატოკების მიერ არა რუსთა სკოლების. თვის შედგენილს ანბანს «Русское Слово»-ს ანბანთან, რჩევას იძლევა თუ როგორ უნდა ისწავლებოდეს რუსული ანბანი. ჩვენი ჰედატოტი მოძინება კითხვასკერის და არა წერაკითხვის სწავლების, წინააღმდეგ დისტრუგების, უშინსკისა, მირთაღსკისა და სხვათა. მას თავისი საკუთარი მოსაზრება აქვს ამ საგანზე დამყარებული, როგორც მუცნიკრთა ზრტე, ატრუთვი ტამოცდილკასკედაც. ზირადათ ჩვენ უფრო წერაკითხვის მამხრე ვართ, ვიდრე კითხვა წერისა, მაგრამ არსებობს დიდი განსხვავება არსებობს ამ ორს სისტემის შორის, რადგან ჩი ორივე ერთსა და იმავე დროს სრულდება ერთმანეთთან დაკავშირებულად; წერა, რომლის დროსაც ბავშვის თვითმოქმედება უფრო დიდულია, უდიელია ჩვენის აზრით, ვიდრე კითხვა, რომლის დროსაც ბავშვის ბეგრი სიძნელე ელობება წინ: ასოს გამტინობა, მისი სხელი, გამოთქმა, გადმება და სხ. ბ-ნი ი. გოკებაშვილი განმარტავს ატრუთვე წერის სწავლებას, ურჩევს მასწავლებლებს, სხვათ შორის, ჰეტიკურთ ზირთბების დაცვასაც; „მეთადურთ სხელმძღვანელოში“ ცხადათ არის ტარვეული თვალსაჩინო ტავკეთილების დცოცხალ საებრების მნიშვნელობა რუსულ დაზარაკში სავარჯიშოთ; აქ ავტორი ეხება სხვად სხვა ჰედატოკთა შეხედულობას ამ სკაითხში და შესავრისს მსჯავრს სდებს მათ. მეტად სკეულისხმია ბ-ნი გოკებაშვილის მოსა-

ზრება რუსულ საკითხავ წიგნის მასალის შე-
სახება. ავტორი, სხვათა შორის, ამბობს:
„როცა რუსულად გამოთქვამთ იმას, რითაც
ცოცხლობს არა რუსთა ბავშვი, რასაც ის შეჭ-
ურებს ეოველს ფეხის გადადგმავსეჲ. რასაც
იგი შესისხლსორცბობა, რაც მას ანტურეკებს,
რაც მას უგვარს და რაც, ერთის სიტყვით,
მისთვის მშობლიურთა და აშიტომავა ძვირფა-
სიც, მაშინ მისი ცხოველი სიმშატია შინაარ-
ხიდან ენისკენ გადავაკვთ და უცხო ენაც ამ
შემახვევაში იძინს დედა-ენის სიმშვენიერეს
(მეთოდია გვ. 52.) გერც ერთი სალი აზ-
რის მიმდევარ ჰედაგოგი ამის საწინააღმდე-
გოს ვერ იტყვის რასმე, თუ არა ზოლიტი-
განი და უოველი ტეშმარტი აზრის უარმყო-
ფელი.

რუსული ენის სწავლება ჩვენს სკოლებში
ბ-ნის იაკობ გოგებაშვილის აზრით დამყარე-
ბული უნდა იქმნეს ორს ძირითადს მტკიცე
საფუძველზე: თავსაჩინობაზე და დედა-ენის
დახმარებაზე.

წიგნის ბოლოში ავტორს მოყვანილი აქვს
ქართულ-რუსულ ენების გრამატიკის შედარე-
ბა. ეს ნაწილიც ფრთად საუკრადლებთა და
სასარკებლო მასწავლებლებისათვის.

საზოგადოთ ჩვენი ზატივცემული მხროვ-
ნი ჰედაგოგის ბ-ნის იაკობ გოგებაშვილის
„მეთოდური სახელმძღვანელო“ სვენიტურ
სკოლების ეველა მასწავლებლისათვის ფრთად
საჭირო და საფლადებულა წიგნის წარმოად-
გენს. მასწავლებლები ვაღდეუბანი უნდა იეუ-
ნენ კარგად გაიგონ და შეისწავლონ ჩვენი
ჰედაგოგის წმინდა ჰედაგოგიური აზრები, რომ
მთა უფრო საყოფიერად და წესიერად აწარ-
მოვონ სწავლების საქმე. დაწმუნებული ფართ
ამ „მეთოდური სახელმძღვანელოს“ შინაარ-
ხის კარგად შეგნებთა ჩვენიტური მასწავლებ-
ლები ბეგრს საგულისხმიერო აზრს შეითვი-
სებენ, უფრო სადის თვალთ დუკვირდებიან
სავანს და რუსული ენის სწავლებასაც ჰედა-

გოგიურს ნიადავზე დამყარებენ და მოწაყე-
თაც იხსნიან იმ ტახვევისაგან, რასაც დღეს
კანცდრან უხერხულად სწავლების წყალობით.

Библиотека И. Горбунова-Посадова.
Томъ-Титъ. Научныя Забавы. Фи-
зика въ опытахъ, фокузахъ и забав-
вахъ, пер. съ французскаго, с мно-
жествомъ рисунковъ, цѣна 65 коп.
Москва 1912 г.

ბავშვების მეტწიერულად კართობა ერთ სუ-
კეთესო საშუალებად ითვლება აღზრდაში. ბავ-
შვი იმ დროს ექვევა დავერგებას, თვითმთ-
ქმედებას და ბუნების ძალთა შესწავლას,
კვლევა-ძიებას ხალისით, სრულიად ძალდაუ-
ტანებლად.

სისწებულს წიგნში 150-მდის სხვა და
სხვა ცდა არის მოყვანილი, ეველა დასურ-
თებელია; ეველა ამ ცდას ადვილად შესრუ-
ლებს ბავშვი სრულიად ადვილი საშუალებით.
ავილოთ მკალითად ზირველი უბრლო ცდა,
რომლიდანაც ბავშვი მიხვდება, რომ ფაღალი
სწილენძის მკარია. სწილენძის ფულიც წარი-
ლი ნემისის გაურა ერთის შეხედვით შეუძლე-
ბელია, მკრამ ეს არა სწელი საქმე. სწი-
როსა ზრობაში გაატაროთ ნემსი ისე, რომ
მეორე მხარეს წვერი გამოჩნდეს, უურწი მოს-
ტუხეთ მეორე მხარეზე, ორს ფიჯარზე
დასდეთ სწილენძის ფული, ზემოდან დაადეთ
ზრობა და მკრამ დაჰკაროთ ჩაქეჩი, ნემსი
ვერ მოიხრება, რადგან ზრობა იჭერს და
გასტკის სწილენძის ფულს. ასეთი უბრლო
მკალითებით და სურათებით არის სავსე ეს
წიგნი, რომელიც დირსთა მშობლების და ზა-
ტარა ბავშვების აღზრდელთა უურადებისა.

ლევ ტოლსტოი, „ბავშვობა და სიყრმე“.
მთაზრობები „სავალის“ საუქარი. თარგმა-
ნი ნინო ნაკაშიძის.
ამ მშვენიერს წიგნს, წინ უძღვის ლევ

განცხადებანი

მიიღება ხელის მოწერა 1912 წ.

„გო ლ ხ ი ღ ა“

(წელიწადი შეორე)

რედაქციის ადრესი: ალექსანდრეს ქუჩა, თევდორაძის სახლი. ხელმოხაწე-რი ფული უნდა გამოიგზავნოს ქ. ქუთაისის რედაქციის სახელზე.

გაზეთის ფასი: ერთი წლით 7 მან. ნახევარი წლით 4 მან. ერთი თვით 4 აბაზი.

წლიურ ხელის მომწერთ გაზეთის ფასი ამნაირად შეუძლიათ გადაიხადონ: ხელის მოწერის დროს 3 მან. პირველ მაისს 2 მან. პირველ ენკენისთვის 2 მან.

თითო ნომერი მათი შაური

ადრესის გამოცვლა: ქუთაისისა ქუთაისზე—ორი შაური, დანარჩენ შემთხვევებში ათი შაური. სოფლის უფასო წიგნსაცავ-სამკითხველოებს, სტუდ. სათვისტო-პოებს, სოფლის მასწავ. და სკოლებს გაზეთი ნახევარ ფასად დაეთმობათ

რედაქტორ-გამომცემელი ა. ჭუმბაძე.

Принимается подписке на 1911—12 годъ.

Педагогическiя журналъ

„ОБНОВЛЕНИЕ ШКОЛЫ“

(первый годъ изданiя.

Для учителей и родителей.

Отдѣлъ экспериментальной педагогики подъ редакцiей пр. допу. Нью-Йоркскаго Университета, д-ра философiи и педагогики П. Р. Радосавельевича.

Журналъ „Обновленiе Школы“ задается дѣлью разрабатывать вопросы воспитанiя въ нашихъ дѣтяхъ дѣятельной творческой личности.

Въ связи съ этимъ журналъ стремится по мѣрѣ силъ и возможности выяснять задачи общаго образованiя и способы индивидуализацiи обученiя.

Программа:

1) Статьи, очерки, наброски, опыты по психологiи дѣтства и экспериментальной педагогики. 2) Опыты, статьи, очерки, наброски по экспериментальной методикѣ обученiя. 3) Статьи, очерки, наброски и опыты по гигиенѣ и физическому воспитанiю дѣтей. 4) Очерки по народному образованiю. 5) Критика и библиографiя. 6) Педагогическая хроника. 7) Объявленiя

Въ журналѣ принимаютъ участiе ученые русскiе и иностранныя, психологи, педагоги, врачи-гигиенисты и художники

Кромѣ того, время отъ времени въ журналѣ „Обновленiе Школы“ будутъ появляться труды „Передвижныхъ курсовъ обновляющейся школы“, организуемыхъ редакцiей журнала для чтенiя лекцiй учителямъ, воспитателямъ и родителямъ (въ столицахъ и въ провинцiи).

Журналъ выходитъ 10 книжками въ годъ

Адресъ редакцiи и кон.: Спб. Мойка, 54

Подписныя цѣны 2 рубля въ годъ.

Ред.-Изд. Александръ Зачиняевъ.

Открыта подписка на 1912 г.

ШКОЛА И ЖИЗНЬ

(второй год издания)

Единствен. еженедельн. общественно-педагогическ. газета, съ ежемѣсячн. прилож.

Приложеній, по объему не менѣе 80-ти печатныхъ листовъ, будутъ освѣщать выдвигаемые текущей жизнью вопросы образованія и воспитанія. Въ числѣ приложеній выходятся: „Эмилъ XVIII вѣка“—Руссо, Проблемы дѣтскаго чтенія—Вольгаста, „Развитіе народа и развитіе личности—Наториа—произведенія необходимыхъ каждому педагогу и каждой образованной семьѣ.

Газета издается по слѣдующей программѣ: 1) Руководящія статьи по вопросамъ: а) организаціи школы и школьнаго законодательства, б) общепедагогической теоріи и практики. 2) Статьи по различнымъ вопросамъ образованія и воспитанія. 3) Фельетоны, характеризующій по преимуществу внутреннюю жизнь школы или популяризирующій различныя стороны знанія. 4) Обзоръ печати. 5) Хроника образованія: дѣятельность законодательныхъ учрежденій, правительства, мѣстныхъ самоуправленія и т. д. 6) Хроника школьной жизни въ Россіи и за границей. 7) Обзорные спеціальной литературы и иностранной. 8) Справочный отдѣлъ 9) Объявленія.

Редакція газеты, стремясь къ возможно полному освѣщенію всѣхъ вопросовъ, касающихся воспитанія и образованія въ Россіи и заграницей, пригласила къ участию въ содруж. проф. высшихъ учебныхъ заведеній, преподавателей средн. и низшей школы, земск. и город. дѣятеле, член. Г. Думы и Г. Совѣта и др.

Въ газетѣ принимаютъ участіе, въ числѣ прочихъ, слѣдующія лица:

Проф. М. М. Алексѣенко, Х. Д. Алчевская, акад. В. М. Бехтеревъ, проф. И. И. Борнманъ, И. П. Бѣлоконскій, проф. В. А. Вагнеръ, В. П. Вахтеровъ, акад. В. И. Вернадскій, В. А. Гердь, проф. Н. А. Гредескулъ, проф. Д. Д. Грязновъ, проф. В. Я. Давидовскій, Я. И. Душечинскій, Е. А. Звягинцевъ, проф. П. Ф. Каутеревъ, проф. М. Я. Капустинъ, проф. Н. И. Карѣевъ, проф. М. М. Ковалевскій, акад. А. Ф. Ковинъ, проф. Н. Н. Лаптев, А. Л. Липовскій, проф. И. В. Лучинскій, проф. А. А. Мануйловъ, П. Н. Милоковъ, Н. Ф. Михайловъ, проф. А. П. Нечаевъ, акад. Д. Н. Овсяннико-Куликовскій, Ф. Ф. Ольденбургъ, А. Н. Острогорскій, А. В. Петрищевъ, И. И. Петрушевичъ, А. С. Пругавинъ, Г. И. Россодио Н. А. Рубакинъ, М. А. Стаховичъ, Г. В. Титовъ, Д. И. Тихомировъ, Н. В. Тулуновъ, проф. Г. В. Хлопцевъ, В. И. Чернолуцскій, проф. Г. И. Челпановъ, Н. В. Чеховъ, П. М. Шестаковъ, Н. Д. Дубищевъ, графъ И. И. Толстой, А. А. Кизветтеръ, А. И. Шингаревъ, акад. И. И. Ингуль и другіе

Изъ иностранныхъ ученыхъ, между прочимъ, общали свое участіе въ газетѣ слѣдующія лица: проф. Рене Вормсъ, Шарль Жиль, извѣстный французскій педагогъ Бюссонъ, де-Гревъ, Томасенъ и др.

Редакція газеты имѣетъ корреспондентовъ въ разныхъ городахъ имперіи и спеціальныхъ корреспондентовъ въ Г. Совѣтѣ и Г. Думѣ.

Подъ общей редакціи Г. А. Фальборка.

Подписка на годъ на 6 м. на 3 м.

Съ доставкой и пересылкой въ города имперіи 6 р. 3 р. 2 р.

Для учащихся въ начальныхъ училищахъ допускается разсрочка: при подпискѣ 2 р., къ 1 февралю къ 1 марта, къ 1 апр. и къ 1 мая—по одному рублю.

Подписка принимается: въ Главной Конторѣ, Петербургъ. Кабинетская, № 18. тел. 547—34, во всѣхъ почтово-телеграфныхъ конторахъ Россіи и въ книжныхъ магазинахъ.

Объявленія принимаются въ Главной Конторѣ газеты. Цѣна объявленій за строку пошаредн на первой страницѣ 60 коп., позди текста—30 коп.

Издатели: Н. В. Милоковъ и Г. А. Фальборка.

Принимается подписка на 1911—12 годъ

(съ сентября 1911 по сентября 1912 г.)

(Годъ пятый)

НА ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЖУРНАЛЪ

(Органъ педагогической реформы)

„СВОБОДНОЕ ВОСПИТАНИЕ“

подъ редакціей *И. Горбунова-Посадова*,

для городскихъ и сельскихъ учителей и для родителей.

Цѣль журнала — разработка вопросовъ о такомъ воспитаніи и образованіи, которое основано на самостоятельности, на удовлетвореніи свободныхъ запросовъ дѣтей и юношества и на производительномъ трудѣ, какъ необходимой основѣ жизни.

Программъ журнала:

1) Статьи по вопросамъ умственнаго, нравственнаго и физическаго воспитанія, образованія и самообразованія; 2) изъ семейной, школьной и общественной жизни съ точки зрѣнія интересовъ воспитанія и образованія; 3) о материнствѣ и воспитаніи ребенка въ первые годы жизни; 4) по вопросамъ защиты дѣтей отъ жестокости и эксплуатаціи; 5) о свободно-образовательныхъ начинаніяхъ для трудового населенія; 6) по ручному труду (земледѣльческому, ремесленному и т. д.); 7) по природоохраненію, устройству экскурсій и т. д.; 8) по вопросамъ гигиены дѣтства и юношества; 9) „Изъ книги и жизни“: обзоръ журналовъ, книгъ и газетъ по вопросамъ воспитанія и образованія; 10) переписка между лицами, интересующимися вопросами реформы воспитания и образованія; 11) отзывы и отрывки читателей; 12) Библиографія.

Въ журналѣ принимаютъ участіе:

Е. М. Бѣвъ, И. А. Беневскій, д-ръ Г. М. Беркенгеймъ, П. И. Бирюковъ, д-ръ А. С. Буткевичъ, проф. Ю. Н. Вагнеръ, В. М. Ведицкинъ, К. П. Вентдель, М. В. Веселовская, Ю. А. Веселовскій, А. М. Вихровъ, Е. Е. Горбунова, И. И. Горбуновъ-Посадовъ, А. А. Громбахъ, Н. Н. Гусевъ, А. Г. Лауге, д-ръ А. Дерпова-Ярмоленко, Е. А. Дунаева, С. Н. Дурининъ, П. И. Живаго, А. У. Зеленко, А. С. Зоновъ, д-ръ Н. А. Кабаковъ, О. В. Кайдакова, Е. А. Каравиена, акад. Н. А. Кисятинъ, М. В. Князковская, Н. С. Киричко, А. Клтаевъ, М. М. Ключевскій, А. Н. Кошницъ, П. В. Кротковъ, Н. Круцкая, С. А. Левинскій, В. И. Лукьянская, Ю. Ш. Менжинская, Н. П. Накашидзе, Н. Оеттл, Сергій Орловскій, А. П. Печковский, О. В. Полегаева, Е. И. Пошовъ, С. А. Первухинъ, А. Б. Петришевъ, В. В. Петровъ, С. А. Порѣвскій, А. С. Пругаванъ, Ф. А. Рау, д-ръ В. В. Рахмановъ, Н. А. Рубакинъ, И. Е. Рѣвинъ, М. X. Светлицкая, И. М. Соловьевъ, Е. К. Соломинъ, В. М. Сухова, Е. Я. Фортунатова, А. д-ръ А. Фортунатовъ, К. А. Фортунатовъ, А. М. Хирьяковъ, Г. Г. Черкезовъ, С. Г. Чефрановъ, Е. И. Чижовъ, С. Т. Шацкій, Л. К. Шлегортъ, д-ръ А. Шваревъ и др.

Въ 1911—1912 г. въ „Свободномъ Воспитаніи“ появится, между прочимъ: 1) рядъ статей А. У. Зеленко, содержащихъ въ себѣ описаніе постановки и дѣятельности передовыхъ школъ Европы и Америки (по личнымъ наблюденіямъ), характеристики самыхъ выдающихся современныхъ европейскихъ и американскихъ педагоговъ-реформаторовъ и изложеніе проводимыхъ ими реформъ образованія и воспитанія; 2) рядъ статей (О. В. Кайдаковой и др.) описывающихъ школьную работу въ некоторыхъ передовыхъ новыхъ школахъ въ Россіи; 3) статьи (Н. Круцкой, С. Дуринина и др.) по вопросу о свободѣ и дисциплинѣ въ воспитаніи, о школьномъ самоуправленіи и т. д.; 4) статьи, излагающія новые методы преподаванія родного языка, математики, естественныхъ наукъ и т. д.; 5) по вопросу объ обученіи отсталыхъ и ненормальныхъ дѣтей; 6) по вопросу олового воспитанія, школьнаго алкоголизма и т. д. — Вообще же постоянною задачею журнала будетъ и общее освѣщеніе главныхъ вопросовъ образованія и воспитанія и снабженіе учителей и родителей практическими указаніями для ихъ работы съ дѣтьми.

Подписная цѣна: на 1 годъ съ пересылкой 3 р., на полгода — 1 р. 50 к., за границу 3 р. 60 к. Для сельскихъ учителей 2 р., на полгода 1 р. Подписка принимается: Москва, Дѣвичье поле, Трудовой пер., 8, редакция журнала „Свободное Воспитаніе“.

Издатель А. Н. Кошницъ.

Редакторъ И. Горбуновъ-Посадовъ.

„განათლება“

1912 წლის იანვრიდან ჟურნალი „განათლება“ გამოვა ყოველთვის შუა რიცხვებში გარდა ზაფხულის ორის თვისა. ჟურნალის მიზანია ხელი შეუწყოს სწავლა-განათლების საქმეს ჩვენებურს სკოლებში და ოჯახებში. ჟურნალი აწვდის მკითხველებს საკითხავ მასალას, როგორც სწავლა-განათლების შესახებ, აგრეთვე მეცნიერების სხვა და სხვა დარგიდან და სიტყვა-კაზმულ მწერლობიდან. ჟურნალი გამოვა დასურათებული.

ამ ეჟმად „განათლება“ ერთად ერთი თვიური ჟურნალია ქართულ ენაზე და შეიცავს სხვა და სხვაგვარ საქმას საკითხავ მასალას და თვიურის ჟურნალის ყველა განყოფილებას.

ჟურნალში მოსაწილეობას იღებენ ჩვენი საუკეთესო მეცნიერება, მწერლები, პედაგოგები და პოეტები.

ჟურნალი „განათლება“ შედარებით იაფი გამოცემაა და ყველასათვის ხელმისაწვდენი, ხელის მომწერთათვის წლიურად ღირს სამი მანეთი და ათი შაური (3 მან. 50 კ.), ნახევარი წლით ორი მანეთი 2 მ.); მხოლოდ სოფლის მასწავლებლებს და სასოფლო სამკითხველოებს ჟურნალი დაეთმობათ ორ მანეთად და ათ შაურად (2 მ. 50 კ.); საზღვარ გარეთ ჟურნალი ეღირება 5 მანეთი.

რედაქცია სთხოვს ხელის მომწერლებს დროზე დაიკვეთონ ჟურნალი.

ხელის მოწერა მიიღება ტფილისში „ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ წიგნის მაღაზიაში ივანე ავალიშვილთან და „ნაკადლის“ რედაქციაში. ქუთაისში წიგნების და გაზეთების კანტორა „იმერეთი“ ისილორე კვიციანიძისთან, ბათუმში წიგნის მაღაზია „განთიანი“, ამ ორ ადგილას იყიდება ცალკე ნომრებიც.

1912 წლის იანვრიდან ჟურნალი ნისიად არავის გაეგზავნება.

რედაქცია ეოველგვარ ღირსიშეიებას სმარობს ჟურნალის თანდათან გასაუქმობებსებლად.

მისამართი: Тифлисъ Дворянская Грузинская Гимназія Л. Г. Бонцадзе.

რედაქტორ-გამომცემელი ლ. გ. ბოცვაძე.

გამოვა 1912 წ. საშუაწვილო ჟურნალი

ნ ა კ ა დ უ ლ ი

(წელიწადი მერვე)

ხელას მოწერა მიიღება ჟურნალ „ნაკადლის“ რედაქციაში.

გოლოვინის პრინციპულ სუბაბაშვილის სსსში № 8. და წერაკიასხვის გამარტ. სსს-გოგადოების მაღაზიაში, თაგ. აზნ. ქარყსლად)

1912 წლის 1-ლ იანვრიდან 1913 წლის 1-ლ იანვრამდე. წლიური ხელის-მომწერლებს მიეცემა: მოზრდილთათვის 12 წიგნი 3 მან. მცირე წლოვანთათვის 24 წიგნი 3 მან. ნახევარი წლით ვინც გამოიწერს ორივეს ერთად—3 მან.

О ПОДПИСКЪ ВЪ 1912 ГОДУ

на ежемесячный иллюстрированный журналъ

ВОЗВРАТЬ СВѢТА

XXVIII
ГОДЪ
№ 12

№ 12 журнала путешествий и приключений "ВОЗВРАТЬ СВѢТА" содержавшаго въ себѣ рядъ научно-популярныхъ статей: географіи, этнографіи, естественной, научныя открытія техническія изобрѣтенія и т. д.

12

КНИЖЬ собранія сочиненій незабвеннаго англійскаго мореплавателя ДЖЕРОМА К. ДЖЕРОМА.

Англійскій юморъ — душистый юморъ въ мірѣ. Самое живо у юмориста, это когда онъ рассказываетъ свойскія вещи съ философско-серьезнаго тона. Такого качества сочиненія англійскаго юмора вообще и Джерома К. Джерома — его лучшего представителя — въ частности.

6

КНИЖЬ иллюстрированныхъ СБОРНИКОВЪ новѣйшихъ романовъ, полостей и ра сказыя путешествий и приключений

На Сушѣ и на Морѣ, издающихся по образцу лучшихъ англійскихъ изданій этого рода. Убавится почти въ 2 копейки. Увеличенный материал для чтенія.

6

КНИЖЬ иллюстрированной научно-популярной библиотекы: научно-литературныя рассказы англійскаго поэта-драматурга

Вильгельма Бельше. "Пераобытныи человекъ" — "Тайны природы" — "Гибель мира" — "Сказки изданія" — "Дни творенія" — "Въ вѣдрѣ лавда" — "Танца юного пологоа" — "Языкъ обезьянъ" — "Сказки о Дравонцахъ" и т. д.

Называетъ, въ долатомъ 1 руб. посылается получить цѣлую библиотку.

12 ВЫПУСКОВЪ замѣтательно интереснаго изданія совершенно новаго типа:

Описание не только земли, но и общества, природы и вѣтвей естественнаго наукъ, но и нѣтъ изъясненія и во всякъ странѣ. Тенотъ принадлежить действительнымъ путешествіемъ. Въ текстѣ мнотъ иллюстрацій.

ЦѢНА на журн. "Возвратъ Свѣта" НА ГОДЪ: съ доставкой и пересылкой съ 12 книжками сочиненій Джерома К. Джерома, 6 сборниками "На сушѣ и на морѣ" и 6 книжками "Научно-популярной библиотекы".

Разсчитана: при подпискѣ 2 р., въ 1 апрѣля 2 р. и въ 1 юня 1 р.

Адресъ конторы ж. "Возвратъ Свѣта": Москва, Тверская, домъ 48, Т-ва М. Д. Сытина.

Изданіе Т-ва М. Д. Сытина.

О ПОДПИСКѢ ВЪ 1912 Г. НА ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ ЖУРНАЛЪ "МІРОКЪ" 1 Р. 50 К.

Кромѣ 12 страницъ журналу, при подпискѣ въ 1912 году бесплатно посылается вполнѣ и совершенно новую иллюстрированную книгу: ПРИНУЖЕНІИ ОСТАВАНІИ — научно-популярнаго характера.

Самыя же, поделочныя до 1 февраля 1912 г. получать СТЕЯННОЙ ОТРЫВНОЙ НАКЛЕДЬЮ въ еженесячные отсылки, издаются и иллюстрированно. Подписки на журналъ "МІРОКЪ" посылается въ конторѣ журн. "Возвратъ Свѣта".

ОТ

,"3"

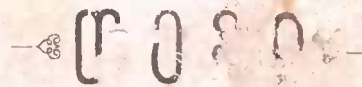
ий.

сѣ доста
На годъ
" полгода
" 3 мѣсяц
" 1 мѣсяца

АДРЕСТЪ
казская Губа
Сараджево
Для телеграфу
Решитъ
Редакторъ, ч. ч. Г. Г.
ЕЗН. / 80

1912 № 12

თრვაბაბა...
რუსული...
აჭყატი

წელიწადი 2 მზნ
წელიწადი 1 მზნ
წელიწადი
სა
სა
სა